

Forskerforum

TIDSSKRIFT FOR NORSK FORSKERFORBUND

A stylized illustration of a person from the chest up. The head is replaced by a large, dark grey circle with two black hands, resembling a clock face. The person is wearing a white lab coat over a dark green shirt. In the bottom right corner of the lab coat, there is a small, light grey rectangular object with a few small, dark, vertical lines next to it, possibly representing a pocket or a small device.

Forskningstiden truet

Hver enkelt ansatt må avtale mengden forskningstid med sin instituttleder. Nyordningen ved Universitetet i Tromsø vekker motstand.

– Vi kommer til å kjempe med nebb og klør for å beholde 50/50-fordelingen, sier hovedtillitsvalgt Egil Børge Mikalsen.

Nr. 8/2006 – 38. årgang
Tidsskrift for Norsk forskerforbund
Forskerforum blir redigert etter Redaktørplakaten.
Redaksjonen avsluttet 31. oktober 2006.

REDAKSJON
REDAKTØR: Ingar Myking
REDAKSJONSSEKRETÆR: Kjetil A. Brottveit
BLADBUNAD: Ragnhild Gram

REDAKSJONSRÅD
Martin Eide, professor UiB
Helge Salvesen, bibliotekdirektør UiTø
Reidun Høydal, Møreforskning/Høgskulen i Volda

ADRESSE
Forskerforum, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo
Telefon: 21 02 34 00/ Telefaks: 21 02 34 01
E-post redaksjon:
i.myking@forskerforbundet.no,
k.brottveit@forskerforbundet.no

Trykk/ekspedisjon: Øyvind Glomvik AS
ISSN 0800-1715
Opplag: 16 750
ANNONSER
Arne Aardalsbakke
Telefon: 64 87 67 90
Telefaks: 64 87 67 91
E-post: forskerforum@c2i.net

Format
1/1 side 16900
1/2 side 11900
1/3 side 8500
1/4 side 6500

Stilling/kunngjøringer: kr 27,- pr spaltemm.
Alle priser er oppgitt ekskl. mva.

UTGIVELSESPLAN
9/2006 6. november 2006
10/2006 4. desember 2006

Neste nummer: 4. desember. Deadline: 22. november.
Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte
innsendte innlegg. Sender du inn stoff, legg ved
diskett eller bruk e-post/vedlegg.

Internett: www.forskerforbundet.no
Omslagsillustrasjon: Kari Stai/Patron

aktuelt

6 LANGT FRAM TIL NOKUT/KRAV

Høgskolen og universitetet i Tromsø skal fusjonere. Men hvordan skal NOKUT-kravene til andel førstestillinger oppnås?

8 STRID OM FORSKNINGSTID

"Det skal ikke være noen gratispassasjerer". Utsagnet fra rektor ved Universitetet i Tromsø brakte ansatte i opprør. Debatten gjelder rett til forskningstid.

10 BNP-MÅLET STÅR FOR FALL

Statsbudsjettet har blitt lunkent mottatt i forsknings-Norge. Målet om at tre prosent av BNP skal gå til forskning, er mer misvisende enn noen gang, mener budsjettforsker Egil Kallerud.

18 FORSKERE PÅ RANDEN

Ansatte i randsoneselskapet Unifob har jobb bare så lenge de skaffer midler. Inntjeningskravet fører til slitasje, mener tillitsvalgte.

magasin

21 MUSEUM FOR FORSKNING

Arkeologisk museum i Stavanger har egen forskningsdirektør og eget forlag.
– Vi har hatt ein tydeleg forskingsprofil frå dag en, sier direktør Harald Jacobsen.

26 PORTRETTE

– Man trenger ikke og skal ikke trække på folk. Du må hjelpe folk fram, sier Jon Storm-Mathisen. Den mye siterte hjerneforskeren fikk nylig Anders Jahres store medisinske forskningspris.

28 VITENSKAPELIG VEKST I KINA

Kinesisk vitenskap henger etter Vesten, mener økonomiprofessor Zhou Dunren i Shanghai. Men nå satser Kina radikalt på forskning.

forbundssider

42 FORBUNDET INFORMERER

42 INNSPILL: Generalsekretær Kari Kjenndalen

43 INNSPILL: Forbundsleder Kolbjørn Hagen

faste spalter

20 TI KJAPPE, SKJØNNÅND, BILDER FRA NORSK FORSKNING.

28 KRONIKK

Kraftig opptrapping av PhD-utdanningen anbefales i en dansk rapport. Burde Norge også evaluere erfaringer og mål med doktorgradsutdanningen? spør Jan Petter Myklebust ved Internasjonalt kontor, Universitetet i Bergen.

Redaktør Ingar Myking

Venstre om med Djupedal?

SOSIALISTISK VENSTREPARTI (SV) leier etter den rette politikken. I oktober brukte Hordaland SV ei heil helg på å drøfte kva som er sosialistisk utdannings- og forskingspolitikk. Korleis få til ei venstredreining?

"Politisk ledelse i kunnskapsdepartementet står nærmest "skolerett" for denne konferansen," sa Tina Åsgård, nestleiar i fylkeslaget, på eigne nettsider. På konferansen var både nyutnemnd statssekretær Per Bortolf Maurseth og kunnskapsminister Øystein Djupedal.

"Vi håper denne konferansen kan fungere som et møtested for krefter som vil snu den nyliberale utviklingen som har dominert høyere utdanning og forskning, spesielt etter Mjøs-utvalget i 2000," seier same Tina Åsgård.

Og Djupedal kvitterte med å hevde at dei nyliberale vindane no har løya. "Vår skandinaviske samfunnsmodell er ingen bremsekloss. Tvert imot viser han seg å vere den mest økonomisk lønnsame. Det er mot dei nordiske landa verda ser. Det er teikn i tida på at liberalismen no er på hell," sa ministeren som slo fast at høgare utdanning skal vere minst mogleg marknadsstyrd.

– Politikk frå venstresida betyr at Kunnskapsdepartementet er budsjettvinnar, sa Djupedal. (Foto: Kjetil A. Brottveit)

MEN "VENSTRE OM", som var tittelen på konferansen, kva er no det? Særleg i forskings- og den høgare utdanningspolitikken har det vore svært lite politiske brytningar å snakke om dei seinare åra. Kvalitetsreforma har det vore tverrpolitiske semje om på Stortinget, det vesle som har vore av skilnader har gått på om lærestadane bør konkurranseutsetjast eller ikkje. Det er eit paradoks at eit utdanningssystem med over 200 000 studentar og nesten 30 000 lærarar har vore gjennom nokre av dei største strukturendringane i si historie, utan at det har ført til meir politisk tenking. Det går mykje på kor mange milliardar som bør løyvas til forskning, og SV har, fram til partiet fekk regjeringsmakt, alltid utmerkt seg med å ville gje mest pengar. Dei politiske kontroversane på Stortinget handlar sjeldan om dei store linjene. Og Djupedal trekte nettopp fram dette poenget. "Det er ein særleg tradisjon for politisk semje mellom SV og Høgre i norsk høgare utdannings- og forskingspolitikk. Også med dei andre partia, men SV og Høgre har ofte samarbeidd godt," sa ministeren. Og "venstre om" kan også vere "å halde skansen mot "høgre om", heldt ministeren fram. Som døme på slike viktige prinsipp trekte Djupedal fram at universiteta framleis må vere statlege institusjonar, og at høgare utdanning skal vere gratis. "Skulepengar står høgt oppe på dagsordenen i EU, og sjølv våre skandinaviske vener er på god glid mot å vurdere studieavgifter. Men vi firer ikkje på dette punktet," slo statsråden fast.

DJUPEDAL BRUKTE ÒG tid på forklare ideologien bak danninga av Kunnskapsdepartementet. Det er vel denne konstruksjonen som har falle tyngst for brystet åt SV-sympatisørar med yrkestilnyting til academia. Ministeren har mått tåle mange både gode og dårleg retoriske poeng om barnehagane sin nye departementale plass mellom universitet og høgskular. Djupedal har ikkje mykje til overs for det han meiner er arrogant raljering med barnehagesektoren. "Å framstille barnehagar som mindreverdige i høve til forskning og høgare utdanning er ei haldning som vi i SV ikkje kan godta," sa ein indignert minister. "God utdanningspolitikk er å la folk lukkast i utanningssystemet. Frå barnehage til doktorgrad. Vi vil at færrest mogleg skal hamne hos Bjarne Håkon Hanssen. Kunnskapsdepartementet signaliserer kor viktig SV meiner det er med ein heilskapleg kunnskapspolitikk i Noreg – frå barnehage til doktorgrad," blei møtelyden fortald. "Vi vil ha fokus på at folk skal lukkast. Læring er noko som føregår heile livet, men utdanningssystemet representerer ulikskap. Å samle alle læringsinstitusjonane under eitt departement er eit viktig grep for å lage ein samla politikk for kunns-

skap og læring i Noreg. Barnehagen måtte vekk frå familiepolitikken og over til kunnskapspolitikken der han høyrer heime," sa Djupedal. Men vi sat igjen med kjensla av at Kunnskapsdepartementet framleis er best for barnehagane.

AT NOREG ER EIT RIKT land og at politikk for tida i stor grad handlar om pengar, blei ytterlegare understreka av SV-ministeren sjølv. "Politikk frå venstresida betyr at Kunnskapsdepartementet er budsjettvinnar," sa venstresidas fremste tillitsvalde i Kunnskapsdepartementet. Han brukte ikkje mykje tid på å forklare kvifor stort sett rubbel og bit innan utdanning og forskning har uttrykt misnøye med det første sjølvstendige budsjettforslaget til ein SV-minister. Og sjølv om Djupedal snakka varmt om akademisk fridom, internasjonalisering, regionalisering, kvalitetsreform, var det ingen som tok han på alvor og spurde han om kvifor eit venstreorientert parti ønskjer å ha ei stykkprisfinansiering og insentivkrav som skil seg ut, også i verds-samanheng, med snart å utgjere halvparten av løyvingane? Eller kvifor Noreg ikkje har råd til å satse på å auke talet på stipendiatar, noko som heilt klart ville bidra til styrke den breie, frie kunnskapsveksten som SV snakkar så varmt om? Kvifor presenterer SV eit budsjett som har ein historisk svak grunnforskningsprofil? "Budsjettet var først og fremst nøkternt. Dette er eit kvileskjer før spurten set inn. Vi skal syte for at sektoren vår skal bli budsjettvinnar kvart år framover. Vinn vi ikkje, øydelegg vi for framtida vår. Human kapital er vår fremste ressurs," fekk vi høyre. Og vi trur på Djupedal som sa det same i fjor fordi vi ikkje har noko anna val. Og fordi det ikkje er kommuneval neste år, fordi barnehageløftet snart er innfridd, og SV ikkje har råd til å svipte kjerneveljarane sine stort lenger.

SV-KONFERANSEN VARTE i nesten tre heile dagar, og viste det som kan kome til å bli nøkelen til SV som eit kunskapsparti. For sjølv om vi kan få inntrykk av forskingspolitikken har overvintra sidan 70-talet på venstresida, så har dei ei styrke i medlemsmassen. Djupedals parti kan trekke inn kompetente, dyktige folk som kjenner sektoren på kort tid og få gode råd. Her var ein Steinar Stjernø som no skal stake ut vegen for norsk høgare utdanning og forskning dei komande tjue åra, eller ei Eli Bergsvik som er rektor ved Høgskulen i Bergen. Når ministeren skal gjere opp nye budsjett, lage ny stortingsmelding av kvalitetsreforma og ikkje minst vurdere finansieringsordninga i sektoren, bør han lytte til medlemmane sine. Det er her han finn kimen til fornying. Og suksess.

NOTISER

Nytt Forskerforbund

Forskerforbundet valde nytt styre og leiar på representantskapet 30. og 31. oktober. Ny leiar for ei periode på tre år blir professor Bjarne Hodne (63), Universitetet i Oslo (UiO). Hodne er professor i kulturhistorie og har mellom anna vore dekan ved Det historisk-filosofiske fakultet ved UiO. Han har hatt ei rekke med verv ved UiO, Forskningsrådet og andre stadar.

– Det er eit omfattande og utfordrande arbeidsprogram vi har vedtatt. Forskerforbundet har ei viktig rolle både som fagforeining og utdannings- og forskingspolitisk aktør. Eg gler meg til å ta fatt på oppgåvene saman med organisasjonen, seier Hodne.

Med seg i styret får han Ragnhild Elster (HiT), Randi H. Iversby (UiO), Svein Kristiansen (NTNU), Merethe J. Sollund (Nordlandsforskning), Kåre-Olav Stensløkken (Helse øst) og Sigurd Rysstad (UMB). Som første vara blei Karen-Lise Knudsen (HiA) vald, saman med andre vara Kristin Dæhli (NTNU) og tredje vara Ove Kvammen (HiB).

Ny leiar i Forskerforbundet Bjarne Hodne. (Foto: Ingar Myking)

Reikvam ut av utdanningskomiteen

SVs utdanningspolitiske talsmann på Stortinget, Rolf Reikvam, er tvangsflyttet fra utdanningskomiteen til kommunalkomiteen. Grunnen skal være dårlig kommunikasjon med kunnskapsminister Øystein Djupedal, skriver Dagens Næringsliv.

– Kommunikasjonen med statsråden kunne vært bedre, sier Reikvam til Dagens Næringsliv og forteller at de rød-grønnes medlemmer i utdanningskomiteen har vært misfornøyde med at de ikke er blitt trukket tidlig nok med i de politiske prosessene. Han

legger heller ikke skjul på at han har vært ueinig med Djupedal i saker, blant annet regjeringas bevilgninger til Forskningsfondet i revidert budsjett. Den offisielle forklaringa på hvorfor Reikvam bytter komité, er at SVs kommunalpolitisk talskvinne, Åsa Elvik, etter lang tids sjukmelding har bedt om å få en annen komité. Det har vært for slitsomt for henne å representere SV alene i kommunalkomiteen. SV har derimot to medlemmer i utdanningskomiteen. Her får hun dele ansvaret med Lena Jensen.

Stadig fleire utanlandsstudentar

I 2005 fanst det 2,4 millionar utanlandsstudentar i verda. I 2025 kan talet ha stige til 7,2 millionar, skal ein tru ein rapport som nyleg vart lagt fram av American Council on Edu-

cation (www.acenet.edu). I rapporten vert det konstatert at USA har mist delar av den internasjonale studentmarknaden dei siste fem åra. Vinnarene har vore Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Japan. USA nådde toppen i internasjonal rekruttering i studieåret 2002-2003. Dei to åra som fylgde gjekk talet kraftig ned. I perioden frå 1999 til 2004 har Japan hatt sterkast vekst i talet på utanlandsstudentar - ein auke på 108 prosent. Frankrike kjem på andreplass med ein auke på 81 prosent. Rapportforfattarane konstatere at veksten i mange tilfelle heng saman med samordna nasjonale strategiar for rekruttering av utanlandske studentar. Dei nemner Finland og Sverige som døme på land som tilbyr stadig fleire utdanningar på engelsk.

Sitat:

Djupedal og hans medarbeidere kaller vårt budsjettforslag for forskning for 2006 et «sleipt triks» og en «snublestein». Så la meg bare stille ett enkelt spørsmål til slutt: Hva var det Djupedal snublet i? For høye bevilgninger til forskning?

Kristin Clemet i Dagbladet.

Langtidsutdannede taper

– Mye positivt, men langtidsutdannede taper på den nye pensjonsordningen, sier Unio-leder Anders Folkestad. I forslaget til ny pensjonsreform foreslås det å gå bort fra besteårsregelen (der år med best lønn avgjør pensjonen) til en alleårsregel (der hvert eneste år med lønn teller med). Ordningen gjør at framtidige studenter i praksis vil tape pensjon så lenge de studerer og ikke tjener penger. I et opprop omtaler en rekke organisasjoner regjeringens pensjonsreform som utdanningsfiendtlig. Organisasjonene frykter at den nye pensjonsreformen kan gjøre det mindre attraktivt og direkte ulønnsomt å ta høyere utdanning. De argumenterer med at tall fra OECD viser at lønnsnivået for høyt utdannede ligger relativt lavt i Norge. De som står bak oppropet, er Norsk Studentunion, ANSA, Unio, Sosialistisk Ungdom, YS-UNG, Elevorganisasjonen, Studentenes landsforbund, Akademikerne, Kristelig Folkeparti ungdom, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Unge Høyre og Senterungdommen. Alt i følge Utdanning.

Nye regler for opptak

Kunnskapsdepartementet vil endre reglene for opptak til høyere utdanning, slik at søkere med fagbrev kan tas opp til ingeniørstudier. Departementet ønsker også at toårig godkjent fagskoleutdanning skal gi generell studiekompetanse. Dessuten vurderer departementet å åpne for at institusjonene gjennom frivillige forsøk kan ta opp søkere med fagbrev til andre relevante studier.

UiO taper poeng

Universitetet i Oslo har i løpet av tre år gått ned fra 101. til 177. plass på en internasjonal rangering. The Times Higher Education Supplement (THES) har nylig publisert årets liste over de 200 beste universitetene i verden. I fjor lå Oslo-universitetet på 138. plass. Samtidig kom Universitetet i Oslo i år mye høyere opp, på 68. plass, på en annen rankingliste fra Jiao Tong-universitetet i Shanghai. THES lager også rangeringer innenfor fagområder, og der oppnådde Historisk Filosofisk Fakultet i fjor toppnotering: 16. plass.

På verdenstoppen finner vi: 1: Harvard University, USA. 2: Cambridge University, Storbritannia. 3: Oxford University, Storbritannia. 4: Massachusetts Institute of Technology (MIT), USA og Yale University (samme poengsum), USA. 6: Stanford University.

Nordiske universiteter gjør det generelt skarpt i rangeringen. Danmark: Københavns (54. plass), Århus (126. plass). Sverige: Uppsala (111. plass), Lund (122. plass), Chalmers (147. plass), Kungliga Tekniska Högskolan (172. plass). Finland: Universitetet i Helsingfors (116. plass).

Forskerforbundet

Vurderer å setje ut fuskesaker

Ein Ås-forskar er mistenkt for fusk, og Forskerforbundet er kritisert for handsaminga av saka. No vurderer forbundet å late medlemmer bruke eksterne advokatar i slike saker.

Skal Forskerforbundet late eksterne advokatar ta seg av medlemmene i mogelege fuskesaker? Det vert no vurdert, og styret i Forskerforbundet diskuterte saka ved eit møte 26. oktober.

– Vi må drøfte dette vidare og kjem tilbake til saka i styremøtet i desember, seier leiar i Forskerforbundet Kolbjørn Hagen.

Dårleg PR

Bakgrunnen er ikkje minst saka ved Universitetet for miljø- og biovitenskap (UMB) der ein tidlegare tilsett forskar er mistenkt for forskingsfusk. Forskerforbundet har assistert og representert forskaren og fått negativ publisitet rundt dette. NTB laga til dømes saka "Støt-

ter juksestenkt forsker".

– Det kan oppstå eit problem når ein skal ta vare på eit medlem i eit arbeidsforhold, samtidig som vi like klart skal ta avstand frå handlingar vi ikkje støttar, seier Hagen, som held fram:

– Når advokatar forsvarar uhyrlege ting, er det ingen som tillegg forsvararen at vedkomande går god for gjerninga. Vi har eit ansvar for å støtte medlemmer som er i problem, sjølv sagt utan at vi støttar fusk i forskning, seier Hagen.

Dermed kan ein spørje: Dersom media eller andre ikkje klarer å skilje mellom å representere og å gå god for – bør ein bøye av for dette? Dette ynskjer ikkje Hagen å kommentere.

Avviser UMB-rektors versjon

Forskerforbundet har vidare vorte kritisert av UMB-rektor Knut Hove. Då den mistenkte forskaren slutta ved UMB, ville UMB varsle om forholdet til Forskringsrådet og Universitetet i Oslo, der vedkomande hadde bistilling. Hove har hevda at Forskerforbundet ville hindre UMB i å sende eit slikt varslingsbrev: "Dette var litt spesielt. Vi måtte stå på ganske hardt for å få dem med på dette," sa Hove til Aftenposten.

– Denne framstillinga er ikkje rett. Det går fram av sluttavtalen mellom forskaren og UMB. Denne gjev universitetet full mulighet til å undersøkje saka og informere vidare, seier Hagen.

Av Kjetil A. Brottveit

Politikk

Stjernø-utvalget tolker mandatet

Utvalget for høyere utdanning fikk et svært vidt mandat. Nå har utvalget levert en tolkning til Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet oppnevnte i vår et utvalg for høyere utdanning. Nå har utvalget ved leder Steinar Stjernø levert en tolkning av mandatet i et brev til departementet. Hva skal utvalget egentlig gjøre? Jo, blant annet:

– Vi vil se på hvordan institusjonsstrukturen vil utvikle seg på 10-20 år, forutsatt at man ikke gjør noen grep, sier Stjernø, og da er det naturlig å tenke seg: En drift mot stadig flere universiteter.

– Utvalget vil også drøfte alternative grep og hvilke konsekvenser disse kan få, samt lokalisering av institusjonene, sier Stjernø.

Et at annet viktig moment blir å drøfte hvordan ulike insentivsystemer kan virke i forhold til målene i sektoren.

Regional tilknytning

I brevet skriver Stjernø at "det er en viktig oppgave å drøfte hvordan institusjonene – særlig høyskolene – kan styrke sine relasjoner til arbeids- og næringslivet i regionene".

– Godtar utvalget dermed premisset om at disse relasjonene bør styrkes?

– Høyskolene gir alt i dag verdifull arbeidskraft, men vi reiser spørsmålet om forholdet mellom arbeidslivets behov og utdanningskapasiteten. Hvilken relevans har FoU-arbeidet som foregår for omlandet til institusjonene? Vi mener ikke at en bare skal levere gryteferdige kandidater med teknisk kompetanse, men vi må se på balansen mellom institusjonenes virksomhet og praktisk nytte, sier Stjernø. Graden av sentralstyring er en til-

Hvor sterk skal den politiske styringen over utdanningsinstitusjonene være? Dette er ett av spørsmålene utvalget ved leder Steinar Stjernø (bildet) skal ta stilling til. (Foto: Ingar Myking)

grensende problemstilling:

– Det er en tendens til at departementet styrer stadig mindre når det gjelder hvilke studietilbud som finnes hvor. Samtidig har samfunnet et behov for å sikre seg kompetanse, og institusjonsfriheten bør ikke føre til for eksempel mangel på arbeidskraft til helse-sektoren.

Politisk styring

I hvilken grad skal omorganisering av institusjonene styres politisk? Generalsekretær Kari Kjenndalen i Forskerforbundet, som har stor forståelse for at utvalget har forsøkt å presisere mandatet, finner ovennevnte problemstilling interessant.

– Vi merker oss at utvalget så langt holder det åpent om de skal fremme forslag til endring i institusjonsstrukturen. Blir ikke det fristende? Utviklingen av de private høyskolene vil også drøftes i dette perspektivet, sier Kjenndalen. Hun har videre merket seg at utvalget peker på at mandatet ikke sier noe om hvordan sektoren skal sikres kvalifisert arbeidskraft i årene som kommer.

– Det sies forsiktig at de antar rekruttering av personale også bør drøftes, men avventer departementets tilbakemelding. Sett fra vår side er dette et høyst relevant spørsmål, som bør følges opp med et positivt svar, sier Kjenndalen.

Av Kjetil A. Brottveit

Endra grunnutdanning ved MIT

For nokre veker sidan presenterte Harvard planar for å leggje om grunnutdanninga. No har turen kome til Massachusetts Institute of Technology (MIT), melder det svenske Högskoleverket. Etter to og eit halvt års arbeid har utvalet ved MIT kome med eit framlegg om store endringar i grunnutdanninga. Dette gjeld både teknisk/naturvitenskaplege, humanistiske og samfunnsvitenskaplege emne. Utvalet vil endå sterkare enn før oppmode studentane til å ta ein studieperiode i utlandet. Det har vore eit grunnleggjande problem korleis ein skal etablere eit kjernepensum i teknikk og naturvitenskap så lenge vitenskapseksplorasjonen stadig tilfører ny kunnskap. Samtidig ynskjer utvalet at ein som går ut frå MIT skal vere "a truly educated individual". Ei løysing vil vere å innføre færre obligatoriske emne og i staden gje større valfridom. Samtidig ynskjer ein at undervisinga i større grad skal vere knytt til "out-of-class events". Framlegget går no ut til avdelingane ved MIT for ein omfattande debatt.

Stadig fleire utanlandsstudentar

I 2005 fanst det 2,4 millionar utanlandsstudentar i verda. I 2025 kan talet ha stige til 7,2 millionar skal, ein tru ein rapport som nyleg vart lagt fram av American Council on Education (www.acenet.edu). I rapporten vert det konstaterat at USA har mist delar av den internasjonale studentmarknaden dei siste fem åra. Vinnarene har vore Storbritannia, Frankrike, Tyskland og Japan. USA nådde toppen i internasjonal rekruttering i studieåret 2002-2003. Dei to åra som fylgde, gjekk talet kraftig ned. I perioden frå 1999 til 2004 har Japan hatt sterkast vekst i talet på utanlandsstudentar - ein auke på 108 prosent. Frankrike kjem på andreplass med ein auke på 81 prosent. Rapportforfattarane konstaterer at veksten i mange tilfelle heng saman med samordna nasjonale strategiar for rekruttering av utanlandske studentar. Dei nemner Finland og Sverige som døme på land som tilbyr stadig fleire utdanningar på engelsk.

Austerrike: Strid om studieavgifter

Etter valet i Austerrike for nokre veker sidan pågår det intense forhandlingar innanfor storkoalisjonen mellom sosialdemokratane (SPÖ) og det konservative Österreichische Volkspartei (ÖVP). Eitt av stridsspørsmåla dreier seg om studieavgifter, melder det svenske Högskoleverket. SPÖ lova i valmanifestet å avskaffe avgiftene. Avgiftene vart innførte i 2001, og gjev universitet og høgskular inntekter på 140 millionar euro, tilsvarende snaue 1,2 milliardar kroner. Avgiftene er behovsprøvde, og om lag kvar femte student slepp å betale. Då avgiftene vart innførte, gjekk talet på studentar ned med ca 20 prosent. Dei to partia stridast òg om løyvingane til høgare utdanning. SPÖ går inn for å auke løyvingane frå 1,1 til 2 prosent av BNP, i tråd med kravet frå den akademiske rektorkonferansen.

NOKUT

Tromsø sliter med fusjon

En fusjon mellom høgskole og universitet i Tromsø krever en haug nye førstestillinger – ellers blir det ikke NOKUT-akkreditering av mastergrader på det nye superuniversitetet.

Planene om en sterk bastion for forskning i Nord-Norge kan strande på NOKUTs krav til utdanningsprogrammer. Minst halvparten av bemanningen på nye mastergradsstudier må være ansatte med førstestillingskompetanse. Av disse skal 25 prosent være professorer. Høgskolen i Tromsø (HiTø) har bare én professor, og under ti prosent av de vitenskapelig ansatte har førstestillingskompetanse. Dermed vil fusjonen med UiTø by på problemer.

Savner debatt om fusjon

Hvis universitetet ønsker å integrere høgskolen – ikke bare opprette en felles administrasjon som lar avdelingene fortsette som før – vil det bli behov for ressurser til en rekke nye førstestillinger, kommenterer dekan Tore Vorren ved Mat.nat.-fakultetet ved Universitetet i Tromsø (UiTø).

Vorren har tidligere i fusjonsprosessen vært kritisk til universitetsledelsens planer. Han viser til at UiTø har færrest forfatterandeler per førstestilling blant universitetene, og har en stor jobb foran seg med å ta igjen forspranget til de andre universitetene. Dette blir vanskelig med flere forskere uten publiseringssmeritter. Dessuten bør hele forskersamfunnet ved UiTø tas med på råd gjennom en bred debatt om fusjon, mener dekanen.

Denne debatten savnes fortsatt, kommenterer Vorren overfor Forskerforum.

Utsatt høring

I utgangspunktet skulle universitets- og høgskolestyrene i Tromsø fatte et formelt vedtak

om fusjon før jul, etter en høring i november. Denne tidsplanen vil sprekke.

– Vi har nå sett i øynene at vi må ha litt lengre tid på høringen ved de to institusjonene, sier UiTø-rektor Jarle Aarbakke.

På spørsmål om hvordan han vil håndtere NOKUTs krav, svarer Aarbakke at løsningen vil være å se på den samlede institusjonens samlede ressurser.

– Jeg ser for meg å bibeholde en god del av dagens allerede akkrediterte bachelorprogrammer ved høgskolen og universitetet, og deretter vil vi se på den nye institusjons bruk av ressurser for å kunne tilby nye mastergrader. Dette blir aktuelt innenfor helseprofesjonsutdanning, mens andre fyrtårn vil være teknologi i nord – både innen olje og gass og i marin sektor, sier Aarbakke.

UiTø var nettopp i møte med Kunnskapsdepartementet, som også setter spørsmålstegn ved akkreditering av nye utdanningsprogrammer av høyere grad. NOKUT er ikke involvert i fusjonsprosessen.

– Vi skal informere NOKUT om fusjonsplanene før jul, sier UiTø-rektor Jarle Aarbakke.

Forskerforbundet ved UiTø har unnlatt å ta stilling til den planlagte fusjonen med HiTø.

– Vi er ikke blitt presentert for noen gode argumenter for sammenslåing, men bare uttrykk som "sammen er vi sterke" eller at vi slipper å konkurrere om de samme studentene. Rapporten "Venner for livet" inneholder ingen ordentlige argumenter, påpeker Mikalsen.

– Vi ønsker først og fremst å bidra til en

Sammenslåingen mellom Universitetet i Tromsø (bildet) og Høgskolen i Tromsø er i hardt vær på grunn av NOKUTs krav til 50 prosent førstestillingsbemanning av nye mastergradsprogrammer.

splaner

god prosess når det er bestemt at vi skal slå oss sammen, sier Mikalsen.

Førstelektor-satsing

FOU-leder Mary Brekke ved HiTø har lite å tilby et fusjonert superuniversitet i Tromsø. Det jobber hun hardt for å endre på.

– Kravet til førstestillingskompetanse i nye mastergradsprogrammer er ikke så enkelt når vi kommer inn med en hær med førstelektor-kompetanse, en type kompetanse som vi har satset på over lang tid, sier Brekke. HiTø har i dag 297 faglig ansatte, hvorav én professor i full stilling, fem i professor II-stillinger, én ny II-stilling under tilsetting, 27 førsteamanuenser (15 med doktorgrad) og 27 førstelektorer. HiTø arbeider med en ny modell for kompetanseheving, hvor ansvaret for kompetansehevingen i større grad legges til avdelingene.

– Kompetansenivået er på vei opp. Vi har totalt 20 ansatte som arbeider med doktor-

gradsprosjekter og to som arbeider med professoropptrykk, sier Brekke.

Fleksibel stillingsandel

Styremedlem Peter Arbo ved UiTø er blant støttespillerne til UiTø-rektor Jarle Aarbakke og HiTø-rektor Ulf Christensen i deres fusjonssatsing. Arbo mener imidlertid at utfordringene står i kø.

– Jeg har tidligere sagt at ledelsen ikke har gjort hjemmeleksa si, og da siktet jeg til analysen av status og prospekter ved de to institusjonene, en aktiv involvering av fagmiljøene i debatten om sammenslåing, samt en avklaring med sentrale myndigheter. Nå vil disse sporene bli fulgt, sier Arbo, som er førsteamanuensis ved Norges fiskerihøgskole ved UiTø. Han viser til at de administrative ressursene ved UiTø må styrkes for å kunne følge opp fusjonsprosessen.

Utbyggingen av studietilbud på mas-

ternivå blir en utfordring, ifølge Arbo. Det samme blir målet om økt publiseringsrate.

– Vi vil klart få bruk for en fleksibel stillingsandel for forskerne, slik UiTø legger opp til, sier Arbo, som tror det er fullt mulig å komme i mål med en fusjon.

Av Andreas Høy Knudsen (tekst og foto)

Fakta

Fusjon UiTø og HiTø

■ Den 23. mars i år gjorde styrene ved Høgskolen i Tromsø og Universitetet i Tromsø et intensjonsvedtak om å fusjonere høgskole og universitet.

■ Satsingen skal fokusere på teknologi i nord, lærer- og helseprofesjonsutdanning, samt visuell kunst.

■ En felles programerklæring som skal på høring denne høsten, er utsatt til etter nyttår. Etter høringen skal institusjonsstyrene fatte et formelt vedtak.

■ Tidligere har målet vært fusjon innen 1. januar 2008

NOKUT

Universitets-nei fra komiteen

Høgskolen i Agder var noen uker for sent ute med disputas, og fikk anbefalt "nei" på sin søknad om å bli universitet.

– Jeg er skuffet, sa HiA-rektor Ernst Håkon Jahr da anbefalingen på HiAs universitets-søknad forelå offentlig fra sakkyndig komité den 26. oktober.

Forrige utgave av Forskerforum rapporterte at NOKUT har gjort svært kjiappe vendinger i kravene til universitetsakkreditering på Sørlandet. Blant annet fikk HiA vite at den sakkyndige komiteen fikk et utvidet skjønnsmandat til å definere "stabil forskerutdanning" – én uke før komiteen skulle besøke HiA. Det var dette som gjorde det negative utslaget i komiteen. Ifølge NOKUT skulle ikke det reviderte kravet gjøre det vanskelig-

gere å bli akkreditert for HiA enn det hadde vært for Høgskolen i Stavanger.

Stridsspørsmålet er kravet til ferdige kandidater fra doktorgradsprogrammene ved HiA. Er det tilstrekkelig med to kandidater fra samme program – noe HiA allerede hadde – eller må høgskolen ha uteksaminert kandidater fra to forskjellige programmer?

Da den sakkyndige komiteen fra NOKUT hadde sitt siste møte 18. september, hadde HiA ikke gjennomført sin første disputas i matematikk-didaktikk. Det skjer først den 27. november. Dette har komiteen, som er ledet av UiO-professor Jens Erik Fenstad, ikke tatt hensyn til, selv om disputasen skjer før HiA har frist til å svare NOKUT på komiteens rapport.

Ifølge Ernst Håkon Jahr kunne komiteen også ha vurdert at HiA har drevet forskerutdanning i mange år.

– Jeg synes komiteen kunne ha brukt skjønnstilt på en annen måte enn de har gjort, sier Jahr.

Avdelingsdirektør Tove Blytt Holmen i NOKUT har ingen kommentar til den sakkyndige komiteens vurderinger, heller ikke anvendelse av skjønn i vurderingen av stabil forskerutdanning.

– Når høgskolen har svart oss på rapporten, vil vi sammenholde disse og eventuelt sende materialet tilbake til komiteen, sier Blytt Holmen. NOKUT vil behandle universitetssøknaden på et styremøte etter nyttår.

Høgskolen i Agder blir stanset med millimeter-mål i sin streben etter universitetsstatus. Her rektor Ernst Håkon Jahr.

Dropper ut av studiet

Oppsiktsvekkende mange studenter avslutter før graden er gjennomført, viser nye tall fra Universitetet i Oslo, ifølge Universitas. Verst ut kommer masterstudenter ved Samfunnsvitenskapelig fakultet (SV) og Humanistisk fakultet (HF), hvor frafalls- og forsinkelsesraten ved flere emner er over 70 prosent. På laveregradsstudier ligger frafallsprosenten for førsteårsstudenter opp mot 40 prosent innen enkelte studieretninger.

Å plagiere andres arbeid

British Medical Journal har avslørt at en anerkjent kroatisk professor har plagiert doktorgraden til en norsk forsker. Harm-Gerd K. Blaas ved St. Olavs hospital har funnet igjen avsnitt etter avsnitt med ordrett gjengivelse fra blant annet doktorgraden sin. I British Medical Journal beskriver Iain Chalmers hvordan professor Asim Kurjuk har plagiert Blaas og andre forskere i mange år, ifølge nettsidene til De forskningsetiske komiteene.

Stortingsmelding om innovasjon

Nærings- og handelsminister Dag Terje Andersen setter nå i gang arbeidet med den første stortingsmeldingen om innovasjonspolitik. Immaterielle rettigheter vil være en av satsingsområdene. Andre aktuelle temaer i meldingen vil blant annet være forskning, utvikling og innovasjon.

Universitetet i Tromsø

Opprør etter påstand om «gratispassasjerer»

Forskere ved Universitetet i Tromsø (UiTø) hevder de blir hetset av rektor Jarle Aarbakke. Nylig gikk han offentlig ut og hevdet at ingen får være "gratispassasjerer". Nå må hver enkelt ansatt avtale med sin instituttleder hvor mye tid de skal ha til å forskning.

Det var i forbindelse med styrebehandling av differensiert forskningstid at rektor Jarle Aarbakke terget på seg forskerne ved Norges nordligste universitet. Hver enkelt vitenskapelig ansatt må nå gjøre en avtale med sin instituttleder om fordelingen av arbeidstid mellom forskning, undervisning, formidling og annet - et forslag Forskerforbundet avviser i sin helhet.

Aarbakke mer enn antydte at han har sett seg lei på at forskere sluntrer unna arbeidet.

- Det skal ikke være noen gratispassasjerer. Ingen skal ha privilegier de ikke har gjort seg fortjent til, uttalte UiTø-rektor Jarle Aarbakke til universitetsstyret i september.

Fakta

Differensierte arbeidstidsavtaler

Styret ved Universitetet i Tromsø har vedtatt en modell hvor hver enkelt vitenskapelig ansatt skal gjøre en avtale med sin instituttleder om fordelingen av arbeidstid mellom forskning, undervisning, formidling og annet. Utgangspunktet er en 50/50 fordeling, men rammen er 0-100 prosent. Målet er å gi universitetet mer igjen for sine forskningsressurser.

Ingen i styret skal ha reagert på formuleringene, som kom fram under diskusjonen om individuelle forskningstidsavtaler ved UiTø, samt i forbindelse med den planlagte fusjonen med Høgskolen i Tromsø.

Styret har tidligere stilt seg bak rektor Aarbakkes plan om differensiert forskningstid, som innebærer at hver enkelt ansatt må avtale med sin instituttleder hvor mye tid de skal ha til å forske. Hele skalaen fra null til 100 prosent kan tas i bruk, og kriteriet skal være en kombinasjon av meritter og potensial.

- Dolket i ryggen

Da uttalelsen om "gratispassasjerer" ble lagt ut på UiTøs åpne nett etter styremøtet, oppstod heftig bråk ved universitetets avdelinger.

- Jeg fikk tilbakemelding fra mine kolleger i vitenskapelige stillinger om at de følte seg direkte dolket i ryggen av rektor, sier hovedtillitsvalgt Egil Børge Mikalsen i Forskerforbundet ved UiTø.

Han hevder det er en misforstått strategi å jakte på folk som ikke utnytter forskningstiden sin på en effektiv måte. Oppbløtning av en 50/50 arbeidstidsfordeling mellom FoU og annet arbeid er ifølge Forskerforbundet fullstendig uaktuelt.

- Oppsigelsen av sentrale retningslinjer og

særavtalen gir ingen adgang til å fravike 50/50. Dette står i både betenkninger og reglement, og det kan ikke arbeidsgiver endre uten saklig grunn. Vi kommer til å kjempe med nebb og klør for å beholde fordelingen, sier Mikalsen til Forskerforum.

- Illojalt

Etter at konflikten i Tromsø har pågått noen uker, konkluderer Mikalsen med at han aldri tidligere har sett forskerne så forbannet på universitetets ledelse.

- Folk oppfatter at rektor stempler dem. Det er grovt, uhørt og illojalt å offentlig antydte at det finnes "gratispassasjerer." Tenk deg at kringkastingssjefen gikk ut offentlig og sa "vi har gratispassasjerer i NRK"? Ville ikke de ansatte da straks ha nedlagt arbeidet og forlangt at sjefen skulle be om unnskyldning? påpeker Mikalsen.

Beklager hvis ...

Rektor Jarle Aarbakke mener på sin side at UiTø er under stort press fra "realitetene," som består i at ikke alle forskere har samme forutsetning for å bruke arbeidstiden sin på forskning.

- Ifølge statistikken er ikke UiTø så presset på ressursene, men vi får lite igjen for dem, sier Aarbakke. Han legger seg ikke flat for kritikken fra Mikalsen og andre, men beklager ordbruken.

- La meg legge denne ballen helt død. Jeg har beklaget og beklager igjen i dette inter-

USA: - Treng nytt rankingsystem

Tidsskrifta U.S. News og World Report har hvert år siden 1983 publisert universitetsrankinger. Disse har fått svært mykje merksemd, og tidsskrifta tener millionar på å lage dei. Men metoden dei bruker er grovt misvisande, skriv den uavhengige organisasjonen Education Sector i ein ny rapport, lagt ut på nettstaden educationsector.org. Rankingane i U.S. News målar eigentleg berre tre ting: "fame, wealth and exclusivity," heiter det i rapporten. Lærestader som ikkje har så store fond, framgangsrik forskning eller stor søking, hamnar dermed i bakgrunnen, sjølv om utdanninga dei tilbyr ligg på eit minst like høgt nivå som dei "leiande" institusjonane. I rapporten vert det hevda at det no finst grunnlag for å lage ein meir rettferdig rankingmetode gjennom å kombinere data frå ei rekkje kjelder, blant anna nasjonale studentundersøkingar. Education Sector tek til orde for å lage eit nytt system der kunnskapane til studentane og evna lærestadene har til å gje ei god utdanning vert dei avgjerande kriteria som verkeleg gjev informasjon for potensielle søkjarar.

Universitetet i Tromsø vil differensiere forskningstiden, men med utgangspunkt i 50/50 fordeling, bedyrer rektor Jarle Aarbakke, som får motbør i Forskerforbundet.

Ansatte ved Universitetet i Tromsø er urolige for at ansatte instituttledere skal få makt til å bestemme den enkeltes forskningstid, ifølge hovedtillitsvalgt Egil Børge Mikalsen i Forskerforbundet ved UiTø.

vjuet hvis jeg har brukt feil uttrykk og satt debatten på skjevt spor. Realiteten er at instituttlederne skal starte medarbeidersamtaler om fordeling av arbeidstid med sine vitenskapelig ansatte, noe jeg har fått massiv støtte for i organisasjonen, hevder Aarbakke. Utgangspunktet for samtaler er ifølge Aarbakke en 50/50 fordeling. Han mener debattformen til Forskerforbundet er lite konstruktiv under de pågående endringene.

– Rektor appellerer til deg om at du endrer din debattform, Egil Børge Mikalsen?

– Når man tar ledelsen med buksa nede, er det artig å rope "se her!" repliserer den mangeårige fagforeningstoppen ved UiTø.

Ifølge Mikalsen gjør det ikke saken bedre at rektor beklager å ha formulert seg slik at noen følte seg støtt.

– Han følger opp "gratispassasjerer" med å si at ansatte ved Høgskolen i Tromsø har privilegier som de ikke har gjort seg fortjent til, påpeker Mikalsen, som hevder at rektor Aarbakke står på sitt mens han burde gi en uforbeholden unnskyldning.

– Ikke noe problem

Ifølge rektor Aarbakke er problemet med differensiert forskningstid ikke så stort som mange vil ha det til. Flere instituttledere skal allerede ha gjennomført samtaler med sine vitenskapelig ansatte om fordeling av forskningstid.

– Det har ikke vært noe problem, sier Aarbakke.

– Fordi de det gjelder, har fått tildelt mer enn 50 prosent forskningstid?

– Ja, noen kan få mer enn 50 prosent forskningstid, det er riktig, sier Aarbakke.

– Hva med de som får mindre enn 50 prosent?

– De som ikke er enige, kan gå via sin fagforening og appellere oppover i systemet. Fri-

villighet er meget viktig, for vi har ikke lov til å lage noen kollektiv avtale ved universitetet, sier Aarbakke. Han ser på potensial, lyst og evne som relevante faktorer for høy andel forskningstid – ikke bare publisering.

– Vi gjør et forsøk på å systematisere, noe du godt kan kalle omsorg og karriereplanlegging. Det betydelige elementet av skjønn vil hele tiden ligge på den positive siden, men dette har kanskje ikke alle fått med seg, bemerkter UiTø-rektoren.

Av Andreas Høy Knudsen (tekst og foto)

Oslo holder på 50/50-fordeling

Fagforeningene er tilfreds med nye retningslinjer som ikke rokker ved kombinerte stillinger og lik fordeling mellom forskning og undervisning for ansatte ved Universitetet i Oslo.

Nylig ble fagforeningene og ledelsen ved Universitetet i Oslo (UiO) enige om å videreføre 50/50-prinsippet om like mye tid til forskning som til undervisning for de vitenskapelig ansatte i kombinerte stillinger. Prinsippet ble i utgangspunktet opphevet gjennom oppsigelsen av de sentrale retningslinjene for arbeidstidsfordeling fra departementet tidligere i år, men UiO fortsatte sin praksis.

– Nå har vi sett behovet for å få denne praksisen skriftliggjort, sier personaldirektør Elisabeth Halsen ved UiO. Dermed hersker det ikke lenger usikkerhet blant de ansatte om hvorvidt forskere kan pålegges mer tid til undervisning, formidling og adminis-

Nei til spionering på muslimar

Storbritannia: Rektorar, fagleg tilsette og studentar går saman om å avvise eit framlegg i eit dokument som har leke ut frå regjeringa, melder The Guardian og nettsidene til fagforbundet University and College Union (UCU). Framlegget går ut på at utdanningsdepartementet skulle be tilsette ved universitet og høgskular om å halde auga med studentar som kunne mistenkast for islamsk ekstremisme. Paul Mackney, generalsekretæren i UCU, seier at ein har avvist framlegget i møte med politikarar: "We expressed concern that we were being sucked into a kind of Islamic McCarthyism which has major implications for academic freedom, civil liberties, and blurring of the boundaries between the illegal and the possibly undesirable." Universitetas samarbeidsorganisasjon Universities UK deler dette synet. Leiaren seier at det er farleg å fokusere på ei spesiell gruppe i mangfaldet som finst i høgare utdanning i dag. Leiaren i National Union of Students kallar framlegget rasistisk og islamofobisk.

Studieavgifter i tysk delstat

Den tyske delstaten Hessen har bestemt seg for å innføre studieavgifter ved universitet og høgskular frå haustsemesteret 2007, melder nettstaden de.campusreporter.net. Studentane må betale tilsvarande 4200 kroner i semesteret, det same beløpet som i ein del andre tyske delstatar. Avgjerda er fatta av det kristendemokratiske fleirtalet i delstatsparlamentet, medan sosialdemokratane, dei grøne og dei liberale røysta mot. Opposisjonen har meldt vedtaket inn for forfatningsdomstolen i delstaten, då ein meiner at avgiftene er i strid med det grunnleggjande, lovfesta prinsippet om fri utdanning. Studentane i Hessen har òg protestert kraftig og lova å halde fram med aksjonar. Inntektene frå avgiftene skal etter den nye lova gå direkte til universitet og høgskular.

trasjon enn de hadde tidligere.

– Det er vår ambisjon å være et forskningsuniversitet, og da er det naturlig å ha en 50/50-fordeling over tid, sier Halsen.

Forskerforbundets generalsekretær Kari Kjenndalen mener de nye retningslinjene ved UiO er en naturlig konsekvens av at ansvaret for utforming av retningslinjer er delegert lokalt.

– En lik fordeling av forskning og andre oppgaver er i godt samsvar med universitetets oppgaver i samfunnet. Jeg vil oppfordre de andre institusjonene i sektoren til å sette seg inn i hva Oslo har gjort og ta lærdom av det, sier Kjenndalen.

Statsbudsjettet 2007

Treprosent-målet står for fall

– BNP-målet framstår som mer urealistisk og misvisende enn noen gang, sier ekspert på forskningsdelen av statsbudsjettene, Egil Kallerud.

Det er et enormt og økende misforhold mellom vekstmålet og de politiske realitetene, sier Kallerud, forsker ved Nifu Step. Han har i en årrekke analysert statsbudsjettene innenfor forskning og høyere utdanning, og regnes for en av de fremste ekspertene i landet på forskningens plass i statsbudsjettene. Han karakteriserer årets budsjettforslag som moderat, men på ingen måte tilstrekkelig for å stoppe den negative utviklingen av BNP-målet.

– I perioden 2001-07 har realveksten for forskning vært på 3,5 prosent i gjennomsnitt. Men den samlede forskningsinnsatsen (inkludert næringslivets satsing) er kraftig på vei nedover. I 2003 var den på 1,75, og i 2005 var den på 1,51 – det laveste tallet siden 1985.

Olja

Den viktigste grunnen til den norske nedgangen er de svært høye oljeprisene og den sterke norske økonomien.

– Det er ikke først og fremst svake budsjetter, slik det var i 2005, og slik noen mener det er i 2007, som gjør BNP-målet så vanskelig; det skyldes først og fremst den norske oljeøkonomien.

– En omtrentlig beregning viser at Norges samlede forskningsressurser må opp på hele 67 milliarder i 2010 om vi skal greie målet. Det ville betydd mye over en dobling fra for eksempel nivået vi hadde i 2005- 28,8 milliarder. Og det er moderate anslag.

Kallerud tar nå til orde for å finne nye og mer realistiske mål for norsk forskningssatsing.

– Selv om BNP-målet er internasjonalt godkjent og blir brukt av EU, er den norske økonomien så spesiell at målet gir et misvisende inntrykk av forskningssatsingen nærmest uansett hvor gode budsjetter en regjering vil legge fram, sier Kallerud.

Nifu Step-forskeren mener likevel ikke Norge kommer ut på topp med andre mål heller.

– Det satses svært mye på forskning også i mange andre OECD-land. Med den norske næringsstrukturen, som er relativt lite forskningsintensiv, vil vi ikke kunne konkurrere med land som Finland med selskaper som Nokia.

Forskningsfondet detaljstyres

Ved årets budsjettforslag har Øystein Djupedal innført en ny praksis i bruken av forskningsfondet som har vekt reaksjoner.

– Mens avkastningen tidligere har gått til lærestedene og Forskningsrådet, bruker regjeringen så mye som 184 millioner til å dekke kontingenten til deltakelse i EUs 7. rammeprogram. Dette bryter med tidligere praksis i fordelingen av avkastningen.

– Vi ser også en tendens til økende detalj-

styring av bruken av fondet fra departementets side. Dette har toppet seg under Djupe-dal. Særlig går dette ut over Forskningsrådet strategiske rolle. Disponeringen av økningen er øremerket så detaljert at rådets handlingsrom er betydelig mer begrenset enn tidligere.

Kallerud ser klare tegn til at fondets særstatus i finansieringssystemet er ytterligere utvisket.

– Avkastningen behandles nå nesten fullt ut på linje med ordinære forskningsposter. Vi ser en ytterligere forsterkning av en tendens i retning av samfinansiering av stadig flere formål over fondsavkastningen og ordinære budsjettkapitler.

Svakt grunnforskningsprofil

Den rød-grønne regjeringa har en svak grunnforskningsprofil sammenliknet med forrige regjering.

– Grunnforskningen har vært en av vinnerne i de siste års budsjetter, men slik er det ikke nå. Særlig den manglende bevilgningen til nye stipendiatstillinger for 2007 virker som et negativt element. Bevilgningen til grunn-

– Det er ikke først og fremst svake budsjetter som gjør BNP-målet så vanskelig; det skyldes først og fremst den norske oljeøkonomien, mener Egil Kallerud. (Foto: Forskerforum)

Statsbudsjettet 2007

– En feilslutning fra regjeringen

Regjeringen begrunner kuttene i universitetenes og høyskolenes budsjetter delvis med at de har sju milliarder kroner på bok. – En feilslutning, hevder nå sektoren selv.

– Det er ikke et dramatisk kutt for høyere utdanning og universiteter, hevder finansminister Kristin Halvorsen i den muntlige spørretimen på Stortinget, etter at regjeringen hadde presentert statsbudsjettet. Hun innrømmer en realnedgang på en prosent, men begrunnet det med gode tider for høyere utdanning.

– Det er ikke en – hva skal man si – prioritert oppgave for kommende regjeringer å sørge for at utdanningssektoren har mindre bevilgninger, men dette er til å leve med for høyere utdanning og universiteter. Særlig også fordi dette er en sektor som har hatt betydelige påplussinger. (...) Det er en sektor som kan overføre 7 milliarder kroner fra i år til neste år – ikke til fri avbenyttelse, men det sier noe om at de har hatt ganske gode tider, sa Halvorsen.

Ikke reelt

– Dette er en feilslutning, sier generalsekretær i Universitets- og høyskolerådet (UHR), Ola Stave.

– De reelle frie midlene er langt mindre enn 7 milliarder. En av de sju er dessuten Forskningsrådets.

– 2,8 milliarder er avsetninger til feriepenger, pensjon og arbeidsgiveravgift. Det er med andre ord de ansattes penger, som institusjonene er lovpålagt å sette av, og ikke fire midler som vi kan disponere. 2,3 milliarder er forskningsprosjekter tildelt fra departementer eller Forskningsrådet. Dette er midler som regnskapsføres som inntekter når prosjektet tildeles, men hvis prosjektet går over flere regnskapsår, vil det stå som likviditet i regnskapet – altså ikke frie midler.

Stave argumenterer for at sektoren da står igjen med 190 millioner kroner til egen disposisjon, og at de må ha såpass for å drive for-svarlig.

– Institusjonene har ikke mulighet til å ta opp lån. Hvis de skal investere i vitenskaplig utstyr eller bygg, er de dermed nødt til å spare opp midler. Dette blir de altså straffet økonomisk for, sier han.

Departementets tall

Statssekretær Per Botolf Maurseth kjente ikke til det konkrete regnestykket fra UHR før han fikk dem tilsendt fra Forskerforum.

Fakta

Forslag til statsbudsjett 2007

- Målet fra Soria Moria framstår som urealistisk
- Realvekst på 2,5 prosent for forskning
- Forskningsfondet får 10 milliarder kroner i 2007, og får en samlet kapital på 64 millioner kroner
- Universiteter og høyskoler får en realnedgang på vel en prosent, og kutt i basisbevilgningen på 275 millioner kroner
- Det opprettes ikke nye stipendiatstillinger i 2007
- Bevilgningene til internasjonalt forskningssamarbeid vokser
- Ingen vekst i bevilgningene til forskningsinstituttene

forskning gjennom Forskningsrådet står på stedet hvil – dette på tross av politiske signaler om satsing på særlig naturvitenskapelig forskning.

Kallerud ser heller ikke at det gis noen god begrunnelse for kuttene i basismidlene til universitetene og høyskolene.

– Det blir antydning at institusjonenes høye likviditet og manglende kutt i studieplasser har noe med saken å gjøre, men ellers er det hensynet til det samlede budsjettopplegg som synes å være utslagsgivende.

Av Ingar Myking

– Vi har tatt utgangspunkt i litt andre summer enn sektoren selv, men det er uansett klart at universitetene og høyskolene har en god nok økonomi til å tåle et lite kutt i år, sier Maurseth, som presiserer at kuttene ikke er noe signal om at institusjonene får "strammere" budsjett de neste årene.

– Vi står fast ved Soria Moria-erklæringen om at ressursituasjonen i høyere utdanning skal bedres.

– *Hvor kommer reknestykket med sju milliarder fra da, som finansministeren bruker i Stortingets muntlige spørretime?*

– Jeg vil tro hennes sum inkluderer likviditetstutviklingen i år. Vi har tatt utgangspunkt i situasjonen per 31.12.2005 som da var på 5,975 milliarder.

Ikke feilslutning

– Dere beskyldes for å gjøre enn feilslutning, blant annet fordi dere tar med Forskningsrådets likviditet. Kommentar?

– Vi er helt på det rene med at deler av avsetningen er bundet til ulike formål. Poenget er likevel at det ikke er noen krise i sektoren. Forskningsrådets likviditet er en del av dette bildet. Vi konstaterer også at avsetningene innenfor høyere utdanning vokser relativt mye for hvert år.

– Institusjonene er nettobudsjetterte, men kan ikke ta opp lån. Er det ikke først og fremst sunn økonomistyring å sette av 190 millioner,

som sektoren hevder er de rette tallene, til fri disposisjon?

– Jo, det er fornuftig å ha midler i reserve. Vi skal nå se nærmere på de ulike tallene som blir brukt og vurdere likviditetssituasjonen.

– *Skjønner du hvorfor sektoren reagerer når finansministeren bruker sju milliarder i avsetninger som argument for kutt?*

EU refser Djupedal

Kunnskapsminister Øystein Djupedal ble møtt av mild, men tydelig kritikk fra EU-kommisjonen Janez Potocnik under åpningen av konferansen "Investing in Research and Innovation" i København 17. oktober. – Hvilekjær er ikke noe alternativ, sa kommisjonen.

– Det er ikke tid for påholdenhet. Å stå stille er ikke mulig i forskning og innovasjon. De som stopper opp, sklir tilbake. Derfor er det skuffende å se at nasjonale budsjetter setter av mindre til forskning enn forventet, ja til og med mindre enn tidligere år, sa Potocnik og viste direkte til nedgangen i FOU-investering i Norge fra 1,73 prosent i 2003 til 1,5 prosent i 2005.

I innlegget skroter Potocnik uhemmet av Sverige, Finland og Danmark.

– Selv om BNP-målet er internasjonalt godkjent og blir brukt av EU, er den norske økonomien så spesiell at målet gir et misvisende inntrykk av forskningssatsingen, sier Egil Kallerud. (Foto: Scanpix)

– Argumentet for kuttene i statsbudsjettet er ikke likviditeten til lærestedene, men den samlede økonomiske situasjonen. Vi vet godt at mye av midlene er bundne, men igjen: Avsetningen i sektoren blir større og større for hvert år, og det skal vi se nærmere på.

Av Ingar Myking

– Målet er reelt

– Vi tror på Djupedal når han sier at vekstmålsettingen ligger fast og at forslaget til statsbudsjett for 2007 bare var et hvilekjær før man starter spurten. Med politisk vilje er det derfor fortsatt mulig å oppnå målsettingen for det offentlige innsats innen 2010, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen. Han avviser at BNP-målet er urealistisk.

Skal det offentlige oppnå sin andel av vekstmålsettingen, må regjeringen bevilge om lag 2,5 milliarder kroner for de tre resterende statsbudsjettene frem mot 2010. Dette viser statsbudsjettanalysen til Nifu Step.

– Dette får Djupedal til. Det er ikke langt unna det SV foreslo under Stortingets behandling av forskningsmeldingen, og det er fortsatt bred politisk enighet om å trappe opp forskningsinnsatsen, sier Hagen.

Forsking

Polarsatsing med fleire interesser

Regjeringa løyver 80 millionar til arbeidet med det internasjonale polaråret. Det skal gagne både næringsliv og miljøorganisasjonar.

I eit svært moderat statsbudsjett for forskning og utdanning føreslår regjeringa å løyve 80 millionar kroner til arbeidet med det internasjonale polaråret (IPY).

– Vi må syne verda at vi tek vår del av ansvaret for å tryggje ei kunnskapsbasert for-

valtning av desse sårbare områda, seier kunnskapsminister Øystein Djupedal.

Løyvinga til polaråret er ein del av den strategiske nordområdesatsinga til regjeringa.

– Dei store ressursstraumane dreier seg om meir enn ansvar og nyfikne, påpeikar Øystein

Hov, som er forskingsleiar ved Meteorologisk institutt på Blindern og leiar for den norske IPY-komiteen.

– Dei overordna måla for polaråret er å dekkje allmenne kunnskapshol og betre teoriane om klimautfordringar og ressursgrunnlag, men dette handlar også om næringsliv og politisk vinst, forklarar han.

– Polaråret 2007/08 har eit breiare fokus enn dei tidlegare polaråra har hatt, og næringsinteressene gjer seg gjeldande i sterkare grad enn før.

– Politikk på høgt nivå

Når det internasjonale polaråret opnar 1. mars 2007, er det fjerde gong forskarar frå heile verda samlar innsatsen om polarområda. Medan polaråra 1932/33, 1957/58 og 1882/83 berre dreidde seg om geofysiske problemstillingar og innsamlingar av data om vær, is og brear, skal polaråret 2007/08 i tillegg setje fokus på samfunn og urbefolkning i polarområda.

– Klimaendringane skjer fyrst ved polane. Intensjonen ved å inkludere den menneskelege dimensjonen er å få ei forståing av korleis samfunna her vert påverka av desse endringane, seier forskingsleiar Grete Hovelsrud ved Cicero Senter for klimaforskning.

Hovelsrud sit i den internasjonale IPY-komiteen og fortel at samfunnsfaglege miljø i fleire land har jobba hardt for å bli inkludert i storsatsinga.

– Klimaendringane ved polane kjem truleg til å opne for fleire olje- og gassfelt, som igjen får konsekvensar for lokalbefolkninga her. Så dette dreier seg om politikk på høgt nivå, seier ho.

Eigeninteressene

80 millionar over statsbudsjettet gjer Noreg til ein av dei største bidragsytarane i det internasjonale polaråret. Andre land som er tungt inne er Canada, USA, Tyskland, Storbritannia, Kina og Russland.

– Dette er også dei landa som har størst politisk og økonomisk utbytte av forskinga. Fleire av desse har store urbefolkningsgrupper i polarområda, eller dei er opptekne av å betre forvaltninga i forhold til næringsutvikling. Og landa som har kontinentalsokkel på desse områda har ei særskild interesse, seier Øystein Hov.

– Ikkje problematisk

Parallelt med klimaendringar i polarområda aukar også interessa for å utnytte ressursane i desse områda. Truleg ligg så mykje som ein fjerdedel av dei uoppdaga olje- og gassressursane i verda gøymt i Arktis. Difor har også oljenæringa augo vendt mot nord, og i sommar vart det kjent at oljeselskapa Statoil og British Petroleum hadde inngått samarbeid med amerikanske forskarar om eit IPY-prosjekt som skal kartleggje olje- og gassreservane i Ark-

Det internasjonale polaråret

■ Startar 1. mars 2007 og varar i to år, for å dekkje to sommarsesongar på kvar av polane.

■ Intensjonen er å gjennomføre prosjekt ein berre kan få til ved ei større global satsing.

■ Meir enn 60 land og mellom 50 000 - 100 000 forskarar og teknikarar deltek

■ Byggjer på ei erkjenning av at dei store klimaendringane som skjer i Arktis i dag er eit varsel om globale endringar.

■ Blir samordna av ein Joint Committee (JC), som er oppnemnd av Verdens vitenskapelige union (ICSU) og Verdens meteorologiske organisasjon (WMO). Denne internasjonale komiteen godkjenner IPY-prosjekta – og har godkjent 226 prosjekt totalt – men deler ikkje ut forskingsmidlar.

■ I forslaget til Statsbudsjett for 2007 føreslo den norske regjeringa å løyve 80 millionar kroner til polaråret. I Noreg er det Forskningsrådet som fordeler desse pengane.

■ Forskningsrådet har no fordelt 288 millionar kroner til 26 norske IPY-prosjekt. Desse midlane er ekstraordinære og kjem i tillegg til løyvingar til pågåande polarforskning.

Truleg ligg ein fjerdedel av dei uoppdaga olje- og gassressursane i verda gøymt i Arktis. I sommar vart det kjent at oljeselskapa Statoil og British Petroleum hadde inngått samarbeid med amerikanske forskarar om eit IPY-prosjekt som skal kartleggje olje- og gassreservane i Arktis. (Foto: Scanpix)

tis. I eit intervju i den engelske avisa Guardian sa britiske forskarar seg sterkt kritiske til dette prosjektet.

– Eg vil tru at prosjektet bryt både med dei vitenskaplege retningslinjene og det etiske fundamentet for IPY, uttalte direktør Chris Rapley for forskingsinstitusjonen British Antarctic Survey.

Øystein Hov fortel at koplinga mellom forskning og næringsinteresser har vorte diskutert i Noreg også, og at ein er merksam på konflikten. Men denne treng ikkje å vere problematisk, meiner han.

– Så lenge finansieringa skjer synleg, og resultat av forskninga er opne for alle, treng det ikkje å vere noko problem at næringslivet går inn og delfinansierar eit offentleg forskingsprosjekt, seier han.

Hov ser likevel ikkje for seg noko storstilt privat sponning av IPY-prosjekta.

– Polaråret skal i hovudsak fokusere på grunnforskning og høgrisikoprojekt, der det er usikkert om ein får resultat som kan brukast i ei næring. Det er vanlegvis fyrst når det syner seg at det kan bli matnyttige resultat frå eit prosjekt at næringslivet eventuelt kjem på banen.

Slike koplingar kan det vere ein del av, meiner han.

– Det er rimeleg å tru at fleire av dei internasjonale IPY-prosjekta vil ha ei næringslivsfinansiering i tillegg til den offentlege, seier han.

– Arktis er vår tids kanarifugl, meiner Lars Haltbrekken. (Foto: Scanpix)

– Vil alltid tene på forskning

Representantar for miljøørsla er også udeelt positive til den store satsinga i polarområda – både frå politisk hald og frå næringslivet.

– Vi veit kvifor oljeselskapa deltek i nord, og det er sjølvsagt eit paradoks at denne næringa, gjennom miljøforskning, får kartlagt ressursar som seinare igjen kan medføre ei auke av miljøproblema. Men samstundes kan ein jo håpe at dette er eit arbeid som får oljeselskapa til å opne augo for konsekvensane av det dei driv med, seier Lars Haltbrekken i Noregs Naturvernforbund.

– Arktis er vår tids kanarifugl og eit barometer for kva som kan kome til å skje andre stader på kloden framover. Det er her klimændringane vert synlege fyrst, legg han til.

Av Eva Aalberg Undheim

Kunnskapsminister Øystein Djupedal vil syne verda at Noreg tryggjar det sårbare Arktis. (Foto: Kjetil A. Brottveit)

26 prosjekt er klare for polaråret

Dei ekstraordinære midlane til arbeidet med det internasjonale polaråret er fordelt på 26 prosjekt, og i tillegg er eit prosjekt på venteliste. To tredjedelar av midlane går til meteorologi og klimaforskning, medan den siste tredelen går til ei rekkje grunnforskningsprosjekt, opplyser Forskningsrådet.

– To overordna mål for det internasjonale polaråret er å få ei betre klimaforståing av havet, samt å betre værvarslingane våre, kommenterer polforskar Olav Orheim, som leier det norske IPY-sekretariatet.

– I dag veit vi at isen på polane smeltar som følge av global oppvarming, men vi veit lite om kva følgjer denne smeltinga har på havnivået og på havstraumane. For å få innsikt i dette, skal det no gjennomførast omfattande målingar både av havstraumar og brear i polarområda, forklarar Orheim.

I tillegg skal det etablerast værstasjonar i dei arktiske områda på kartet som i dag ikkje er dekt.

– Dette byggjer på eit arbeid som Verdens meteorologiske organisasjon gjorde i 1979, men som då ikkje kunne fullførast sidan over halvparten av Arktis den gong var russisk militært

område. Difor er varslingane i nord i dag dårlegare enn dei kunne ha vore, fortel Orheim.

– Etter at dette polaråret er over, vonar vi at eit tredagarsvarsel for den nordlege halvkula vil vere like gode som dagens todagarsvarsel, legg han til.

Til saman er det sett av 100 millionar kroner til seks havforskningsprosjekt, medan 50 millionar kroner skal gå til fem prosjekt innan isbreforskning og biologi. Vidare er det sett av 50 millionar til tre prosjekt innanfor meteorologi og øvre atmosfære, samt 23 millionar til fem samfunnsfaglege prosjekt i nord.

Universiteta i Bergen og Oslo får prosjektleiaransvar for dei største løyvingane. Om lag 40 prosent av dei 288 millionane er delt mellom desse. Andre institusjonar som no har fått midlar frå Forskningsrådet er Meteorologisk institutt, Norsk Polarinstitut, Universitetet i Tromsø, Universitetssenteret på Svalbard, CICERO Senter for klimaforskning, Samisk Høgskole, Norsk institutt for luftforskning, Noregs geologiske undersøkelser og Norsk institutt for naturforskning.

Av Eva Aalberg Undheim

– I dag veit vi at isen på polane smeltar som følge av global oppvarming, men vi veit lite om kva følgjer denne smeltinga har på havnivået og på havstraumane, seier Olav Orheim. (Foto: Siv Fridleifsdottir)

Manifest frå finske rektorar

Finland treng ein langsiktig politikk for vitenskap og høgare utdanning. Dette føreset at finansieringa av universiteta vert sikra gjennom ei særskilt lovregulering. Det skriv organet "Finlands universitetsrektorers råd" i eit utdanningspolitisk manifest, som nyleg vart publisert. Rådet meiner at den administrative og økonomiske statusen til universiteta bør reviderast med respekt for deira historiske sjølvstende. Det bør blant anna innebere at regjeringa vurderer å gjere dei til sjølvstendige juridiske subjekt. Rådet foreslår å auke det økonomiske handlingsrommet til universiteta ved å gje betre vilkår for "fondøkonomi". I fyrste omgang bør universiteta få eit auka tilskot med 50 millionar euro (om lag 420 millionar kroner) årleg dei neste fire åra. Konkurranssevna på den globale utdannings- og forskingsmarknaden må styrkast. Rådet ynskjer vidare å gjere arbeidsdelinga mellom universitet og yrkeshøgskular tydelegare.

Frankrike: Auka rekruttering

Auka rekruttering til høgare utdanning er ei hovudsatsing i statsbudsjettet for 2007, som nyleg vart lagt fram av den franske regjeringa. Under overskrifta "Egalité des chances" ("like sjansar") held regjeringa fram at ein vil satse på å få fleire ungdomar frå underprivilegerte grupper til å studere ved universitet og høgskular. Studentar som har rett til behovsprøvd, statleg studiestønad, skal få 300 euro ekstra (om lag 2500 kroner) frå hausten. Regjeringa vil òg innføre eit faddersystem med studentar som tek hand om og hjelper nybyrjarar. Vidare vil dei få fleire til å søkje seg til utdanningar som lettare kan gjeve jobb etterpå. Fleire yrkesretta utdanningar kjem derfor til å verte oppretta, og ein vil prioritere studierettleiing og yrkesorientering ved universiteta. I budsjettet ligg det òg at ein framleis vil satse på forskinga, noko som er i tråd med planen som vart utforma etter protestaksjonane frå forskarsamfunnet dei siste åra. (education.gouv.fr)

Tariq Ramadan uynskt i USA

Det er framleis umogeleg for den kjende, muslimske filosofen Tariq Ramadan å få visum til USA. Han er invitert som gjesteforskar til University of Notre Dame i Ohio. Ramadan er for tida "fellow" ved St. Anthony College i Oxford og er med i ei av Tony Blairs rådgjevargrupper for minoritetsspørsmål, men i USA er han ikkje velkomen. Dei tidlegare terrorskuldingane mot han er trekte tilbake av den amerikanske administrasjonen. Det nye avslaget er grunngjeve med at Ramadan ved nokre høve har donert pengar til palestinske hjelpeorganisasjonar, som er vurderte å ha samband med Hamas. Fleire borgarrettsorganisasjonar som American Association of University Professors har engasjert seg i saka lenge – utan resultat. Dei vurderer om det finst rettslege steg ein kan ta for å endre avgjerda. (www.aaup.org og www.aclu.org)

Universitetsmusea

Ønskjer ikkje å skilje seg

Dei fleste høyringsinstansane støttar mindretalet i utvalet som meiner at universitetsmusea framleis må tilhøyre universitetet. Men Jon Birger Østby, direktør i ABM-utvikling, meiner universitetsmusea vil tape kampen om ressursane i universitetssystemet.

I vår kom den offentlege ugreiinga om universitetsmusea, NOU 2006:08 "Kunnskap for fellesskapet". No har utgreiinga vore ute på høyring, og kunnskapsminister Øystein Djupedal har fått svar. Om han blir klokare av høyringsuttalene, og om han bestemmer seg for å gå vidare med ei Støringsmelding om universitetsmusea, er enno uvisst.

Universitetsmuseumsutvalet leverte nemleg frå seg ei delt innstilling på viktige punkt. Fleirtalet i utvalet gjekk mellom anna inn for at universitetsmusea bør få ei lausare tilknytingform til universiteta – som randsoneinstitusjonar. Dette er berre eitt av spørsmåla høyringsinstansane no har teke stilling til, men dei fleste Forskerforbundet har snakka med, er ganske einstemmige i høyringssvara på dette punktet: Dei ønskjer seg inga skilsmisse mellom universitetsmuseum og universitet.

Vil ikkje løyse utfordringane

– Vi meiner at universitetsmusea framleis må vere ein del av universiteta, og går ikkje inn for ei fristilling, seier Sigmund Grønmo, rektor ved Universitetet i Bergen.

Han har vanskeleg for å sjå at ei organisering utanfor universiteta skal løyse dei store utfordringane som universitetsmusea har i dag.

– Personleg meiner eg dette er ei svært viktig sak å gripe fatt i, for universitetsmusea er viktige. Ved alle universitetsmusea i Noreg er det eit presserende behov for betre bygningsmasse og infrastruktur, så her må det ein nasjonal dugnad til.

I høyringsuttalen frå Universitetet i Bergen vert det også presisert at verken samlingsforvaltning eller formidling kan sjåast lausrive frå forskning.

Samarbeidsprosess i Tromsø

Heller ikkje Universitetet i Tromsø går inn for at universitetsmusea skal få ei anna tilknytingform.

– Vi støttar ikkje forslaget om at universitetsmusea skal bli randsoneinstitusjonar, seier Jarle Aarbakke, rektor ved Universitet i Tromsø (UiTø). Han meiner det er viktige faglege argument for å behalde musea ved universitet.

– Vi er opptekne av å styrke samarbeidet mellom Tromsø museum og andre fagmiljø ved UiTø. Dette gjeld både forskning og formidling i tilknyting til samlingsforvaltninga. Difor har universitetstyret nyleg gått inn for ei omorganisering, der vi mellom anna har gått inn for samanslåing av fagseksjonar og ny struktur når det gjeld tilsetjing av fagleg leiarar ved museet. Dette gjer vi for å ta eit betre grep om utviklinga av museet framover.

– Går UiTø inn for at Tromsø Museum blir

slått saman med andre museum, slik utvalet foreslår?

– Vi er i ein prosess der vi diskuterer samhandling med andre museum, og vi ser på mange moglegheiter. Vi har også ein visjon om å flytte Tromsø museum til campus, seier Aarbakke.

Blir tynt med forskingsmuseum

Direktør ved Arkeologisk museum i Stavanger, Harald Jacobsen, støttar også mindretalet i universitetsmuseumsutvalet.

– Vi meiner universitetsmusea framleis skal vere knytt til universiteta. Det viktigaste argumentet for dette er forskning. Om dei kulturhistoriske musea ikkje skal drive med forskning, kven står vi då igjen med? Då blir det tynt med forskingsmuseum her i Noreg. Her ved Arkeologisk museum jobbar vi stadig med å knyte oss nærare opp mot Universitetet i Stavanger, nettopp på grunn av forskingsmiljøet.

Men Jacobsen meiner likevel at universitetsmusea bør bli betre.

– Det har blitt brukt svært mykje pengar på desse institusjonane. Det er difor ein føresetnad at både departement, universitet og museum greier å løyse oppgåvene dei skal no framover. Universitetsmusea må kunne vise til større framdrift, meiner han.

Må slå saman fleire museum

Ein høyringsinstans som skil seg ut, er ABM-utvikling. Jon Birger Østby, direktør i ABM-utvikling, sat også i universitetsmuseumsutvalet, der han støtta fleirtalet i lag med mellom andre Bjarne Rogan og Jens Ulltveit-Moe. Østby meiner universitetsmusea bør fristilast frå universiteta.

– Den viktigaste grunnen er at vi treng museum som kan dekkje eit vidare spekter. I dag har vi eit kunstig skilje mellom museum som konsentrerer seg om materiale frå tida før reformasjonen og museum som forvaltar materiale frå tida etter reformasjonen. Fleire stader ligg det til rette for å slå saman universitetsmuseum med andre museum, til dømes gjeld dette i Tromsø, der ein tenkjer seg ei samanslåing av Tromsø museum, Polarmuseet, Perspektivet Museum og Nordnorsk vitensenter. I Oslo er det særleg to museum der det bør vere aktuelt med ei konsolidering, nemleg Kulturhistorisk museum og Norsk folkemuseum. Dette er hovudargumentet vårt for at vi ønskjer ei omorganisering av universitetsmusea.

– Men kva då med forskinga, er ikkje den så viktig?

– Ein kan bekymre seg over at forskinga kan bli svekt, men forskning bør vere basis for formidling i alle musea. Og sjølv om univer-

Universitets-
musea bør
fristillast, mei-
ner Jon Birger
Østby. (Foto:
ABM-utvikling)

sitetsmusea blir randstoneinstitusjonar, treng dei ikkje bryte all tilknytning til universiteta. Eg er mest uroa over at musea ikkje blir prioriterte i universitetssystemet, ikkje minst når vi ser korleis universitetsmusea no har blitt nedprioritert andre stader i Europa. Difor er eg redd for framtida til universitetsmusea, for eg trur dei vil tape kampen om ressursane ved universiteta, om dei då ikkje skulle få øymerkte midlar.

Lausriving går ut over forskinga

Forskerforbundet meiner at ei endring i tilknytingsform vil gå ut over forskingsverksemda og det samarbeidet som er etablert mellom universitetsmusea og ulike fagmiljø.

- Vi støttar mindretalet, som meiner at universitetsmusea framleis skal vere ein del av universiteta, seier leiar i Forskerforbundet, Kolbjørn Hagen.

- Vi meiner også det er behov for styrking av økonomien, både når det gjeld vedlikehald og drift av universitetsmusea.

Forskerforbundet har inga tru på at konsolidering med andre museum kan løyse utfordringane til universitetsmusea. Ein er redd dette forslaget kan føre til at ansvaret for musea blir overført til Kultur- og kyrkjedepartementet og ABM-utvikling.

Samlingar utenkeleg utan forskning

Generalsekretær i Norges Museumsforbund, Tron Wigeland Nilsen, meiner det er heilt umogleg å tenke seg ei samlingsforvaltning utan fagleg forskning.

- Norges Museumsforbund ser det difor som naturleg at universitetsmusea framleis skal vere ein del av universiteta. Fleirtalet i utvalet ønskjer å skilje mellom forskinga ved universitetsmusea og institutta, men vi tenkjer tvert imot at det innanfor mange fagmiljø er vanskelig å skilje forskinga frå samlingane. Dette gjeld og fleire naturhistoriske fag.

Wigeland Nilsen reagerer også sterkt på at eitt av utvalsmedlemmene, Jens Ulltveit-Moe, gjekk ut i pressa og uttalte at universitetsmusea ikkje skal drive med forskning.

- På den andre sida har universitetsmusea behov for å utvikle seg på egne premissar og utvikle ei sjølvstendig plattform. Universitetsmusea har til dømes fått kritikk fordi dei har vore lite flinke til å skaffe sponsormidlar, seier Wigeland Nilsen.

Universitetsmusea, som Bergen museum (biletet) bør vera ein del av universitetet, seier Forskerforbundets leiar Kolbjørn Hagen. (Foto: Forskerforum)

Patenter i biobransjen

Biobransjens viktigste møteplass for nyskaping, kommersialisering og patentering vil finne sted 30. november i Oslo. Det er tredje år på rad Patentstyret arrangerer Biotent. Konferansen tar for seg utfordringane som ligger i prosessen med å kommersialisere forskning innanfor bioteknologi, og henvender seg både til forskere, entreprenører, rådgivere og investeringsmiljøer. Årets Biotent vil være sterkt orientert mot internasjonale forhold. Erfaringer som er viktige for norske aktører vil bli tematisert på ulike måtar, og fremståande utenlandske foredragsholdere vil komme for å dele sine kunnskaper og delta i paneldebatter. Biotent 2006 har sin egen webside www.biotent.no

Samfunnsuniversitetet

- Me treng omgrepet "det samfunnsforpliktande universitetet" som ein tredje veg mellom det borgarlege humboldtske universitetet og det marknadsstyrte universitetet. Det sa historieprofessor og SV'er Knut Kjeldstadli i ein debatt i Forskarforbundets regi om framtida til norske universitet, skriv Uniforum. – Dersom universiteta og høgskulane lukkar seg inne, kan dei bli svært sårbare, og bli offer for marknadskreftene. Diverre finst det ein svært vulgær argumentasjon i akademia i dag mot alt som smakar av produksjon og næringsliv, sa Kjeldstadli.

Instituttsektoren

Skal endre grunnfinansiering

Forskningsinstituttene skal måles, vektas og telles når et nytt finansieringssystem blir innført.

En rapport fra Forskningsrådet foreslår at det innføres ett enhetlig finansieringssystem for hele instituttsektoren. I det nye systemet er det foreslått at grunnbevilgningen blir beregnet på grunnlag av instituttens oppdragsandel og etter hvordan de skårer på fire utvalgte indikatorer; vitenskapelig publisering, samarbeid med universiteter og høyskoler, inntekter fra Forskningsrådet og internasjonale oppdrag.

– En milepæl i norsk forskningspolitikk, mente Forskningsrådets direktør Arvid Hallén da han overrakte rapporten til statsråd Øystein Djupedal i oktober.

Hallén påpekte likevel at det ennå gjensto en del arbeid før hele systemet er på plass.

– Dette er en sak av stor betydning for forsknings-Norge, kvitterte Djupedal.

– Vi tar nå sikte på å legge sluttrapporten fram for regjeringens forskningsutvalg. Arbeidet vil bli lagt opp bredt der instituttene og ulike fagdepartement vil bli involvert, sa statsråden.

Han mente innføringen av det nye finansieringssystemet tidligst kan skje i budsjettåret 2009.

Vekting

Rapporten fra Forskningsrådet er en oppfølging av den siste forskningsmeldingen, St.meld. nr. 20 *Vilje til forskning* (2004-2005), der en blant annet konkluderte med at det har vært svakt begrunnede skjevheter i basisfinansieringen mellom forskningsinstituttene.

Forskningsrådet foreslår derfor et resultatbasert system der basisbevilgningen dimensjoneres ut fra hvordan instituttene skårer på indikatorer for kunnskaps- og kompetanseoppbygging.

– Vi har skjelt mot det nye finansieringssystemet for universitets- og høyskolesektoren i arbeidet med rapporten, sier Hallén.

Et viktig element i det nye systemet blir at et institutts samlede "poengsum" vektas i forhold til hvor mye av omsetningen som kommer fra oppdragsvirksomhet som ikke gir langsiktig kompetanseoppbygging.

Forslaget innebærer at instituttene "primært utvikler sin faglige profil i forhold til oppdragsmarkedets behov og gjennom deltakelse i nasjonale programsatsinger. Samtidig legges det opp til at også basisbevilgningen innholder et element som gir muligheter for en strategisk, prosjektbasert tildeling. I forslaget benevnes dette som strategiske kunnskaps- og kompetanseutviklingsprosjekt (SKUP).

Kvasimarked

Rapporten foreslår å etablere fordelingsarenaer for tildeling av basisbevilgning. Hver "arena" får en finansieringsramme for en avgrenset gruppe av institutter. Den økono-

miske rammen fordeles til instituttene etter hvor mye de skårer på resultatindikatorene.

Forskningsrådet ønsket i utgangspunktet tre fordelingsarenaer; en for teknisk-industrielle institutter, en for samfunnsvitenskapelige institutter og en for institutter for naturressurser og miljø. Den siste gruppen innebar en felles arena mellom landbruks-, fiskeri- og miljøinstitutter, men ble, på grunn av motstand i sektoren, modifisert til en fordelingsarena i forhold til hvert departement.

Hvem skal få?

Alle instituttene som i dag er underlagt "Retningslinjer for statlig finansiering av forskningsinstitutter" skal i utgangspunktet omfattes av den nye ordningen. Rapporten

Instituttsektoren

Tregt og prinsippløst

Forskningsrådets forslaget til nytt finansieringssystem for forskningsinstituttene får mye kritikk fra sektoren.

– Kvalitet og samarbeid med universiteter og høyskoler skal premieres. Det er bra. Basismidler må brukes for å fremme forskning av høy kvalitet i instituttsektoren, sier Kari Tove Elvbakken, direktør ved Rokkansenteret, UNIFOB AS. Rokkansenteret har i dag ikke basisbevilgninger.

Elvbakken mener derimot at det er oppsiktsvekkende at ordningen i første omgang bare skal gjelde de instituttene som allerede får basisfinansiering.

– Det skal vurderes om randseminstututer, som Rokkansenteret, skal få muligheter til å konkurrere om slike midler, men i en senere, ikke tidfestet, fase. Hvorfor ikke med engang, spør Elvbakken.

– For institutter uten basismidler sementeres en uakseptabel og konkurransedreivende ordning. Frykten for å endre situasjonen for dem som er innenfor virker sterkere enn å viljen til å endre systemet for dem som står utenfor, hevder Elvbakken.

Direktøren ved Rokkansenteret peker på at halvparten av de instituttene som er innenfor systemet og får basismidler i realiteten hører til randsonen i dag, og ser ikke grunnlaget for forskjellsbehandlingen.

Mangler prinsippene

– Forskningsrådet burde lage et dokument som var mer prinsipielt. Jeg savner en vurdering av forskningsinstituttens plass i hele den norske forskningssektoren. Mange forskningspolitiske spørsmål har blitt oversett, sier Petter

åpner også for at andre institutter kan få basisbevilgninger: "... det er nødvendig å vurdere om institutter som i dag ikke omfattes av retningslinjene, herunder universitetenes randseminstututer, bør omfattes av den nye ordningen, samt om det er institutter som i dag ligger innenfor retningslinjene som ikke bør inngå i den nye ordningen.", står det i forslaget fra Forskningsrådet.

For å si hvilke institutter som bør få basisfinansiering, ønsker Forskningsrådet å innføre et sett av kriterier: Instituttene må betjene et åpent marked, drive forskning som har interesse for aktører i norsk forskning, ha vitenskapelige publikasjoner i anerkjente tidsskrifter, være vertskap for stipendiater, konkurrere på et internasjonalt marked osv..

Av Ingar Myking

– Forskningsrådet burde lage et dokument som var mer prinsipielt, mener Petter Aasen. (Foto: Andreas Høy Knudsen)

Aasen, direktør ved Nifu Step og Nettverk for samfunnsvitenskapelige institutter.

– Hadde det overordnede grepet vært klarere, hadde det og så vært lettere å vurdere indikatorne for finansiering og de andre underordnede grepene i rapporten, mener han.

Aasen understreker at han er for et nytt system som er åpent og har klare kriterier for hva som skal gi basisfinansiering.

– Men rapporten, som i utgangspunktet skal være prinsipiell, er svært detaljert, og vi frykter derfor at det er nettopp trærne som blir diskusjonen og ikke skogen.

En vurdering av sektorprinsippet, at fagdepartementet gir øremerkede midler til Forskningsrådet etter behov for spesifikk kun-

Fakta

Forskningsinstitutter

Norske forskningsinstitutter står for 25 prosent av den totale forskningsinnsatsen. Driftsutgiftene var på 6,4 milliarder i 2003. 9411 arbeidet med forsknings- og utviklingsarbeid i 2003. Instituttene har ulike typer funksjoner som å tilby anvendt forskning til næringsliv og forvaltning, utvikle kunnskap på nasjonalt prioriterte områder og i enkelte tilfeller har de forvaltningsrettede oppgaver med spesialiserte tjenester for det offentlige. Det tar utgangspunkt i en forutsetning om at instituttene gjennom det enkelte oppdrag ikke vil sikres tilstrekkelig finansiering for sin langsiktige og strategiske kompetanseutvikling.

Forskningsinstituttene står for en fjerdedel av den norske forskningsinnsatsen. Her seniorforsker Erik Thorrenfeldt, Sintef, Institutt for konstruksjonsteknikk, NTNU. (Foto: NTNU Info)

skap, er også fraværende, mener NifuStep-direktøren.

– Det forutsettes at departementet skal bevilge penger til en basispott der de ikke har konkret styring over bruken av midlene.

Svekker Forskningsrådet

Aasen frykter at departementene heller ønsker å kanalisere pengene sine til konkrete oppdrag enn til et system der de ikke vet hva de får igjen av forskningen.

– Slik kan også Forskningsrådets strategiske rolle bli svekket snarere enn styrket, slik det er tenkt.

– Er du fornøyd med kriteriene?

– Det er vanskelig å vurdere dem konkret før det har blitt foretatt simuleringer av dem. Men jeg vil for eksempel sette spørsmålsteget ved å anvende en indikator for samarbeid med universitetene hvis det ikke er parallellitet i indikatorene, med andre ord bør samarbeid med instituttsektoren også være en indikator i universitetenes finansieringssystem. Når vi vet at det foreslås at grad av oppdragsforskning legges inn i den planlagte formidlingskomponenten i finansieringsmodellen for universitetssektoren, skaper dette ytterligere ubalanse.

– I kriteriene blir dessuten volumet av oppdragsforskning lagt stor vekt på, men jeg savner prinsipielle vurderinger av hvorfor? Et basisfinansieringssystem bør ha større ambisjoner enn å korrigere for markedssvikt i institutte-

nes oppdragsmarked.

– *Hva tenker du om at randsoneinstituttene kan få basisbevilgninger?*

– Også her savner jeg en diskusjon om hvilke institutter som vil komme innenfor eller utenfor ordningen.

- Godt system

– Vi har hatt problemer med å forstå ulikhetene på nivået av basisfinansiering, så dette er velkomment, sier Gunnar Jordfald, direktør ved Norsk institutt for luftforskning (NILU).

– Systemet er forståelig og åpent. Parametrene er gode og jeg føler de vil bidra med å gjøre instituttsektorene bedre, mener han.

Jordfald er likevel skeptisk til at Forskningsrådet har lagt opp til en forsiktig innføringsprosess.

– Med en delvis innføring over tid er jeg redd for at systemet blir underminert og at vi mister respekten for systemet. Det siste vi trenger er et stort byråkrati som flytter på relativt små midler.

NILU-direktøren mener at finansieringsmodellen må få følge av en plan for økte basisbevilgninger.

– Friske midler vil gjøre det lettere å få gjennomslag for modellen, sier Jordfald, som ikke ser at det er mange institutter som vil falle utenfor systemet med den nye modellen.

Massiv rektorprotest

Seks fagforeninger på Høgskolen i Bodø tar i et brev skarp avstand fra saksbehandlingen før styrevedtaket om å tilsette rektor. De krever nå samlet at saken må tas opp til ny behandling. Styret for høgskolen vedtok for litt siden å gå over til tilsetting av rektor. Vedtaket kom fullstendig overraskende på de ansatte og studentene, som i alle høringsinstanser har gått inn for fortsatt valg av ny rektor, skriv Avisa Nordland.

– Saken ble tatt opp på et møte som i praksis må oppfattes som lukket, i og med at det var lagt til Moskva. At vedtaket kom som resultat av et benkeforslag, kan bare oppfattes som et forsøk på å omgå Hovedavtalens paragraf 18, som påpeker at saken skal tilbake til drøfting om arbeidsgiver fremmer et annet forslag enn det som er drøftet, mener fagforeningene.

De mener styret med dette har skapt en dyp tillitskrise i forhold til organisasjonene og de ansatte, og at det er opp til styret å gjenopprette tilliten.

Oppdragsforskning

Utsett liv i underskogen

Fagleg tilsette i forskningsselskapet Unifob har jobb berre så lenge dei skaffar midlar. Men kva om ein fell utanfor fagleg? Det sterke innteningskravet fører til slitasje, meiner tillitsvalde.

Mange års fartstid gjev ingen garanti for vidare arbeid ved Unifob. Bergens største aksjeselskap for forskning har nyleg hatt tilfelle der røynde tilsette ikkje har fått nye arbeidskontraktar. Folk har ikkje det same stillingsvernet som på universitetet, og dersom finansieringa utanfrå stoppar, kan ein verte sagt opp med tre månaders varsel.

– Vi er eit aksjeselskap og skal ha inndekning for alt vi gjer, seier Kari Juul, hovudtillitsvald i Forskerforbundet ved Unifob i Bergen. Svanaug Fjær, tidlegare hovudtillitsvald

og no representant for tilsette i Unifob-styret, meiner ein del tilsette er i ein sårbar situasjon.

– Vi må ta vare på underskogen av forskarar, og randsona er ein vesentleg del av denne. Det er ikkje smart å kaste professorkompetente folk på båten, seier Fjær.

Heller skjerming enn pengar

Unifob AS vart oppretta av Universitetet i Bergen (UiB) i 2003. UiB-styret vedtok same året den såkalla hovudmodellen: Eksternt finansierte prosjekt skal i hovudsak organiserast innanfor Unifob. Selskapet har vakse seg stort på dei få åra sidan opprettinga. Forskarar i Bergen har fått ein ny mogeleg karriereveg, og mange har gått att og fram mellom dei to arbeidsgjevarane.

Det kan vere problematisk å planlegge ein vitenskapleg karriere innanfor slike vilkår.

– Det er nok mange Unifob-tilsette som tenker at den dagen eg får ei amanuensisstilling, forsvinn eg, seier Juul.

– Mange ynskjer seg ein meir tilbaketrekt posisjon, seier Fjær, som har sett mange røynde kollegaer ved Rokkansenteret gå over til UiB og andre institusjonar.

– Tilsette ved Unifob ligg litt over universitetet i løn, men ein kan ikkje kalle det ein løns-

messig kompensasjon for at ein er konkurranseutsett. Dersom ein spør forskarar om dei vil ha høgare løn eller å vere meir skjerma frå innteningskrav og konkurranse, trur eg dei fleste vel skjerminga, seier Fjær.

På den ytste utpost

Selskapet har ni avdelingar, og tryggleiken til dei tilsette varierer etter kor godt avdelingane er styrde, meiner Juul og Fjær. Dei held òg fram at det kan vere avgjerande kva posisjon ein har som forskar i høve til hovudsatsingane i avdelingane.

– Dersom du er aleine på den ytste utpost, stiller du svakare i konkurransen om forskingsmidlane. Større grupper må ofte til for å søkje prosjektmidlar, seier Fjær. Ho arbeider sjølv ved Rokkansenteret som har Noregs forskingsråd som viktigaste finansieringskjelde. Andre avdelingar er meir avhengige av oppdrag frå næringslivet.

To av avdelingane, Unifob klima (Bjerknes-senteret) og Unifob petroleum (CIPR) har status som Senter for framifrå forskning (SFF), og får dermed grunnløyvingar frå Forskningsrådet.

– Men alle kan ikkje verte SFF-senter. Dessutan har dei denne statusen i maks 10 år, så det er eit trykk på dei òg, seier Fjær.

Ynskjer basisløyvingar

Dei legg vekt på at god planlegging er det

Fakta

Unifob

Unifob AS vart oppretta i 2003, og er eit selskap for eksternt finansiert forskning ved Universitetet i Bergen. UiB eig 85 prosent av aksjane, medan stiftinga Unifob eig 15 prosent. Unifob både administrerer eksternt finansierte forskingsprosjekt og utfører sjølvstendig forskning. Unifob er ein paraplyorganisasjon med ni avdelingar, styrde av kvar sin forskingsdirektør. Selskapet har 552 tilsette fordelt på 422 årsverk.

Billetekst: Det er vanskeleg å unngå at prosjektfansiering fører til utarming av fagmiljøa, meiner Svanaug Fjær (t.v.) og Kari Juul ved Unifob.

viktigaste tiltaket for å fremme tryggleik for Unifob-tilsette.

– Unifob vart oppretta av administrative omsyn. Ein måtte sivilisere randsona – som før Unifob var ville vesten: Altfor mange gjekk på mellombels kontraktar altfor lenge. Men ein administrativ logikk er ikkje nok, ein må òg ha faglege ambisjonar og prioriteringar. Dermed kan nokre menneskje med kompetanse verte ståande aleine, men som regel kan ein få bruk for folk andre stader i systemet, seier Fjær. Ho meiner at avdelingane må planlegge godt kva dei skal arbeide med og ha strenge rammer for dette.

– Eg kan akseptere at ein gjer fagleg grunngevn val, og at ein ikkje alltid kan føre vidare alle satsingar. Det høyrer til den fleksibiliteten eit slikt selskap må ha. Ved langvarig prosjekttørke er det umogeleg å oppretthalde den same aktiviteten over lang tid, seier Fjær. At tilgangen til oppdrag er lite føreseieleg, gjer det viktig å ha ein buffer mot dårleg økonomi, meiner Juul. Dei to tek derfor til orde for at Unifob skal få basisløyvingar, jamfør framlegget.

Manglar kanal til UiB

Fleire av Unifob-avdelingane har ei fagportefølje som meir eller mindre tilsvaret eit fakultet ved UiB. Men kva om fakulteta og institutta tek andre faglege retningar enn der Unifob har kompetanse? Juul og Fjær finn det problematisk at Unifob ikkje kan påverke UiB:

– Unifob har lite å spele på. Ein kan ikkje kome til dei faglege autoritetane ved eit institutt og seie at de må ta vare på desse personane, seier Juul.

– Når universitetet seier at det er noko dei ikkje ynskjer å satse på, har Unifob ingen reell innverknad, seier Fjær.

– *UiB har sett ned eit utval som skal greie ut organiseringa av randsona. Kva bør utvalet sjå på?*

– *Dei bør snakke med randsona. Vi har ingen demokratiske kanalar til UiB og kan til dømes ikkje delta ved rektorval, seier Fjær.*

– *Meiner de at UiB slepp for billig ved å organisere oppdragsforskinga gjennom Unifob, slik at dei Unifob-tilsette må ta støytten når etterspurnaden etter oppdragsforskning sviktar?*

– Ein kan spekulere på om folk vert flytta fram og tilbake mellom Unifob og UiB for å unngå alle pliktene som fylgjer med eit arbeidsgjevaransvar, sjølv om den offisielle politikken går ut på at ein ikkje skal gjere det, seier Fjær.

Luftig paraply?

Fjær påpeikar problem ved det nemnde hovudmodellvedtaket, som gjer Unifob til hovudorganisator av eksternt finansierte prosjekt. Mykje av forskinga som fører til eksternt finansierte oppdrag er nært knytte til universitetet og undervisinga der.

– Vedtaket har ført til ein del kunstige skilje. Det insentivbaserte finansieringssys-

temet etter kvalitetsreforma er òg med på å utdatere hovudmodellvedtaket. Det vert interessant for universitetet å behalde ein større del av forskinga, og dette er ei viktig premisending.

Tilsette ved Unifob er delte i meiningane om korleis selskapet skal utvikle seg.

– Mange ynskjer seg ein luftig og laus pa-

raply, medan andre ynskjer å utvikle Unifob som eit strategisk forskingsselskap, og som ein motor i å skape større forskingsverksemd. Eg vil gjerne at Unifob skal vere eit aktivt, sjølvstendig forskingsselskap, seier Fjær.

Av Kjetil A. Brottveit (tekst og foto)

Rommetveit går av «Tett i toppen»

Kåre Rommetveit går av som direktør ved Universitetet i Bergen. Frå nyttår skal han halde fram i ei ny rolle, som forvaltar av pengefonda til UiB.

– Etter 17 år i en spennende og utfordrende stilling ønsker jeg nå å konsentrere meg mer om andre viktige oppgaver ved UiB, seier Rommetveit i ei pressemelding. Bergens Tidende ser avgangen som resultatet av ein tapt maktkamp med UiB-rektor Sigmund Grønmo: "Ein forskarvenleg rektor har tilsynelatande vunne maktkampen mot ein næringslivsvenleg direktør."

BT meiner hovudstriden har stått om kven som skal ha makt til å styre oppdragsforskinga ved UiB, forskarane eller administrasjonen. Tre gonger det siste året har UiB-styret diskutert rolla og arbeidsoppgåvene til Rommetveit, sist ved eit møte i september. Rommetveit har representert UiB på generalforsamlinga i Unifob, og BT trur det er slutt på at universitetsdirektøren skal ha denne posisjonen.

Statskonsult laga i juni, på oppdrag frå UiB, ein rapport om Unifobs rolle i UiBs randsona. Statskonsult konkluderer med at styringa av randsona har vore "tett i toppen": "I motsetning til den litt "løse" styringen nedover i organisasjonene, er styringen og kontakten i toppsjiktet svært tett, og det er her UiB og Unifob "holdes sammen". For at modellen skal fungere, er det helt avgjørende med god kontakt på dette nivået. Aktørene har imidlertid vært for tett innvevd i hverandre. Det er lite åpenhet om hvordan beslutninger tas, og hvordan styringslinjene har gått."

Statskonsult meiner at systemet med felles direktør for Unifob og UiBs forskingsavdeling (Kristen Haugland) medverka til uklår rollefordeling i toppen. No er det slutt på den sams direktørstillinga, og Kristen Haugland har ei rein stilling som forskingsdirektør ved UiB.

– Må leve med utryggleik

– Vi lever av ekstern finansiering, og dei tilsette må leve med denne utryggleiken i botnen, seier administrerende direktør Arne Sivert Svindland i Unifob.

– Det er ei formidabel utfordring at vi er avhengige av inntekter. Inntektene kjem i form av prosjekt, så prosjekt er mynteininga vår, seier Svindland. Han opplyser at staben av forskarar i høgare grad enn før er fast tilsette.

– Det vil vere enkeltstående tilfelle der midlane fell vekk, og at det ikkje vert pengar til å løne folk lenger. Men vi prøver alltid å finne løysingar, og det er ikkje mange døme på at folk har mist finansieringa, seier Svindland.

Større og færre program

Han legg vekt på at Unifob har vorte meir sta-

bilt etter kvart.

– Vi har gått frå å vere ein prosjektorganisasjon for ymse typar verksemd til å få ein fastare struktur og ein prosjektportefølje. Ei mengd mindre prosjekt vert erstatta av færre og større program. Dermed er det ei gruppe som står for innteninga, ikkje berre enkeltpersonar.

– *Kva om fagfeltet ditt som forskar hamnar i periferien av dei store programma?*

– Vi kan kome i situasjonar der ein må endre spesialiteten sin dersom gruppa endrar retning. Det at ein tilhører ei gruppe gjer òg at ein reduserer risikoen for å ha ein kompetanse som fell heilt utanfor nye satsingar. Fa-

ren for dette er mykje større dersom ein arbeider aleine.

– *Korleis kan ein avhjelpe dei som vert ståande aleine?*

– Det er avgrensa kva ein kan gjere, men to ting: For det fyrste å byggje opp ein økonomi som er så solid at den talar bølgedalar. For det andre å opprette eit system for å redefinere kompetanse. Dette er ambisiøse mål, for pengane ynglar ikkje i forskingsverda, seier Svindland. Han viser til at Unifob har utarbeidd ein kompetansestrategi og no arbeider med eit opplegg for karriereplanlegging.

Vonar på grunnløyving

Svindland meiner selskapet må vere fleksibelt for å klare seg. Unifob lever stadig med risikoen for å satse "gale".

– Dersom vi bestemmer oss for å satse på eit fagområde som ikkje blir prioritert av Forskningsrådet eller andre som finansierer forskning, eller dersom vi ikkje når opp i konkurransen om pengane, kan det gå dårleg. Derfor må vi, innanfor rimelege grenser, kunne endre oss ut ifrå kor det er pengar å hente.

Svindland meiner vilkåra for langsiktige satsingar hadde vorte mykje betre med grunnløyvingar. Han vonar difor at Unifob

Mynteininga ved Unifob heiter "prosjekt", meiner direktør Arne Sivert Svindland.

som randsoneselskap kan kome innanfor Forskningsrådets modell for basisfinansiering av instituttsektoren (sjå sak om grunnfinansiering av instituttsektoren på side..).

– Grunnløyvingar ville ha gitt oss betre høve til å kombinere oppdragsforskning med grunnforskning, og ha ein fornuftig balanse mellom dei to, seier Svindland.

Av Kjetil A. Brottveit (tekst og foto)

Skal gjennomgå UiB og randsona

UiB-reaktor Sigmund Grønmo meiner Unifob har ført til vekst i og rundt UiB.

– *Er det ein systemsvakheit at fagleg tilsette ved Unifob, som gjer oppgåver som UiB treng, ikkje har det same stillingsvernet som universitetstilsette?*

– Det er rett at Unifob-tilsette har litt andre tilsettingssvilkår enn universitetstilsette. Det positive med samspelet mellom UiB og Unifob har vore at det har ført til fleire forskararbeidsplassar og meir forskning enn det elles ville ha

vore i miljøa i og rundt UiB, seier Grønmo til Forskerforum. UiB-styret vedtok nyleg å setje ned eit utval som skal gjennomgå forskingsorganiseringa ved UiB. Det vil seie all forskning utført av UiB-tilsette, forskning for UiBs egne midlar og eksternfinansiert forskning. Utvalet skal vurdere om det er behov for endringar i forskingsorganiseringa ved UiB. Prøvektor Anne Gro Veia Salvanes vert leiar for utvalet som skal avslutte arbeidet innan 1. april 2007.

Unikt materiale dumpet

Aviser og kartotek fra 1800-tallet har gått rett i søpla ved Nasjonalbiblioteket. Litteraturforskere beskylder Nasjonalbiblioteket for vandalisme og mangel på respekt, melder NRK Kulturnytt. Bakgrunnen er at originale aviser fra 1800-tallet og et uerstattelig kortkartotek har blitt kastet på grunn av plassmangel. Vigdis Ystad er professor i nordisk litteratur. Hun er sjokkert over at originale nordiske aviser fra 1800-tallet og et kortkartotek som forskere har brukt som arbeidsredskap i generasjoner gikk rett i søppelkassen på Nasjonalbiblioteket for tre år siden. Sissel Nilsen var avdelingsdirektør ved Nasjonalbiblioteket i Oslo da materialet ble kastet. Avgjørelsen ble tatt fordi biblioteket ikke hadde plass og fordi det ikke lenger hadde noen praktisk funksjon.

Finlands Akademi får skryt

Finlands Akademi har en veldefinert og anerkjent rolle i det finske innovasjonssystemet, både i og utenfor akademien. Kun unntaksvis møter Akademiet kritikk. Det rapporterer professor Jussi Huttunen, som har ledet et ekspertpanel i granskningen av Finlands Akademi. Panelet ble utpekt av Finlands Akademi for å vurdere virkningen av Akademiets finansiering og for å gi sine anbefalinger til hvordan man kan styrke denne effekten. I følge panelet har Akademiets forskningsfinansiering hatt en nøkkelrolle når det gjelder å muliggjøre uavhengig forskning og fremme dens kvalitet i hele Finland, særlig når det gjelder grunnforskning.

Forskning + næringsliv = Island

Etter det vellykkede samarbeidet med bioteknologiselskapet deCODE genetics, vil Island satse ytterligere på partnerskap mellom offentlig og privat sektor innenfor forskning og utvikling. De vil konsentrere seg om forskning som kommer allmennheten til gode. Dette går frem av den nye islandske forskningsstrategien. Etter inngåelsen av en avtale som gir deCODE genetics eksklusiv tilgang til DNA fra den islandske befolkningen, har selskapet vært en sentral aktør innenfor islandsk forskningsvirksomhet. Nå ønsker regjeringens Science and Technology Policy Council (STPC) å videreføre partnerskapsstrategien til andre områder innenfor forskning og utvikling. I strategien ligger også et uttalt ønske om at private selskapers andel av kostnadene ved forskning og utvikling skal økes fra 52 prosent til 60 prosent innen 2009.

Flere fullfører en grad

Sammenliknet med dem som tok fatt på en grad innenfor høyere utdanning i 1984, fullførte en større andel av studentene som begynte i 1994 en grad i løpet av ti år, melder SSB. I 1984 begynte det omlag 23 700 nye studenter. Av disse fullførte 63 prosent en grad i løpet av ti år, mens den tilsvarende andelen for de 37 400 som begynte ti år senere, var 66 prosent. For kvinner hadde denne andelen økt med 4 prosentpoeng, fra 67 til 71 prosent.

Vi ser at av de som var nye studenter i 1994, var andelen som ikke hadde fullført noen grad etter ti år, høyest for de med foreldre med lav utdanning. Hadde foreldrene derimot lang høyere utdanning, hadde nesten fire av ti fullført en høyere grad med en varighet på mer enn fire år. For de med foreldre med høyeste fullførte utdanning på grunnskolenivå, var tallet fire prosent.

Flere doktorgrader

I første halvår 2006 ble det gjennomført i alt 497 doktordisputaser ved norske universiteter og høyskoler. Dette er noen flere enn i tilsvarende tidsrom i 2005, som ble et foreløpig rekordår i antall disputaser, melder Nifu Step. Universitetene stod for 94 prosent av doktorgradene i første halvår 2006 – høyskolene for seks prosent. For første gang er det avlagt doktorgrader ved de statlige høyskolene i Agder og Molde og ved den private Mijsons-høgskolen i Stavanger.

Mens en fjerdedel av doktorgradene i første halvår 2005 ble avlagt innenfor humaniora eller samfunnsvitenskap, var andelen økt til hver tredje i første halvår 2006. Medisin er uforandret og står for en fjerdedel, mens det har vært en relativ nedgang for de øvrige fagområdene.

Andelen kvinner blant doktorene utgjør 39 prosent – det samme som i tilsvarende periode i 2005. På årsbasis var kvinneandelen 40 prosent i 2005. Fremdeles går det en kvinnelig doktorand på fem mannlige i teknologi. Andelen doktorer med utenlandsk statsborgerskap utgjør 22 prosent i første halvår 2006.

Museet som går sin egen veg

Arkeologisk museum i Stavanger er det einaste museet som er direkte underlagt Kulturdepartementet. Og ved museet er dei glade for det.

DET FØRSTE EG MØTER innanfor døra er ei helleristingshelle frå Rogaland og eit isbjørnsskjellett. Ganske typisk for eit arkeologisk museum, tenkjer eg i det eg går opp trappa til andre etasje for å møte direktøren, Harald Jacobsen. No sit han på kontoret sitt, klar til å fortelje meg om museet og om forskingsaktiviteten. Han presenterer meg for forskingssjefen sin, Lotte Selsing.

– Eg trur vi er det einaste museet som har tilsett eigen forskingssjef. Dette seier vel litt om kor høgt vi prioriterer forskning her, seier Jacobsen, som i fire år har vore direktør ved Arkeologisk museum i Stavanger (AmS).

– Sett utanfrå er vi kjende for å ha ein svært tydelig profil både når det gjeld forskning og kompetanse. Vi driv forskning på lik linje med universitetsmusea, og har hatt ein tydeleg forskingsprofil frå dag ein, hevdar ein tydeleg stolt direktør.

ARKEOLOGISK MUSEUM i Stavanger fylte 30 år i fjor. Museet var tidlegare ein del av Stavanger museum, som vart oppretta i 1877. Men på 1970-talet var det stor aktivitet innafør veg-, bustad- og vassdragsutbygging, og ikkje minst var det store utbyggingar i samband med oljeindustrien i Rogaland.

– Arkeologiske utgravingar vart difor etter kvart ein så stor del av virkefeltet ved Stavanger museum at ein såg det som formålstenleg å skilje ut denne delen av verksemda og lage ein eigen institusjon med ansvar for arkeologi.

Direktøren fortel at den tverrfaglege profilen har vore der heilt frå Arkeologisk museum vart oppretta.

– Arkeologi er i stor grad avhengig av å samarbeide med ei rekkje vitenskapar, og difor vart det lagt vekt på at ein ikkje berre skulle rekruttere arkeologar til museet. Vi fekk difor eit tverrfagleg fagmiljø som særleg er retta inn mot naturvitenskap, etnologi og historie. Dette samansette miljøet har gjort det mogleg å utvikle det vi kallar miljøarkeologi, der vi fokuserer på å forstå mennesket og miljøet rundt mennesket.

I dag ønskjer AmS å få til eit nærare samarbeid med Universitetet i Stavanger.

– Men hadde Universitetet i Stavanger vore til stades med sin fagkompetanse den gongen, hadde nok dette blitt ein annan institusjon, trur Jacobsen.

AMS LÅG TIDLEGARE under same departement som universitetsmusea, men etter at kultur og kunnskap vart delt i to ulike departement, vart museet direkte underlagt Kulturdepartementet. Og det er alle tydelegvis glade for. For museet har gått sin eigen veg.

Også forskingssjefen Lotte Selsing framhe-

Denne hausten er det kunsthåndverk frå Aserbajdsjan som fyller veggene i Arkeologisk museum. Tepet fortel ei kjærleikshistorie, detalj. Frå 1800-talet. (Foto: Arkeologisk museum i Stavanger).

ver den tverrfaglege profilen.

– Ved dette museet kan ein lett kople arkeologi med naturvitenskap, fordi dei tilsette har svært ulik bakgrunn. Du kan ikkje utdanne deg til miljøarkeolog ved universitetet. Så dei som jobbar her må gå inn i ein læringsprosess, seier Selsing.

– No har vi til dømes tilsett ein meteorolog, som arbeider med omgrepet kulturklima. Klima er også ein viktig del av kulturen.

Museet har også sitt eige forlag, og Selsing viser fram tre publikasjonar som alle er godkjente på nivå 1; *AmS-Skrifter*, *AmS-Varia* og *AmS-Rapport*. I tillegg til desse kjem det populærvitenskaplege tidsskriftet *Frå haug ok heidni* og *AmS-småtrykk*.

– Samanlikna med tilsvarande institusjonar, meiner eg at publikasjonane våre skil seg ut når det gjeld kvalitetstesting. Kvart nummer av tidsskrift på nivå 1 gjennomgår ei omhyggeleg vurdering, som også står oppført på kolofonsida.

AMS HAR EIT GANSKE nytt museumsbygg, som vart kjøpt i 1975 og restaurert og påbygd på 1990-talet.

– Dette museet er bygd med tanke på å ta vare på samlingane. Og det er eit prioritert område for oss å bevare samlingane våre, seier direktøren, i det han viser meg rundt i dei store, lyse lokala.

No vil museet utvide, og dermed må fire gamle trehus framanfor inngangspartiet rivast ned. Riksantikvaren gjekk imot planane, men fylkesutvalet har godkjent forslaget.

– Er det ikkje litt merkelig at eit arkeologisk museum skal rive fleire verneverdige hus for at museet skal få betre plass?

– Det kan du seie, men museet har altfor lite utstillingsareal. Kvar gong vi lagar ei ny utstilling, må vi demontere den faste utstillinga.

Konservator Catinka Borgarp viser fram ein nøkkel som er funne i samband med utgraving ved 1000-års staden på Torget i Stavanger. F.v. forskningssjef Lotte Selsing og direktør Harald Jacobsen. (Foto: Johanne Landsverk)

Botanikar Kerstin Griffin og forskningsteknikar Jon Erik Amundsen studerer funn frå kokegrop, og leitar etter restar av store korn, som bygg, kveite og rug. (Foto: Johanne Landsverk)

OG I INNGANGSPARTIET er det no fullt av monterar med gamle antikvariske funn. Hundrevis av gjenstandar er blitt kasta ut av utstillingsalen, for snart opnar ei stor kulturhistorisk utstilling om Aserbajdsjan. Denne hausten blir det bronsefigurar, teppe, keramikk og kunsthåndverk frå Aserbajdsjan som tek plassen i museet.

Utstillinga, som er sponsa av Statoil, Kulturdepartementet og Fritt Ord, har alt fått sterk kritikk frå Helsingfors-komiteen.

– Helsingfors-komiteen meiner utstillinga teiknar eit ukritisk glansbilete av Aserbajdsjan – eit land der det i dag føregår fryktelege brot på menneskerettane?

– Helsingfors-komiteen har ikkje sett utstillinga eingong, så den kritikken er det vanskeleg å ta alvorleg. Eg meiner utstillinga har mykje samfunnskritikk i seg, men det er ikkje

vår oppgåve å ta for oss det politiske systemet i Aserbajdsjan i dag. Vi er eit statsmuseum, og driv ikkje utanrikspolitikk.

– Men Statoil er sponsor for utstillinga?

– Ja, men vi har hatt heilt frie hender. Statoil har ikkje lagt seg opp i utstillinga, seier Jacobsen.

TITTELEN PÅ UTSTILLINGA er "Karavanserai. Aserbajdsjan – ildens rike". Karavanserai er namnet på vertshusa der karavanar og handelsmenn møttest på deira veg gjennom landet.

I eitt av romma står Bente Ruud, som er designar og ansvarleg for utstillinga. Ho viser fram eit magisk teppe, ein kopi som er laga i samarbeid med Interaktivt Institutt i Stockholm. Kvar gong ein kjem borti teppet, begynner det å snakke, og vi får høyre om tep-

pet si historie. I det interaktive rommet er det også stemningsfull lyssetting.

AmS har hatt mange store spesialutstillinger, som den store Kina-utstillinga i fjor. Den handla om Kina under keisar Jing Di, og prosjektet fekk mykje merksemd og store oppslag i media. Museet har eit besøkstal på 50 000 i året.

I EITT AV FORSKINGSLABORATORIA held forskarane på med å undersøke materiale frå utgravningar frå Torget i Stavanger, 1000-års staden i Stavanger. Frå dette området er det i år blitt undersøkt over 900 gjenstandar, mange frå mellomalderen. Konservator Catinka Borgarp viser fram ein nøkkel som er funne på torget.

– Denne er ikkje frå mellomalderen, den er nok mykje nyare, kommenterer direktøren i det han går forbi.

høgskolen i oslo

HiO er Norges største statlige høgskole, med over 11 000 studenter og 1100 tilsatte, lokalisert i Oslo sentrum. HiO tilbyr arbeid i en spennende kunnskapsorganisasjon og søker flere engasjerte medarbeidere.

PROFESJONSSTUDIER - førsteamanuensis (to stillinger) - ref 06/4437

SPS har som oppgave å utvikle profesjonsstudier som et flerfaglig forskningsfelt, og har som mål å bli et ledende forsknings- og forskerutdanningsmiljø innen profesjonsstudier i Norden. Til å realisere disse ambisjonene trenger senteret flere medarbeidere. Hovedoppgavene er å:

- utvikle profesjonsstudier som forskningsfelt gjennom egen forskning
- bidra med undervisning og veiledning innen doktorgradsprogrammet i profesjonsstudier
- bidra til miljø- og nettverksbygging

Vi søker deg som har gjort forskning som faller inn under begrepet profesjonsstudier, men er også interessert i deg som har gjort annen type forskning som kan være relevant for profesjonsstudier.

SPS kan tilby:

- et spennende tverrfaglig miljø med høy kompetanse
- et miljø som arbeider for å utvikle et nytt forskningsfelt
- tid til forskning, men også undervisning og veiledning av stipendiater

Betenkningen til stillingene gir en beskrivelse av profesjonsstudier og databasen StudData. Link til betenkning, <http://www.hio.no/content/view/full/50732> og StudData, <http://www.hio.no/enheter/sps/studdata>

Søknadsfrist: 21. november 2006

Full utlysning og elektronisk søknadsskjema: <http://www.it.hio.no/helpdesk/stillinger/>

Målerikonservator Anne Ytterdal er i gang med å reinse eit måleri av biskop Jørgen Eriksson. Måleriet tilhøyrrer Hjelmeland kirke. (Foto: Johanne Landsverk)

I andre etasje møter vi botanikar Kerstin Griffin og forskningsteknikar Jon Erik Amundsen, som studerer funn frå ei kokegrop. Kan dei finne restar etter korn, kan det tyde på at det har vore ein åker i nærleiken av funnet. Store korn som bygg, rug og kveite er eittårige, og slik kan ein datere funnet ganske nøyaktig.

JACOBSEN FORTEL AT arkeologiske utgravingar utgjer ein tredjedel av budsjettet ved AmS.

– Kvart år får vi ca 10–12 millionar gjennom utgravingsoppdrag.

– Men talet på utgravingar i Stavangerområdet har vore mindre i ein del år. Kva vil det gjere med dette framover?

– Vi er opptekne av at vi framleis skal tene pengar sjølve, til dømes gjere analysar for andre museum og ta oss betalt for det. Innanfor konservering jobbar vi med oppdrag for det offentlege, men også for privatpersonar. Mu-

seet samarbeider også med Riksantikvaren.

AmS har to målerikonservatorar, og inne på konservatoravdelinga står Anne Ytterdal og jobbar med ein kvinnefigur frå 1600-talet, som tilhøyrrer Kyrkesamlinga i Stavanger Museum. Ho arbeider med å sikre laus måling som har losna. Etter ein runde i Arkeologisk museum må ein nesten smake på den økologiske maten som vert servert. I dag er det økologisk brød på menyen.

Museet ønskjer å profilere sunn mat, og har eit nært samarbeid med Økologisk gård på Ullandhaug.

Forskingssjef Selsing er oppteken av at mat også er ein viktig del av miljøarkeologien som AmS profilerer.

– Museet prøver å knytte økologisk mat til historiske tradisjonar, avsluttar ho.

Av Johanne Landsverk

Designar og utstillingsansvarleg Bente Ruud prøver det magiske teppet, som begynner å snakke når du er rører ved det. Kopien er laga i samarbeid med Interaktivt Institutt i Stockholm. (Foto: Johanne Landsverk)

20 spørsmål

1) Kva slags kval har eit oljestoff i hovudet som ein tidlegare trudde var sæd?

2) I kva land vart Klement Gottwald president i 1948?

3) Kva tyder homo ludens?

4) Kva heitte den farga amerikanaren som tok fire gull framfor auga på Hitler under sommar-OL i Berlin i 1936?

5) Kva finn ein i eit arboret?

6) Kva for amerikansk komponist skreiv meir enn 100 marsjar, blant anna The Stars and Stripes Forever?

7) Kva land er det finnane kallar Ruotsa?

8) Kva kallar ein kuldeperioden som varte frå seinmellomalderen til utpå 1700-talet?

9) Kva heiter den spanske kronprinsessa, altså landets neste dronning?

10) Frå kva land kjem arkitekten Rem Koolhaas, forfattaren Harry Mulisch og målarer Piet Mondrian?

11) Sjakkspelearen Simen Agdestein har òg åtte landskampar for Noreg – i kva for idrett?

12) Kva heiter den store innsjøen på grensa mellom Sveits, Austerrike og Tyskland?

13) Kva for amerikansk songwriter, særleg kjend for albumet Grace, drukna under ein svømmetur i Wolf River i 1997, berre 30 år gammal?

14) Kva heiter den omstridde britiske eigaren av selskapet Mecom, som i sommar kjøpte Orkla Media?

15) Christian Lous Lange vart i 1921 første nordmann til å få Nobels Fredspris. Kven vart året etter den andre og førebels siste?

16) Kva heiter finansidsskriftet som kvart år publiserer ei liste over dei rikaste personane i verda?

17) "Det är ett tragiskt liv som nu har kommit till sin ände," sa Sveriges statsminister Göran Persson etter eit dødsfall 29. september 2004. Kven var det som var død?

18) Kva for europeisk føderasjon vart oppløyst 3. juni 2006?

19) Kva er namnet på black metal-prosjektet til Varg Vikernes alias Greven?

20) Kva farge er det på linblomen?

Ti k jappe

Medlem nr. 30255335 Julie Orning

Stilling: Seksjonssjef, Studieadministrasjonen, Juridisk fakultet, UiO

Utdanning: Hovedfag i fransk, UiO

1. Hva jobber du med nå?

– Vi har NOKUT på besøk. Det krever en del arbeid. Ellers går det mye tid til personaladministrasjon.

2. Hvor tenker du best?

– På vei til jobben. Gående, selvfølgelig.

3. Hva er den viktigste fagboken i ditt akademiske liv?

– Jeg har ingen spesiell jeg vil trekke frem.

4. Hva er tabu i ditt fag?

– Utover det å ikke forholde seg til lover og regler, er nok forskjellsbehandling lite akseptert.

5. Hva skal til for å bli en god seksjonssjef?

– Å lytte til medarbeiderne og ta beslutninger. Dessuten bør man være tydelig og ta vare på medarbeiderne.

6. Hvem er den beste læreren du har hatt?

– Veilederen min på fransk hovedfag, Svein Erling Lorås. Han er av typen som kan holde en lang forelesningsrekke i fransk historie uten notater, men likevel fremstå som strukturert.

7. Dersom du måtte velge deg et annet fagfelt, hva ville du falt ned på?

– Noe innen fransk-norsk kultursamarbeid ville vært interessant.

8. Om du var kunnskapsminister, hvilket enkelttiltak ville ha vært viktigst for deg å få gjennomført?

– Ville ha satset på bredden og det rike kunnskapstilfanget ved universitetene. Det ville betydd mer midler til utdanning og forskning til universitetene.

9. Hvor var du EU-avstemningskvelden 1994?

– På middag med en venninne. Jeg var franskstudent og håpet på nye muligheter...

10. Hva vil du lese mer av i Forskerforum?

– Spennende forskningsprosjekter. Om bredden og mangfoldet i norsk forskning.

Av Ingar Myking

Skjønnånd

«ja, det er jeg helt enig i.»

Relasjonen mellom Armand og bestevenen Paul er eitt av tyngdepunkta i den nye boka til Dag Solstad. Dei studerer på Blindern på 60-talet, men medan Armand flanerer blant fiologane, har Paul funne seg ein tilbaketrekt plass blant realistane: "Når Paul satt blant Armand og hans studieveinner kjente han seg unnselig. Han greide ikke å få fram et eneste ord. Han fikk mindreverdighetskomplekser, fordi han bare ville dumme seg ut hvis han sa noe her. Ja, i løpet av de årene han sporadisk satt ved Armands bord, var det ikke mange ordene han ytret, hvis han tenkte seg om så kunne han nok erindre samtlige." Og her er nokre av Pauls replikkar til fiologane: "ja, det skulle ikke forundre meg", "nei, det må jeg si!" og "ja, det er jeg helt enig i."

Realisten Paul finn verbaliteten til fiologane imponerende, men minner seg sjølv om: "Husk, det er jo dette de studerer, det de gjør er jo å lære å uttrykke seg, til og med på forskjellige språk. Det er noe annet med oss, som jo ender opp i noen, for alle andre, uforståelige tegnkombinasjoner, omtrent som slik Donald bannet i tegneserieboblene i min barndom".

Men realistane har enkelte andre overtak:

"De levde ikke noe spennende liv, og det nøt de. De så ikke fram til noe spesielt stort, og også det nøt de. I motsetning til de fleste andre studenter syntes de til og med maten på Frederikke var god, selv om de seg i mellom sa at det var salpeter i den, og at det skulle de andre (...) bare ha visst."

I spalta Skjønnånd presenterer vi skjønnlitterære skildringar av det akademiske livet. *Armand V. – Fotnoter til en uutgravd roman* kom ut på Oktober i 2006.

Av Kjetil A. Brottveit

Bilder fra norsk forskning

Oslo, juni 1962: Etter at Sovjetunionen hadde startet med atomprøvesprengninger, ble det ført kontroll med innholdet av radioaktivitet i melk og andre matvarer. Særlig stoffene Caesium og Strontium 90 ble påaktet. Norges radioaktivitet ble kartlagt fra Statens radiologiske-fysiske laboratorium på Ullern. Åtte forsøkspersoner var involvert i forskningen, der fire fikk sprøyter med radioaktivt Caesium, mens de fire andre spiste reinsdyrkjøtt som innholdt radioaktivt nedfall. Etterpå målte de radioaktiviteten i forsøkspersonene. Her tar dr. Strømme blodprøve av forsøksperson og bestyrer, Kristian Koren, som har radioaktivt blod. (Foto: Aaserud / Aktuell / Scanpix)

Hjerneforskeren Jon Storm-Mathisen er årets vinner av Anders Jahres store medisinske forskningspris. Få nordmenn er mer sitert i internasjonale fagtidsskrifter. (Foto: Scanpix)

Snill og flink

Av og til kommer skipsrederkapitalen til nytte.

JON STORM-MATHISEN, dette jernet av en mann, og blant den halve prosenten i verden som er mest sitert, ser granskende på intervjueren.

– Hvor på Sunnmøre er du fra? For du er sunnmøring?

– Jeg er fra Hjørundfjorden.

Et stort lykkelig smil brer seg over munnen til den latin- og norrønkyndige Storm-Mathisen.

– Det va det ej visste! Ej me e sunnmøring. Og veit du ka, ej he eit tinelåk inna i Urke (ei bygd i Hjørundfjorden red. anm.), det va eigd av Borgny Jensdotter Urke 1847.

– Morfar var skulemeister på Urke.

Men professoren er ikke til å stoppe. Han er i gang med dativ og retningsbestemt akkusativ. Det kan se ut som hjerneforskningen bare er en hobby ved siden av det som virkelig betyr noe – språk og norske målføre.

– Storm-Mathisen er ikke et helt vanlig sunn-

mørsk etternavn?

– Nei, far var fra gamlebyen i Oslo. Men morfar hette Søvik og var fra Kile i Voldsfjorden, sier professoren og begynner på nytt.

– Ej va fole mykje på Sunnmøre den tida ej va gutungje.

VI FÅR ENDRE tema. Det er den ferske vinneren av Anders Jahres store medisinske forskningspris som sitter foran meg. Prisen er bare en i ei rekke av priser.

– Hvordan føles det å ha fått en million som er unndratt skattefuten?

– Du, det er ikke så verst. Det er en av de få fordelene vi har her i Norge. Jeg fikk en pris i fjor i Danmark sammen med Ole Petter Ottersen, Lundbeckfondenes nordiske forskningspris. Hadde vi bodd i Danmark, hadde vi måttet skatte av den. Men ellers har vi som basalforskere ikke akkurat mange fordeler her til lands. I Danmark og Sverige har de jo

enorme næringslivsbaserte fond som pumper penger inn i naturvitenskapelig forskning. Her er Jahre-fondet så godt som det eneste private fond som støtter grunnforskning. Vi har altså et stort «etterslep», og det har staten et medansvar for å rette opp.

– Jeg tenkte ikke bare på de pengene du fikk, jeg tenker på de pengene staten ikke fikk fra Jahre.

– Ja, jo. Det kan godt hende at Jahre var en «luring». Men hvem er syndefri – om vi begynner å gå litt flere etter i sømmene.

Her understreker Storm-Mathisen etter betenkningstid at alle bør betale den skatten de er pliktige til å betale.

– Men i min bok er det å lage store forskningsfond i en viss forstand en vaksinerings mot skandalisering. Da har du i det minste gjort noe til beste for landet og menneskeheten, og en porsjon «udødelighet» følger med. Det syns jeg de som nå legger seg opp store formuer kunne tenke på.

PORTRETET

FOR EN TID TILBAKE var Storm-Mathisen på en konferanse om forskning (Viten & Verdi 2005). Der holdt Stein Erik Hagen et foredrag (det var kanskje det beste på konferansen). Han begynte med å fortelle om hvor viktig grunnforskning er: «Uten grunnforskning vil oppdragsforskningen visne hen (...). Skal vi bygge en kunnskapsnasjon, må vi satse mer på grunnforskning.»

– Jeg spisset ørene. For dette var interessant. Men så kom det: «Det vil si; Staten må satse mer på grunnforskning.» Hagen snakket riktig nok «fra et investorperspektiv», men følger man det resonnementet, må noe av overskuddet brukes til å vedlikeholde og styrke grunnlaget – ellers vil virksomheten «visne hen»! Og så lenge ikke staten vil kompensere for at vi ikke har store forskningsfond utgått fra et forskningsintensivt næringsliv, som de eksempelvis har i Danmark med farmasiindustrien, ja, så står vi der da, i den «onde sirkelen». Situasjonen er virkelig fortvilende. Men sannheten er at vi ikke har en opinion som bryr seg om forskning her til lands. Hadde vi det hatt, ville ikke regjeringen vi har tort å ture frem som den nå gjør.

– Men du har jo fått til noe. Både på 60-, 70- og tidlig 80-tall har du stått bak gjennombrudd innen hjerneforskningen?

– Du vet, det var mye enklere da jeg og de andre seniorene var unge. Man kunne få til ting med enkle midler. Men nå ligger forskningsfronten på et helt annet nivå, et nivå som krever enorme økonomiske ressurser. Man må ha flere hender og hoder, en diger maskinpark og dyre laboratorieartikler og reagenser.

– Men du har kommet så langt man kan komme, medlem av et Senter for fremragende forskning, en av verdens mest siterte hjerneforskere, man må kanskje trække på en del mennesker for å komme så langt?

Nå blir sunnmørskveiken i øynene til Storm-Mathisen helt borte.

– Du, man trenger ikke og skal ikke trække på folk. Det er tvert om, du må hjelpe folk fram. Ja, jeg har av og til måttet fortelle noen at de ikke kan få penger, at jeg må satse på andre. Det er slikt som hører med til jobben. Men alt slikt skal gjøres på en skikkelig og redegjort måte.

BEGGE FORELDRENE TIL Storm-Mathisen var leger i Oslo. Mor var en fremragende nevrolog og psykiater, far var indremedisiner og sjefslege på Lovisenberg.

– Mor og far arbeidet seint og tidlig. De var opptatt av kunnskap og gode resultater. Likevel sa mor på sine eldre dager: «Det viktigste

er å være snill.» Jeg er enig. Det er jo forresten bibelsk.

– Selv om jeg ikke er religiøs, siterer jeg stadig visdomsord fra Den hellige skrift.

Og jo da, Storm-Mathisen er snill, det sier alle Forskerforum har snakket med. Det eneste kritiske som har vært ytret, er at han tar knekken på sine undersåtter når de er ute og løper sammen. Han deltar fast i Birkebeineren både på ski, løp og sykkel. I sistnevnte fikk han kanskje ekstra inspirasjon i år av meldingen om Jahre-prisen dagen i forveien. Da han gikk i mål, tre kvarter før merkekravet, snudde han sykkel og trakk tilbake til Rena for å hente bilen. (At han skal ha vært vel så fornøyd med resultatet i Birkebeinerrittet som med forskningsprisen, er bare løse rykter, hevder han selv).

– Nja, jeg trener ikke så mye. Men jeg prøver å få med meg «skitreninga» hver tirsdag, sier han og juger åpenbart.

NORGE HAR NATURLIG nok hatt få fremragende medisinske forskningsmiljøer, men ett har vi i det minste hatt lenge, «The Oslo School of Neuroanatomy», som vokste fram på Anatomisk institutt for rundt 70 år siden. Sjefene var de to legendene Jan Jansen senior og Alf Brodal. Forskningsmiljøet fikk en internasjonal posisjon, særlig for sin kartlegging av nervebaner i sentralnervesystemet. Under studietiden på 1960-tallet ble Storm-Mathisen tatt opp i dette miljøet.

Først arbeidet han under Per Andersen, som fikk studentene til å undersøke nerve-muskul-kontakten.

– Men en dag kom Theodor Blackstad og sa: «Det er hjernen som teller her på Anatomien!»

– Dermed begynte jeg å farge hjernesnitt for enzymet acetylcholinesterase i hippocampus, sier Storm-Mathisen og peker opp i taket hvor det henger en havhest.

– Hippocampus er et område av hjernebarken som ligner en havhest, derav navnet. Den trengs blant annet for å huske.

Vi får begynne på nytt: Hjernen er som kjent et noe komplisert organ. Hvert menneske blir født med over hundre milliarder hjerneceller. Men det stopper ikke der, for hver av disse cellene danner synapser. Dette er kontaktpunkter der kommunikasjonen mellom hjernecellene foregår ved hjelp av kjemiske stoffer, såkalte transmittersubstanter. Og når vi vet at hver hjernecelle kan danne titusenvs av synapser, begynner tallene å bli store.

Det er kommunikasjonen gjennom disse synapsene som avgjør hvor intelligente og talentfulle vi er. Vi får gå ut i fra at kommunikasjonsanlegget til Storm-Mathisen fungerer greit.

Før trodde man at hver synapse bare hadde én transmittersubstans – sender – men dette viste seg å være feil. Hver synapse kan innholde flere transmittorer, noen «nyanse-

rer» hovedsignalet.

Kommunikasjonen i hjernen er basert på både stimulering og hemming. Var det ikke slik, ville hele systemet gå amok. Den mest utbredte eksitatoriske – stimulerende – transmittoren er glutamat, en aminosyre, mens såkalt GABA (gamma-aminobutyric acid) er transmittoren i de aller fleste inhibitoriske – hemmende – synapsene. Ukontrollert frigjøring av glutamat kan forårsake skader på hjernen, og mye tyder på at dette har betydning for omfanget av skadene ved mange sykdommer, slik som hjerneslag, Alzheimer, Parkinson. Det er håp om å kunne utvikle medikamenter som vil kontrollere aktivisering av glutamatreseptorer og beskytte nervecellene mot både akutte skader og kroniske sykdommer.

I 1967 BEGYNTE Storm-Mathisen militærtjenesten ved Forsvarets forskningsinstitutt på Kjeller. Han ble i elleve år og publiserte omfattende i prestisjetunge tidsskrift.

– På Kjeller arbeidet jeg sammen med biokjemikeren Frode Fonnum. Han hadde nettopp kommet tilbake fra et forskningsopphold i Cambridge. Vi begynte blant annet med å mikrodisskere målområdene for nervefibrene fra purkinjeceller i lillehjernebarken hos forsøksdyr. Det viste seg at synteseaktiviteten for GABA falt dramatisk i målområdene etter lesjoner av lillehjernebarken, som tegn på at GABA dannes i purkinjecellenes nerveender. Sammen med andre forsøk som viste at disse nerveendene gir hemmende signal ved å skille ut et GABA-liknende stoff, slo forsøkene fast at denne transmittoren faktisk var GABA. Dette var første gang det ble vist at GABA dannes selektivt i visse typer nerveceller.

Inntil Storm-Mathisen og medarbeidere presenterte sitt arbeid på International Society for Neurochemistrys kongress 1969 (og året etter i «Brain Research»), var det gjengs oppfatning at produksjonen av GABA skjer jevnt fordelt i hjernen og at GABAs rolle var som mellomprodukt i stoffskiftet. Dermed hadde Storm-Mathisen skapt seg et internasjonalt navn, noe han selv ikke var helt klar over. Verden var større da.

I 1975 ARRANGERTE Eugene Roberts, som «oppdaget» GABA, et internasjonalt møte. «Planning meeting to put together book on GABA. Can you come?» stod det i det uventede telegrammet Storm-Mathisen fikk.

– Jeg telegraferte tilbake at jeg gjerne ville komme, men spurte om det var noe reise støtte å få. Svartelegrammet kom omgående: «All money provided.» Det viste seg at det ikke var flere møtedeltakere fra Europa.

I 1978 takket Storm-Mathisen ja til å bli dosent ved Anatomisk institutt. Der har han blitt siden. Nå var det glutamat som gjaldt. Året før hadde han publisert en artikkel i «Nature». Siden glutamat er så vanlig i hjer-

«Det er helt utrolig at jeg fikk holde på med dette i fred så lenge.»

«Det er uhyre viktig å passe på at de yngre slipper til.»

nen og har en rekke funksjoner, trodde de fleste forskere at glutamat ikke i tillegg kunne ha en transmitterfunksjon. Det var også feil.

I «Nature»-artikkelen viste Storm-Mathisen og de andre forfatterne at nerveterminaller fra pyramideceller i hjernebarken kunne ta opp glutamat. Sammenholdt med elektrofysiologiske funn var dette et klart tegn på at glutamat hadde transmitterfunksjon. Nå gjensto arbeidet med å lokalisere glutamat i hjernen. Storm-Mathisen synes det er rart han ikke ble slått i dette arbeidet.

– Det er helt utrolig at jeg fikk holde på med dette i fred så lenge. Det tok hele fem år også, fordi jeg begynte med noe nytt og kunne så lite. I tillegg måtte jeg lese meg opp på anatomi da jeg ble dosent.

I 1983 kom artikkelen, også denne gangen i «Nature».

– Redaktøren avviste den først. De forsto ikke rekkevidden. Det var min egen feil. Jeg hadde ikke forklart det godt nok.

På dette tidspunktet brukte forskerne anti-stoffer for å lokalisere både neuropeptider og serotonin i hjernevev (den sistnevnte er grunnlag for SSRI-medikamentene, de som misvisende blir kalt «lykkepiller»). Derimot fantes det ikke noen metode for å synliggjøre aminosyrer som GABA og glutamat. Man tenkte ikke på at det ville være mulig å lage antistoffer mot substanser som er så vanlige i kroppen.

– Jeg hørte en kollega si: «You might as well try to make antibodies to water!».

– Det jeg gjorde, var å sprøyte aldehydfiksert aminosyre inn under huden på en kanin. Og jo da, kaninen dannet antistoff som kunne brukes til å gjøre aminosyren synlig i mikroskopet, og det med høy spesifisitet.

Dermed kunne man vise direkte at GABA og glutamat er lokalisert i både inhibitoriske og eksitoriske nerveceller, konsentrert i små «pakker» (synaptiske vesikler) i nerveendene deres. Disse svarer til det fysiologene registrerer som «kvanter» av utskilt transmittersubstans.

– Jeg sendte inn artikkelen på ny. Da havnet den på den store immuncytokjemikeren Ludwig Sternbergers pult til vurdering.

Storm-Mathisen tar journalisten med seg bort til en vegg. Under noen andre oppslag henger Sternbergers rapport. Det er ren panegyrikk: «...not at all to speak of the example this work gives for others to follow». Til slutt ber Sternberger redaktøren, mot vanlig prosedyre, fortelle Storm-Mathisen hvem han er, og spørre om han kan få sitere artikkelen før publisering.

– Noe sånt opplever man bare en gang i livet! Men i 1986 publiserte vi i «Nature» igjen, denne gangen om lokalisering av glysin,

den minste aminosyren. Vi viste at glysin er transmitteren i den hemmende komponenten av et nervenettnettverk i ryggmargen som styrer bevegelse.

NÅ ER STORM-MATHISEN en av verdens mest siterte hjerneforskere. Det kunne kanskje vært enda flere siteringer – noen blir sitert på grunn av uenighet, men Storm-Mathisens modell for påvisning av aminosyrer ble så raskt standard på feltet, at stadig færre gidder å sitere artikkelen fra 1983. Metoden blir tatt for gitt.

– Er det bittent at du blir mindre og mindre sitert for ditt kanskje mest originale arbeid?

– Nei da, det viktigste er at vi fant ut av det. Det er forresten viktig å få fram at jeg har selvsagt ikke gjort alt alene. Den viktigste medarbeideren i lokalisering av aminosyrer var Ole Petter Ottersen, som nå er leder for vårt Senter for fremragende forskning, Senter for molekylærbiologi og nevrovitenskap (CMBN). Senere har jeg hatt gleden av å samarbeide med blant andre Niels Christian Danbolt om identifisering av protein som står for glutamatopptak i hjernen. Det ble en artikkel i «Nature» 1992. Proteinene som pumper glutamin gjennom cellemembranene, og derved sørger for resyklering av glutamat, ble identifisert av Farrukh Chaudhry i et samarbeid vi har med en gruppe i San Francisco og publisert i «Cell» 1999. Med samme gruppe har vi studert pumpene som pakker glutamat og GABA i de synaptiske vesiklene, blant annet publisert i «Science» 2004.

– Nå har min forskergruppe nært samarbeid med grupper i Lausanne og London om utforskning av den rollen støtcellene i hjernen (gliacellene) spiller for glutamat-mediert signalering, noe som vi venter vil få stor betydning i forståelsen av blant annet epilepsi, multippel sklerose og skader som skyl-

des oksygenmangel under fødselen (cerebral parese). Dette arbeidet er det to fullbarnne forskere, Vidar Gundersen og Linda H Bergersen, som står for, så langt med publikasjoner i «Nature Neuroscience» 2004 og «Nature» 2005.

Jahre-prisen for yngre forskere 2006 ble delt mellom en dansk og en norsk forsker. Den norske er Farrukh Chaudhry, mannen som i 1999 identifiserte glutamintransportørene. Han er det Storm-Mathisen som har trent opp, slik han har trent opp en rekke andre.

– Det er uhyre viktig å passe på at de yngre slipper til. Det har vært svært viktig for meg.

STORM-MATHISEN ER SNART 66 år, og selv for en treningsfrelst er aldringsprosessen ikke til å stoppe.

– Min fetter kom med et afrikansk sitat i talen ved sin fars gravferd: «Når en gammel mann dør, er det som om et helt bibliotek brenner opp.» Det tenker man kanskje for lite på. Vårt Senter for fremragende forskning skal holde det gående til etter jeg er 70, og jeg håper å kunne være med som emeritus ennå litt til, slik tradisjonen er på Anatomen. Men selv om vi seniorer synes vi har mye å bidra med, er det viktig å ikke bli en hindring for de unge.

– Du har tålt å arbeide hardt?

– Jeg har vært heldig. Jeg blir ikke lett sliten, sier han. Og så sier Storm-Mathisen det han alltid sier:

– En må drive på seint og tidlig, hæl og søkn. Jeg har røtter i bondesamfunnet og blant håndverksfolk. Vi har noe å lære av dem når det gjelder å arbeide, det gjelder både kvantitet og kvalitet. Selv om vi er steinrike, bør vi ikke sitte på ræva.

Av Jon Hustad

Nordiska Afrikainstitutet
The Nordic Africa Institute

The Nordic Africa Institute in Uppsala
invites applications for a position as

Research Director

Closing date for applications: 30 November 2006

More information: www.nai.uu.se or tel +46 18 56 22 12

Med vitskap skal Kina byggjast

Kina satsar massivt på forskning og utvikling for å ta att Vesten og Japan. Men arven frå tiår med kommunisme og tusenår med konfutsianisme er tung å riste av seg, meiner professor Zhou Dunren.

DET ER MANGE GRUNNAR til at kinesisk vitskap heng etter Vesten, og kjem til å gjere det lenge enno, seier Zhou Dunren, professor i økonomi ved Fudan-universitetet i Shanghai. Han er vel kjend med både kinesiske, amerikanske og europeiske universitetssystem gjennom arbeidet sitt. Zhou har hatt fleire lange USA-opphald, og har mellom anna forelese ved UC Berkeley, Universitetet i Lund og BI i Oslo.

Fudan er på si side rekna for å vere blant dei tre beste universiteta i Kina. Campusområdet er stort som ein liten by, bygga er moderne, og her yrer av liv. Det er som om ein ser ambisjonane til det nye Kina manifestert i dei alvorlege andleta til dei unge studentane som trør ivrig på pedalane på veg til neste forelesing. No trør dei til for seg sjølv, ikkje for staten og partiet.

– Vitskap og utvikling har alltid vore sentralt i politikken til kommunistpartiet i Kina, seier Zhou.

– Den tanken bygde sjølvsgatt på Marx' tru på at vitskap og teknologi var grunnleggande viktig. Men systemet her har hemma alle intensjonane i å bli oppfylte: Vitskap har ikkje hatt nok rom og fridom til å utvikle seg i Kina. Det har vore sørgjeleg for styresmaktene her å sjå så mange eksilkinesarar få den eine Nobelprisen etter den andre.

Kina har eit stort potensial som vitskapsnasjon, meiner professor Zhou Dunren. Men han har vanskar med å sjå Kina gå forbi USA, sjølv på lang sikt.

ETTER DEI DESTRUKTIVE åra under Kulturrevolusjonen, skifta Kina dramatisk kurs da Deng Xiaoping tok over makta i 1978. Det vart òg starten på dramatiske endringar i utdannings- og forskingspolitikken.

– Deng erklærte i 1979 at vitskap og teknologi er den viktigaste produktivkrafta i eit samfunn.

Sidan da har forskning fått langt meir ressursar i Kina. Ein kan gje ein viss honnør til innsatsen som har blitt gjort så langt. Men framleis utgjør forskning og utvikling berre 1,3 prosent av BNP i Kina. Det er for lite, seier Zhou.

Likevel må satsinga til Kina dei siste åra kallast radikal – FoU utgjorde berre 0,8 prosent av BNP så seint som i 1999. Og alt i dag er Kina berre bakom USA og Japan i forskingsinnsats målt i pengar. Det erklærte målet til kinesiske styresmakter er å kome opp i 2,5 prosent av BNP til forskning innan 2020 – i reine tal utgjør det målet kring 733 milliardar forskingskroner årleg. Studenttalet ved universiteta i Kina vart meir enn dobla frå 1995 til 2005. Men pengar i seg sjølv er ikkje nok, understrekar Zhou.

– Eitt problem er at dei gamle, tungvinte kontrollinstitusjonane til styresmaktene framleis er i funksjon. Eit anna er at vi ikkje fullt ut har skjont at den viktigaste krafta i forskning og utvikling bør vere næringslivet.

ETTER REVOLUSJONEN i 1949 kopierte Kina den sovjetiske modellen for forskning, forklarer Zhou. Kinesarane etablerte eit sentralt vitskapsakademi som fekk dei beste vitskapsfolka og dei fleste ressursane, men det førte ikkje til særleg gode resultat.

– Alle dei store statsbedriftene i Kina har dessutan hatt eigne avdelingar for forskning og utvikling. Men når dei fekk resultat, var det ofte berre kopiar frå andre land. Dette vart blåst opp som enorme suksessar, heilt ut av proporsjon, og forsterka mytane om at kinesisk forskning var så bra.

Dessutan meiner Zhou at kollektivtenkinga frå kommunismen har vore destruktiv for dei beste forskarane i Kina.

– Ein forskar som oppnådde gode resultat innanfor forskning på laserteknologi tidleg på 70-talet, fekk mykje heider og ein pengepris. Men han måtte dele pengane med nesten alle på arbeidsplassen sin, tilmed dei som kosta golvet. Gruppa var alt, individet var ingenting.

I seinare år har Kina òg sett mange tilfelle av forfalska forskingsresultat, fortel Zhou. Ein forskar i Shanghai hevda til dømes at han hadde laga den første kinesiske integrerte krinsen.

– Han fekk svært mykje publisitet og midlar, men i løynd hadde han berre brukt materiale han hadde henta frå USA. Og i Sør-Korea var det ein stor skandale i fjor da ein kjend stamcelleforskar vart teken i juks. Dette er noko av eit kulturelt problem her i Austen – ikkje at all forskning i Vesten er rein, men Asia har ikkje gått gjennom den same elddåpen som vestleg forskning har gjort. Dette var ein lang prosess i Vesten, heilt frå renessansen av, via Newton. Asia har ikkje det same fundamentet.

DEI MASSIVE UTANLANDSKE investeringane i industri i Kina er kanskje bra for kinesisk økonomi, men dei fører ikkje utan vidare til nokon framgang for kinesisk forskning og utvikling, påpeikar professor Zhou.

– Nesten utan unnatak er teknologien i dei nye fabrikkane noko investorane har teke med seg. Og kinesisk industri på si side har ofte ikkje brydd seg med å lage sin eigen teknologi, det er ikkje bryet verd når det er lettare å kjøpe det ein treng frå utlandet. I mange tilfelle er maskineri frå vestlege land så mykje betre at det løner seg i lengda, sjølv om det kostar mykje meir i innkjøp enn kinesisk utstyr.

Men den relative intellektuelle fattigdommen i Kina har kome stadig høgare på dagsordenen, meiner Zhou.

– Dette er i ferd med å bli eit spørsmål om å vere eller ikkje vere for Kina. Ikkje på grunn av utanlandske skuldingar om at vi er *copycats*, men fordi eiga teknologiutvikling er ein føresetnad for vidare vekst i kinesisk økonomi. Kina treng alt frå landbruksutstyr til den ypparste høgteknologien. Det meste av landet treng teknologisk oppgradering, og vi må utvikle meir av det vi treng sjølv. Å bygge eksporten på billeg arbeidskraft kjem ikkje til å fungere mykje lenger, arbeidskrafta er billegare i land som India og Vietnam. Vi må oppgradere, og vi må tilføre meir meirverdi til det vi eksporterer.

Ein lovande tendens er det at fleire høgt utdanna kinesarar no kjem attende frå utlandet, seier Zhou. Det er mange å ta av: I perioden frå 1986 til 1998 tok til dømes over 21 600 kinesarar doktorgradar i realfag ved universitet i USA. Dei fleste av dei vart verande i USA.

– I ein del høve har kinesiske forskarar kome heim fordi Kina no kan betale betre enn mange universitet i USA. Men skal det blir meir attraktivt for dei beste å kome attende til Kina, må vi få bukt med mange hindringar. Framleis er det for mange byråkratiske stengsler og for mykje vanstyre.

OM DET BLIR FØRT EIN stødig og klok forskingspolitikk, trur Zhou at Kina på sikt kan gje eit betydeleg vitskapleg bidrag til verda.

– Folk her har blitt meir medvitne om verdien av nyskaping og intellektuell eigedom. Det er eit veksande medvit om verdien av ei-

«Klassisk konfutsiansk tenking er svært hemmande for vitskap. Konfutsianismen stimulerer ikkje til nyskaping, den ser nye ting som eit potensielt trugsmål mot samfunnsordenen.»

gedomsrettar, og det trengst. Potensialet her er stort. Kinesarane er ikkje nødvendigvis smartare enn andre, folk er i utgangspunktet stort sett like overalt. Men dette handlar om opplæring og motivasjon.

– Kva rolle spelar den gamle konfutsianske arven til Kina? Kan den ha vore hemmande for nytenking?

– Ja, det stemmer. Klassisk konfutsiansk tenking er svært hemmande for vitskap. Konfutsianismen stimulerer ikkje til nyskaping, den ser nye ting som eit potensielt trugsmål mot samfunnsordenen. Dette er ei av dei undermedvitne hindringane vi må overvinne.

– På den andre sida: Når Kina har opna opp dei siste tiåra, har vi sett ein *flaum* av nye, framande idear, anten det er i film, biletkunst, musikk, scenekunst eller andre felt. Avantgardekunstnarane som held til i dei gamle lagerbygga langs elva her i Shanghai sjokkerer og imponerer meg. Unge kinesarar er raske til å ta ting, mykje raskare enn gamle folk som meg, seier Zhou og smiler skeivt.

– Vi er ikkje vande med dei sterke uttrykka til dei unge. Men i hjartet mitt må eg innrømme at eg beundrar dei for villskapen deira. Eg trur det er positivt. Ein må frigjere tankane sine for å vere kreativ. Og om denne nye energien blir kanalisert på ein god måte, er han ei mektig kraft.

– På kva forskingsfelt vil du seie Kina hevdar seg best internasjonalt i dag?

– Eg kan nemne tre felt. Det har blitt satsa mykje på romteknologi her, og det har gjeve resultat. Så har du bioteknologi, som stamcelleforskning, der Kina har færre juridiske hindringar enn til dømes USA. Og på visse typar landbruksforskning er Kina langt framme. Forskinga på risdyrking har betra levkåra mykje for svært mange bønder. Men i dei fleste former for høgteknologisk forskning er Kina langt bak andre land.

– Når går Kina forbi USA og blir verdas fremste forskingsnasjon?

Zhou ristar smilande på hovudet.

– Ikkje i mi levetid. Og eg er tilbøyeg til å seie: *aldri*. USA kan ha mange problem å slite med, men om ikkje amerikanarane misser dei personlege ambisjonane sine og den robuste individualismen sin, vil det vere svært vanskeleg for andre å konkurrere med dei, anten det er Kina eller EU.

Det yrer av liv på campusen til Fudan-universitetet i Shanghai. Studenttalet i Kina vart meir enn dobla frå 1995 til 2005.

Klatrar på lista

I volum er utdannings- og forskingssatsinga til Kina nokså overveldande. Men kor gode er eigentleg kinesiske universitet? Dei beste er slett ikkje verst, skal ein tru dei rangeringane som finst. Slike lister skal ein sjølvsgatt alltid ta med ei klype salt. Men på rangeringa til Times Higher Education Supplement for i år hamnar til dømes Beijing-universitetet i år på 14. plass – det var den høgaste plasseringa til noko universitet utanfor USA og Storbritannia. Kina har seks universitet inne blant dei 180 høgast rangerte på The Times-lista. Det einaste norske innslaget på topp 200 er Universitetet i Oslo, på 177. plass.

Kina siktar mot månen

Ein blir ikkje ei skikkeleg supermakt utan eit skikkeleg romfartsprogram. Og romforskning er av dei områda der Kina har satsa aller hardest. 15. oktober 2003 sende kinesarane opp det første bemanna romfartyet sitt, Shenzhou V. Bemanna romfart hadde berre USA og Sovjetunionen fått til på eiga hand før Kina. Men kinesiske styresmakter har større planar enn som så, sjølv om romfartsbudsjettet så langt visstnok er berre kring ein tiandedel av NASA sitt. Kinesarane planlegg å sende ubemanna romsondar til månen før 2010, og hente materialprøvar frå månen før 2020. Kina har dessutan planar om å lage ein romstasjon, og det er òg eit langsiktig, men ikkje tidfesta mål å sende astronautar til månen.

Lite nytt

Kvifor må norske lærebøker vere så keisame?

NOWADAYS MEN often feel that their private lives are a series of traps. They sense that within their everyday worlds, they cannot overcome their troubles, and in this feeling, they are often quite correct (Mills, 1959, s. 3).

Slik byrjar Columbia-professoren C. Wright Mills metodeklassikaren *The Sociological Imagination* frå 1959. Mills hadde elles eit motto som han gong etter gong freista å banke inn i hovudet til komande samfunnsforskarar: "Think big, boy! Think big".

Slik byrjar den vesle metodeboka til Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Pål Veiden, *Å forstå samfunnsforskning*: "Forskning får i økende grad betydning for samfunnet. Hvordan vi har det i hverdagen er i stor grad et resultat av forskning. Både mobiltelefonen, datamaskinen og Internettet er frukter av praktisk forskning. Vår kunnskap om oss selv, og om andre, er også i stor grad basert på forskning."

Asbjørn Johannessen, Per Arne Tufte og Pål Veiden

Å forstå samfunnsforskning

Gyldendal Akademisk, 2006
119 sider

SÅ DÅ VERT SPØRSMÅLET, kva for ei av desse to bøkene får vi mest lyst til å halde fram med å lese? Kva for ei bok gjev deg lyst til å tenkje stort?

Norske lærebøker har stort sett det til felles at dei er keisame. Å lese dei er og vert eit plikt-løp. *Å forstå samfunnsforskning* føyer seg fint inn i rekkja av slike bøker. Lesarane får ein heilt grei gjennomgang av omgrep som validitet, hypotesar, datainnsamling og så bortetter, alt dette som dei fleste av oss burde har lært alt på ex. phil. eller gymnasen. I tillegg har boka nokre luftige teoriar om skilnaden mellom vitenskap og forskning.

Kvifor moderne norske lærebøker er vortne slik, må eg sant å seie vedgå at eg ikkje heilt forstår. Ein kvar vestlandsk storlygar veit at ei utsegn som at "i går fekk eg ein laks på fire kilo i bruhølen" vekker liten eller ingen interesse. Nei, ein må skape ei historie, la folk vite at det regna tungt, at strømmen gjekk vill og at laksen var mannevond – eit beist av ein laks, var det.

Wright Mills forstod dette, Veiden, Johannessen og Tufte gjer det ikkje, eventuelt har Gyldendal nekta dei å forstå det.

EIN TING SKAL forfatarane likevel ha ros for, boka er ikkje prega av det som så altfor mange norske samfunnsvitenskaplege lærebøker er prega av: Ein total uvilje til å avsløre rådande paradigme. Dei tre er nemleg villige til å problematisere både kjønnsforskning, likestilling og fattigdom. Dei syner klart fram at samfunnsfaga er prega av det som til ei kvar tid er dei rådande klassifikasjonane hjå dei politisk korrekte og pratande klassene.

For det er neppe til å kome forbi: Det er mykje lettare å få pengar til forskning som viser at velferdsstaten ikkje er god nok, enn for-

sking som har som hypotese at velferdsordningar held folk fast i trygdeproletariatet. Det er noko frigjerande i at forfatarar torer å konstatere og underbygge det som er openbert, at norske kvinner til dømes vert mykje mindre banka enn Amnesty hevdar i sine ulike kampanjar. Eller når dei seier at ei overskrift som denne vil vere utenkjeleg i norske media, same kva ein eller annan politisk ukorrekt forskar har funne ut: "Menn er bedre ledere".

Som dei sjølve skriv: "Forskningsresultat som underbygger det politisk korrekte, får vanligvis mer oppmerksomhet," og, kunne dei ha lagt til: "Mer penger."

Men heller ikkje denne trioen kan dy seg for å kome med spark mot dei som tek i bruk "rasjonell aktør"-tilnærming i si forskning, for slikt er som vi veit ikkje heilt inn for tida.

Å skrive lærebøker er, i enda større grad enn å drive kvantitativ forskning på menneske, å gjere vald på røyndomen.

Det er likevel nausdynt. Men ein plass lyt likevel grensa gå.

"Både filosofer og økonomer har argumentert for denne teorien (rasjonell aktør), men den er i liten grad blitt undersøkt ved hjelp av relevante dataer." No veit eg ikkje kor brei les-

nad dei tre har, men eg vil til dømes tilrå dei å lese bøkene til Fredrik Barth frå Midt-Austen, der han på ein overtydande måte nyttar spelteori basert på rasjonelle val til å forklare politiske system.

EG HAR ÒG NESTEN til gode å kome over ein økonom eller filosof av ein viss kvalitet som ikkje hevdar at rasjonelle val berre er eitt av fleire perspektiv som må nyttast innan samfunnsforskning. Ja, alle vel vi på basis av ein personleg verdiskala som er fundamentert i den livsforma vi lever eller har levd i, og alle nærmar vi oss ulike fenomen på måtar som til sjuande og sist vil vere unike for kvar og ein av oss. Men at det no er marknad for over 100 000 polakkar i Noreg, kan vel vanskeleg forklarast på anna vis enn at ein god del norske huseigarar og verksemdsleiarar i møte med billig arbeidskraft nett på dette feltet handlar som rasjonelle aktørar. Eller er ikkje slikt noko "relevante data"?

Ja, så langt går dei tre forfatarane at dei viser til ulike "spel" som visstnok deler oss menneske inn i tre klårt definerte grupper – "de uselviske, de lojale og de grådige." Slikt noko er ikkje forskingsformidling, slikt noko er Dagbladet på laurdag. Eg liker å drikke meg full på så billig øl som mogleg, men det må vere Ringnes. Er eg då "uselvsk, lojal eller grådig"?

Av Jon Hustad

Myter for en dag

Kalendertekstene er vellykket for merkedager, men resten av dagene fylles med tilfeldig innhold. Valgene er svakt motivert, men boken passer trolig for et nyändelig marked.

AV OG TIL FØLER man seg som feil leser av en bok. Terje Nordbys *Mytekalender Vinter* er åpenbart ment for noen andre. Jeg er litt usikker på hvem. Men jeg tror de kan være mange. Boken er basert på radioprogrammet *Mytekalender* som ble sendt på NRK P2 i løpet av 2005 og 2006. Klokken ti på syv om morgenen fortalte Nordby korte historier om og med myter for hver dag i året. Programmet var åpenbart en suksess, eller med Nordbys egne ord: "intet annet program i P2s historie hadde fått slik lytteroppmerksomhet".

Spørsmålet er hva som skjer når materialet forflytter seg fra radiofortelling til skriftlig form. Materialet fungerer ikke i den formen det nå har fått. I radioform fungerer stoffet sikkert utmerket, fordi man muntlig kan foreta raskere sprang enn når ordene festes til papiret.

PROBLEMET LIGGER innbakt i selve konseptet. Boken, eller snarere bøkene (dette er den første av fire) skal gjøre det samme som radioprogrammet. Fortelle en myte for hver dag. Problemet er at det simpelthen er svært

mange dager i et år. Om ikke alle rammer for selv et firebindsverk skulle sprenges, virker det som om hver dag har blitt påspandert maks to sider. Når hver dags fortelling gjerne fylles ut med enda flere, slik at vi brått stifter bekjentskap med tre religiøse tradisjoners myter på to knappe sider, blir det trangt om plassen. På radio fungerer det fordi det er et raskt medium. I bokform får stoffet problemer fordi boken nettopp er et langsomt medium, og de manglende overgangene står som åpne sår. Det blir så tett pakket med ulike mytiske opplysninger på en side eller en dag at interessen for stoffet forsvinner. Spran-

Terje Nordby

Mytekalender – Vinter

Aschehoug, 2006
296 sider

gene mellom tema fra dag til dag gjør det ikke bedre. Her spretter vi fra Odysseen den ene dagen til Jesus og Buddha den andre, før vi den tredje stifter bekjentskap med Dr. Jekyll and Mister Hyde.

NORDBY SKRIVER i sitt "forord med bruksanvisning" at "det skulle ikke forundre meg om det til og med var mulig å lese boken fra perm til perm". Etter selv å ha prøvd det, vil jeg fraråde det på det sterkeste. Problemet er at kalenderen synes preget av altfor mange dager som ikke betyr, eller er knyttet til, noe spesielt i det hele tatt. På disse dagene trekker Nordby opp sine ulike personlige mytiske grep. Noen kjente personligheter har jo enten blitt født eller avgått ved døden på denne dag, og derfra kan man spinne nye fortellinger. På for eksempel en roman av Stevenson eller de religiøse budskapene fra Luther eller Gandhi.

DETTE BRINGER MEG til et annet moment. Hva er egentlig en myte? Eller hvordan definerer Nordby en myte? Vel, han avstår. Eller han omgår problematikken på en måte som kanskje egner seg for hans publikum, de som, som han selv sier, har "ønske om en daglig dose mytiske sammenhenger". Men hva er egentlig mytiske sammenhenger? Det er fortellingenes plass i vårt sinn som gjør dem til myter, ifølge Nordby, og det har han kanskje rett i. Men når han videre i sitt forord knytter myter til religioner og intet annet, blir det problematisk at han også innlemmer rent skjønnlitterære fortellinger eller også historiske beretninger. Jeg savner begrunnelser. Og den eneste begrunnelsen for at Stevensons Jekyll er med i boken er at forfatteren døde på denne dag. Det gjorde sikkert også mange andre nevneverdige personer, men Nordby velger altså ham, uten at vi egentlig får vite hvorfor før langt nede i teksten. Det er kun når det faktisk er bestemte merkedager i kalenderen at vi får en begrunnelse for hvorfor denne bestemte mytiske tradisjonen eller fortellingen presenteres på akkurat denne dagen.

BEDRE GÅR DET NÅR Nordby har med faktiske merkedager å gjøre. For eksempel fungerer den 6. desembers St. Nikolas utmerket. Men her har han nettopp en konkret helgens merkedag som han kan spinne ut en historie over. Om hvordan en helgen gradvis utviklet seg til å bli vår alles julenisse. Kanskje skulle forfatteren ha holdt seg til merkedagene og heller viet hver fortelling, eller hver av disse dagene større plass. Slik at vi slapp å sprette fra den ene mytologiske tradisjonen til den andre uten egentlig å forstå hvorfor.

Som religionshistoriker blir jeg irritert over en slik måte å behandle religiøse tradisjoner og myter på. Det representerer en tilbakevending til Eliades kontekstløse måte å sammenligne ulike religiøse fenomener på tvers av både tid og sted. Som om religiøse fenomener alltid handlet om det samme, dette ene; det hellige. Som om de ulike religiøse fortellingene og tradisjonene ikke også sto festet i bestemte kulturelle og historiske kontekster som gav dem form og innhold. En åpenbaring er ikke bare en åpenbaring selv om ordet er det samme; det er faktisk forskjell på Jesus, Muhammed og Buddha selv om de alle hadde en form for åpenbaring. Både tid, geografisk sted og kulturelle omstendigheter bidro til å skape forskjellige religiøse tradisjoner. For en religionshistoriker er det derfor viktig å fastholde en bevissthet rundt hva det egentlig er vi sammenligner. Det handler ikke om en motvilje mot sammenligning, men en oppfatning av at sammenligningen ikke må miste av syne de konkrete kontekster man til enhver tid har befunnet, og befinner seg, i.

TERJE NORDBY HAR imidlertid skrevet den perfekte julegave. En bok som gir snapshots til all verdens tenkelige religiøse og mytologiske tradisjoner. Det er en bok som treffer et nyåndelig marked. Et marked av mennesker som søker litt her og litt der. Å suse gjennom religions- og kulturhistorien uten annet feste enn å finne, for å si det med Nordby selv: "en av mange mulige kilder til større visdom i et univers der ingenting er helt sikkert". Nordby mener at vår tid er unik idet "at vi kjenner mytene fra mange kulturer og kan ta dem frem, se på dem og sammenligne dem, hvilket også kan danne broer til åndelige opplevelser". Men han innrømmer; "Det trengs bare litt tid, for eksempel ti minutter hver dag". Man kan bli nyreligiøs av mindre.

Av Jeanette Sky

NOKUT

Nasjonalt organ for
kvalitet i utdanningen

**Søk på
Utdannings-
kvalitets-
prisen**

**1 million
kroner**

**Kunnskaps-
departementets pris
for fremragende
arbeid med
utdanningskvalitet
i norsk høyere
utdanning**

**Søknadsfrist
1. februar 2007**

**Hver institusjon
kan sende inntil
3 søknader**

Les mer på **www.nokut.no**

KRONIKK

Send kronikkforslag til

i.myking@forskerforbundet.no

Kronikkens lengde må ikke overstige 10 000 tegn, inkludert mellomrom. Bidrag som trykkes honoreres med kr. 2.000,-

En omfattende evalueringsrapport om dansk forskerutdanning, "A PUBLIC GOOD", utført av et internasjonalt panel under ledelse av den svenske idehistoriker Sverker Sörlin anbefaler å styrke den danske PhD utdanningen, skriver **Jan Petter Myklebust** i månedens kronikk. Kapasiteten bør fordobles, og internasjonal forankring bør styrkes vesentlig, konkluderer rapporten. Folketinget har gitt signaler om betydelig opptrapping i bevilgningene.

Dansk storsatsing på PhD.-utdanning

IALLE NORDISKE LAND har det vært gjort evalueringer av forskerutdanningen de senere årene. Mange temaer er oppe til vurdering. Men ingen har hatt så omfattende mandat og så solid oppbakking fra politiske myndigheter som den danske evalueringen i 2005-2006. Lederen for evalueringen har vært Sverker Sörlin - professor i historie ved Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm. Han er blant annet kjent for "Universiteten som drivkrefter: Globalisering, kunskapspolitikk og den nye intellektuelle geografien" som utkom i 1996. I panelet deltok også professor Morten Levin ved NTNU.

Anbefalingen i evalueringsrapporten, "A PUBLIC GOOD", er entydig: Dansk forskerutdanning skal bli mer ambisiøs. Flere danske PhD-utdanninger skal gis anledning til å hevde seg på den internasjonale forskningsfronten. Det mest kontroversielle forslaget i rapporten er, med tanke på antall faste vitenskapelige ved universitetene, ventelig kravet om at antall PhD-kandidater ved bør fordobles i forhold til i dag. Rapporten hevder videre at det er nødvendig med en klarere målutforming ved institusjonene, en skikkelig statistikk over gjennomføringen, en mer "transparent" "graduate school", større belønningstydighet og en klarere formulering av hvilke samfunnsmessige behov forskerutdanningen skal fylle. Dette er det sterkeste innlegget for reformering av forskerutdanningen i Norden som noen gang er levert.

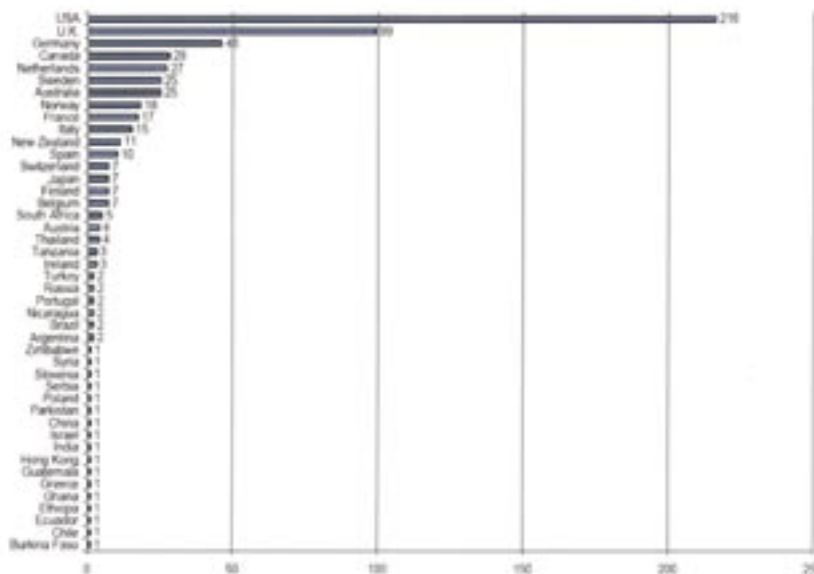
EVALUERINGSRAPPORTEN ER ET grundig arbeid. I Danmark ble PhD-utdanningen innført i 1993, og dermed kan evalueringen sammenlikne utviklingen til i dag med målsetningene fra den gang. Rapporten hevder at den danske PhD-utdanningen kan gjennomgå dramatiske forandringer i nær fremtid dersom Folketinget ønsker det. En rekke vedtak om opptrapping for å sette dansk forskerutdanning i en internasjonal frontlinje er allerede gjort. Rapporten sier derfor at det ikke er umulig at antall PhD-kandidater som tas opp ved danske universitet kan fordobles i løpet av få år. Betingelsene fra myndighetene for å ville foreta en slik oppgradering, vil være at universitetene tar PhD-utdanningen mer alvorlig enn i dag, utvikler et samspill med andre samfunnsaktører og øker det internasjonale innslaget.

De viktigste forslagene i evalueringsrapporten kan oppsummeres slik:

- Danske universitet må bruke en større andel av sine totale ressurser på PhD-utdanningen
- Kapasiteten i PhD-utdanningen ved universitetene må økes; I USA er det opp til fire ganger så mange PhD-kandidater per forsker sammenliknet med Danmark
- En mer internasjonal PhD-utdanning må på plass, med økt opptak av internasjonale studenter, fra ca 12 prosent i dag til minst 25 prosent. De internasjonale studentene må betale studieavgift
- Det må fastsettes minimumskrav til opptak
- Bare universitetene skal kunne uteksaminere PhD-kandidater
- Kursdelen bør styrkes og utvides til minst ni og høyst tolv måneder
- Alle som avlegger PhD skal ha publisert minst en artikkel i kvalitetstidskrift med peer-review
- Kvaliteten i PhD utdanningen er i dag for ujevn og oppleggene bør derfor organiseres annerledes
- Bedømmelseskomiteen skal alltid ha minst et medlem fra utlandet
- Det skal ha økonomiske konsekvenser

dersom studietiden overskrides vesentlig

- Universitetene skal foreta en mer presis registrering over opptak, studietid, permisjon og frafall og dette skal gi grunnlag for en målrettet nasjonal innsats for å sikre flere yngre kandidater enn i dag
- Både 5 + 3 års modellen og 4 + 4 år bør være mulige alternativer
- PhD kontrakter må innføres direkte mellom staten og universitetene
- Det må avsettes mer ressurser enn i dag til administrasjon og ekspertbistand for å kunne følge opp kvalitet og resultater
- Det bør gis økt finansiering til anvendelsesorientert PhD utdanning sammen med dansk industri
- Post doc mulighetene bør styrkes - minst 20 prosent av de økede bevilgningene bør øremerkes en ordning for å forbedre karrieremulighetene etter avlagt PhD
- Støtte skal gis for å sette universitetene i stand til å utvikle institusjonelle relasjoner med land utenfor den vestlige kulturkrets (52 prosent av danske PhD kandidater har i dag hatt internasjonal studieopphold, men det er en skjev fordeling på hvilke land de reiser til)

Mottakerland for danske PHD-kandidater. Spørreundersøkelse til to årskull. N= 613. 75 prosent av respondentene sa at oppholdet hadde vært av stor verdi for deres PhD-studier, og hele 59 prosent sa at hjemmeinstitusjonen ikke hadde noen form for forskningskontakt med verts institusjonen. Evalueringsrapporten ønsker å vri PhD-kandidatenes valg av land fra den vestlige kulturkrets til hele verden.

EVALUERINGS-PANELET understreker at PhD utdanningen ikke først og fremst skal tjene som drivkraft for økonomisk vekst og konkurranseevne, og de har derfor brukt tittelen "A Public Good": "Ph.D.-uddannelsen tjener samfundet bedst, når den er en solid bredspektret uddannelse af højeste kvalitet af forskningstalenter inden for alle videnskabsområder. Det er den slags uddannelse, der tilbydes på de bedste amerikanske forskerskoler. Disse forskerskolene er multifaglige, de hviler på et solidt fundament af kurser og øvelser i teori og metode i forskerskolens eget regi, og de anvender konkurrenceprægede og gennemsigtige opptagelsesprocedurer".

Etter at evalueringsrapporten ble publisert i mars 2006 avholdt Danmarks forskningspolitiske råd en konferanse i København 28. april, der en rekke aktører innenfor dansk forskning og høyere utdanning la frem sine synspunkter. På bakgrunn av denne konferansen utarbeidet Rådet brosjyren: »Opfølging på evalueringen af dansk forskeruddannelse« som ble publisert. I denne prioriteres fem overordnede prinsipper for å forbedre forskerutdanningens rammebetingelser og 14 anbefalinger om opptaksprosedyrer, tilrettelegging for utenlandsopphold, organisering i forskerskoler, finansieringsordninger og overvåking av oppnådde resultater »som skal kartlegges med jevne mellomrom«. Deretter skrev Det danske forskningspolitiske råd et brev til den danske minister for Videnskab, Teknologi og Udvikling, Helge Sander, der de understreker fem områder hvor det er nødvendig å gjøre en innsats for å styrke dansk forskerutdanning:

- Universitetsledelserne skal påtage seg et langt større ansvar for kvalitetssikring av forskerutdannelsen
- Ordningen med forskerskoler strammes opp og underlægges klarere kvalitetskriterier
- Finansieringsordningene skal gi incitament til kvalitets- og effektivitetsutvikling
- Det skal sikres mulighet for større fleksibilitet i organisering av ph.d.-uddannelsen
- Der skal skapes overblik over forskerutdannelsenes produksjon og finansiering ved, at data skal innsamles, bearbejdes og analyseres på en systematisk og konsistent måte

I Danmark er det i dag 12 universitet som alle gir PhD grader. Vel 1000 kandidater uteksamineres hvert år. De varslede fusjonene mellom en rekke danske universiteter vil i seg selv ikke øke produksjonen. Det må derfor egne virkemidler til for å fordoble antallet doktorander. Rapporten har en grundig gjennomgang av hvordan forskerskole- begrepet brukes ved danske universitet i dag, og anbefaler en opprydding i begrepsbruk og i organiseringen. Det overordnede spørsmålet er hvordan man skal unngå en fortsatt oppsplitting i underkritiske faglige miljø i PhD-utdanningen, slik utviklingen har vært siden 1993. Svaret er "graduate schools": "I alt vesentlig bør den fremtidige forskerutdannelsen konsentreres til forskerskoler etter amerikansk mønster: Et bredt innledende kursprogram; fordypning i form av en PhD-avhandling i flervitenskapelige miljø men med PhD avhandlingen innenfor en fagdisciplin".

Den danske Forsknings- og Innovationsstyrelsen (FIST) har allerede for studieåret 2006 fått anledning til å lyse ut internasjonale PhD-stipend, der den ene halvdel av forløpet finner sted i Danmark mens resten foregår i utlandet. Et viktig siktemål er at institusjonssamarbeid over tid skal stimuleres. Når forskerskolene har mottatt en bevilgning fra FIST, skal de selv finne den beste kandidat til prosjektet ved å annonsere stipendene internasjonalt. Dette er et nytt konsept. Det er søkt om 332 slike internasjonale PhD-stipend fra danske universiteter. Totalt er det til sammen 926 søknader om finansiering av PhD-utdanning i Danmark for til sammen 1.3 milliarder danske kroner. Styrkingen av internasjonal forskerutdanning er et ledd i regjeringens Globaliseringsstrategi, der det skal settes av 11 milliarder danske kroner ekstra til forskning 2007-2010.

DANSKE UNIVERSITET gjennomgår for tiden en hestekur med sammenslåinger, taxameter-bevilgninger og økte krav til reformer i doktorgraden. Hva kan vi lære av dette i Norge? Det finnes ingen "quick-fix": De reformer vi innfører i dag vil først få full effekt om flere år. Derfor må vi ha gjennomførbare og gjennomtenkte reformer. Forskerne må ikke frakobles prosessen med å drøfte og gjennomføre reformene. Kanskje skal vi i Norge be Sverker Sörlin lede en komité som kan evaluere norske erfaringer og mål? Det viktigste er å få på plass incitament for dem som skal velge å ta en doktorgrad og for deres veiledere. I dag er ikke disse spesielt synlige.

Av Jan Petter Myklebust,
Internasjonal kontor, Universitetet i Bergen

Utlysning av forskningsstöd inom:

Forskningsprogrammet Nordiska rum: Formering av stater, samhällen och regioner, kulturmöten samt idé- och identitetsskapande i det nordliga Europa efter 1800.

Forskningsprogrammet Nordiska rum syftar till att generera ny forskning och vetenskapligt samarbete i och om det nordliga Europa. Bakom programmet står Riksbankens Jubileumsfond, Östersjöstiftelsen, Suo-

men Kulttuurirahasto, Svenska litteratursällskapet i Finland, Svenska kulturfonden, The Estonian Science Foundation och Nordforsk.

Utlysning och information till sökande.

Deadline för ansökningar är den 31 januari 2007.

Läs mer www.rj.se

Riksbankens
Jubileumsfond

norden
Nordforsk

EESTI TEADUSFOND

ÖSTERSJÖ-
STIFTELSEN

LESERBREV

Send innlegg til i.myking@forskerforbundet.no
Innlegg må være maksimum 2000 tegn hvis de skal komme på trykk.

Realfagenes verste fiende – 2

POLITIKK: Politisk er kanskje nåværende "utdanningsminister" Djupedal og forhenværende utdanningsminister Clemet uenige på mange områder, men de er i hvert fall begge enige om at det skal satses på realfag i Norge. Paradoksalt nok har man imidlertid kommet i den situasjonen at opptakskravet til realfagsstudier som var ment å styrke realfagene har fått en motsatt effekt (se Steen, "Realfagenes verste fiende?" Forskerforum nr. 8). Mye av årsaken til den paradoksale situasjonen ligger i to tiltak som vanskelig lar seg forene.

Tiltak 1. Høsten 2003 ble deler av finansieringen av høyskoler og universiteter gjort mer avhengig av antall studenter, og denne bedriftsøkonomiske tankegangen ble innført som styringsverktøy ved utdanningsinstitusjonene. Dette medfører at studier med få studenter raskt må avvikes av økonomiske årsaker.

Tiltak 2. Høsten 2005 ble det innført opptakskrav til realfagsstudiene for å styrke realfagene i Norge. Opptakskravet betyr at de som vil studere realfag må ha en fordyping i realfag fra videregående i tillegg til den generelle studiekompetansen. Opptakskravet gjelder studier med 50 prosent eller mer realfag.

Den direkte konsekvensen av realfagsopptakskravene har vært at søkertallene til en del realfagsstudier har falt. Få studenter over tid vil bety nedleggelse av realfagsstudier, eventuelt innføring av "realfag-light-studier" hvor man hiver ut realfag og fyller inn med ikke-real-fag for å komme under 50 prosent grensen.

Den kombinerte effekten av realfagsopptakskrav og resultatfinansieringen gir derfor

som en utilsiktet effekt en svekkelse av realfagene. Departementet var imidlertid forutseende og skriver følgende (10. des. 2004): *"Det kan komme noen vanskelige år med dårligere rekrutteringsgrunnlag for disse studiene, men det er viktig at institusjonene ikke bygger ned kompetansen og fagmiljøene i denne perioden."* og videre: *"En eventuell periode med dårligere studentrekruttering ved universitetene og høyskolene må derimot benyttes til å heve kvaliteten på egne ansatte gjennom økt forskning og doktorgradsutdanning"*. Det er forståelig at en direktør vanskelig kan følge disse ønskene fra departementet når departementet ikke følger opp med penger for å dekke tap i resultatfinansieringen. Mot bedre vitende tvinges derfor direktører til å bygge ned realfagsstudier og realfagskompetansen i et land som satser på realfagene.

Den utilsiktede svekkelse av natur-/realfagsstudier slår negativt ut på mange måter. For det første er en del av de naturfaglige miljøene på mindre læresteder små og avhengig av samordningsgevinster ved at ulike studier har en del fellesfag. Ved at ett studium blir lagt ned vil de gjenværende studier svekkes ved tap av samordningsgevinster. Dette gir en negativ dominoeffekt og kan i verste fall medføre et ras i tap av natur-/realfagsstudier ved mindre steder. For det andre kan opptakskravet ha styrt en del potensielle realfagsstuden-

ter som ikke har realfags-studiekompetanse mot ikke-realfagsstudier. Realfagskravet har dermed styrket de ikke-realfaglige studier ved at de får flere studenter og penger. Nettoeffekten av dette kan bli flere stillinger i ikke-real-fag og færre stillinger i realfag. For det tredje har sannsynligvis opptakskravet slått negativt ut for en del næringslivsrettede studier, som for eksempel akvakulturstudier. For havbruksnæringsens vedkommende betyr dette at næringen de kommende årene kommer til å få sterkt redusert tilførsel av kompetent arbeidskraft. For en ekspanderende akvakulturnæring vil dette i beste fall kunne være en svekkelse av konkurranseevnen.

Det er ønskelig at departementet snarest tar stilling til de utilsiktede konsekvensene av realfagsopptakskravet. Dersom det ikke kommer konkrete tiltak i form av økonomisk kompensasjon for tap i resultatfinansiering vil mange mindre naturfaglige miljø stå i fare for å ramle overende. Siden dette kanskje mest gjelder små miljø i distriktene får problemstillingen også et distriktpolitisk aspekt. Skal man ikke ha realfaglig kompetanse og utdanning i distriktene?

Av Torbjørn Dale, førsteamanuensis, Seksjon for akvakultur, Avdeling for ingeniør- og naturfag, Høgskulen i Sogn og Fjordane

Et spørsmål til prosedyren

EVALUERING AV LÆRERUTDANNINGEN: I Forskerforum 8/2006 er avslutningskonferansen for NOKUT-evalueringen av allmennlærerutdanningen omtalt. Et muntert poeng er at statsråden vil ha vurdert nye utvalgsmetoder. Det skulle knapt være nødvendig, siden utdanningen bare har 0,85 kvalifisert primær-søker pr studieplass. For denne utdanning gjelder det evangeliske 'kom som du er'.

Denne evalueringen har imidlertid utmerket seg ved en tildragelse som ikke kan oppfattes som munter. I hovedrapporten er den bare omtalt i to fotnoter, side to og side ni, hvor det vises til at utvalgets leder Ramberg "... gikk ut av evalueringspanelet".

Alle som har fulgt litt med, vet at dette er en eufemisme – Ramberg gikk for så vidt ut, men ikke frivillig. Han ble vel nærmest kastet ut, ikke av de øvrige utvalgsmedlemmer, men av NOKUT.

Foranledningen var at han offentlig hadde kommentert resultater fra evalueringen underveis i løpet, noe det etter (NOKUTs) si- gende ikke var anledning til. Dette skjedde en tid etter at den såkalte midtveirapporten forelå. Men denne rapporten var offent-

lig, og det ville være pussig om lederen ikke kunne kommentere den på spørsmål fra journalister. Der er selvfølgelig en mulighet for at Ramberg kom til å si litt mer enn det som stod i rapporten, men det er vel en risiko som NOKUT måtte være innforstått med at forelå.

På avslutningskonferansen ble ordningen med midtveirapportering fra NOKUTs side omtalt som et eksperiment. Men eksperimentet er ikke omtalt i rapporten. Dessuten synes det som om man har eksperimentert med personer, i denne omgang Ramberg, på en måte som knapt er forenlig verken med etiske retningslinjer for eksperimenter, med hensiktsmessige prosedyrer for evaluering, eller med god personalforvaltning.

Flere av Forskerforums lesere vil i de kommende år bli spurt om å være sakkyndige i denne type evalueringer. Da er det greit å vite hvordan NOKUT nå tenker om sin fremgangsmåte på dette punkt. Det beste ville være om noen fra utvalget, kanskje helst de fra UH-sektoren, også kommenterte dette.

Professor Karl Øyvind Jordell, Universitetet i Oslo

Svar på 20 spørsmål:

- 1) Spermasettkvalen
- 2) Tsjekkoslovakia
- 3) Det leikande mennesket
- 4) Jesse Owens
- 5) Tre og buskar
- 6) John Philip Sousa
- 7) Sverige
- 8) Den lille istida
- 9) Letizia
- 10) Nederland
- 11) Fotball
- 12) Bodensjøen
- 13) Jeff Buckley
- 14) David Montgomery
- 15) Fridtjof Nansen
- 16) Forbes
- 17) Christer Pettersson
- 18) Serbia og Montenegro
- 19) Burzum
- 20) Blå

Utfordringen for europeisk sikkerhetsforskning

Hvordan kan, og i hvilken utstrekning bør, forskning reflektere særtrekkene ved den europeiske erfaringen av sikkerhet og usikkerhet, spør J. Peter Burgess og Stein Tønnesson i dette innlegget.

SIKKERHET HAR BLITT et sentralt tema i EU. Europakommisjonen har svart på dette sterke politiske fokuset ved å opprette et nytt program for sikkerhet og rommet ('Security and Space') i EUs 7 rammeprogram (2007-2013). Utover romforskning skal dette finansiere teknologisk og institusjonell innovasjon som kan imøtekomme trusselfildet Europa står overfor, samt initiativer for bedre å forstå de premisene og antagelsene som ligger til grunn for dette bildet. Av rammeprogrammets totale reviderte budsjett på 50,5 milliarder euro vil 'Sikkerhet og rommet' ha et årlig forskningsbudsjett på omtrent €400 millioner, hvilket utgjør 9 prosent av det totale budsjettet for tematisk forskning (kalt 'Samarbeid'). Til sammenligning går 6 prosent til forskning på 'Fødevarer, landbruk og bioteknologi', 19 prosent til 'Helse', 6 prosent til 'Miljø', og ikke mindre enn 28 prosent til 'Informasjonsteknologi'.¹

MED ANGREPENE DEN 11. september 2001 kom begrepene 'sikkerhet' og 'usikkerhet' på alles lepper i den vestlige verden. Etter dette har Europa gradvis omfavnet en ny global sikkerhetsdiskurs, først i forbindelse med den USA-ledede "krigen mot terror", så etter bombene i Madrid den 11. mars 2004, og endelig etter London-bombene den 7. juli 2005. Sikkerhet har imidlertid ikke alltid vært et sentralt tema for EU og europeisk forskning. Som mye annet europeisk, har idéen om sikkerhet hatt en særlig historie i Europa, knyttet til bestemte tankesett, tradisjoner og historiske erfaringer.

Sikkerhetsbegrepet er nært knyttet til trusselfieldet. Vår forståelse av sikkerhet avhenger av hva vi anser for å være våre største trusler. Om de er ytre eller indre. Om de kommer fra statlige eller ikke-statlige aktører. Om de representerer noen som er annerledes, eller om de finnes i oss selv, våre splittelser, frykt, og vår tilbøyelighet til noen ganger å overreagere og underminere våre egne verdier. Det er også et grunnleggende spørsmål i hvilken grad reaksjonene på sikkerhetstrusler bør skje på et globalt eller europeisk plan, og hvordan europeiske stater bør koordinere disse handlingene med resten av verdens stater.

Hvordan kan, og i hvilken utstrekning bør, forskning reflektere særtrekkene ved den europeiske erfaringen av sikkerhet og usikkerhet? For å svare på dette spørsmålet må vi se tilbake i tid før vi retter blikket fremover.

DET EUROPEISKE SAMARBEIDET som ledet fram mot dagens EU handlet ikke i utgangspunktet om sikkerhet slik ordet brukes i dag. Like fullt var det ment som et fredsprosjekt, og slik utviklet det seg i høy grad også. Med grusomhetene fra Andre verdenskrig friskt i

minne formulerte Robert Schuman, sammen med Jean Monnet og med støtte fra den tyske kansleren Konrad Adenauer, den grunnleggende ideen om at den eneste sikre måten å forhindre nye kriger på europeisk jord på – og særlig mellom Tyskland og Frankrike – var å integrere nasjonene, snarere enn å verne dem mot hverandre. Veien til en slik integrasjon var økonomisk.

I denne forstand var Europas klareste fiende Europas egen historie. I de tidligste årene av "europeisk sikkerhetspolitikk" var "usikkerheten" forårsaket av Europas indre splittelser, knyttet til kulturelle forskjeller og historiske fiendskap. Jakten på fred og sikkerhet var basert på et behov for å overvinne disse motsetningene. Til en viss grad ble den også en felles bestrebelse på å overvinne den europeiske erfaring av fascismens og nazismens uhyrligheter. Senere ble dette sterkere understreket gjennom fokuset på å studere, avsløre, for-dømme og forebygge det sivilisatoriske sammenbrudd som holocaust representerte.

DET GLEMMES OFTE AT Schumans økonomiske integrasjonsmodell stod overfor en konkurrerende modell. I 1949, et år før lanseringen av Schuman-planen, ble en mellomstatlig modell for europeisk enhet foreslått i form av

Europarådet. Ifølge denne modellen skulle de europeiske nasjonalstatene samarbeide uten å oppgi noe av deres suverenitet. Den sentrale grunnenheten i 'det europeiske' ville forbli nasjonalstaten.

Ett år tidligere hadde Frankrike, Storbritannia og Benelux-landene formet Vestunionen ved å underskrive Brussel-traktaten. Denne var basert på de samme mellomstatlige prinsippene som Europarådet, men var mer lik en tradisjonell sikkerhetsallianse, organisert rundt en sentralstat som skulle koordinere medlemslandenes militæroperasjoner.

Dannelsen av Vestunionen vakte naturligvis amerikanernes oppmerksomhet, nesten på samme måte som den felleseuropeiske utenriks- og sikkerhetspolitikken i dag både får positiv og mer skeptisk oppmerksomhet fra våre venner *outré-mer*. Den 11. juni 1948 fullførte det amerikanske senatet forhandlingene om grunnlaget for dagens NATO-allianse som effektivt absorberer Vestunionen.

NATO hadde utgangspunkt i en felles oppfattelse av en bestemt ytre trussel. EU var i større grad et integrerende *transnasjonalt* prosjekt for å overskride truslene som lå i nasjonalstatenes historiske motsetninger. Mens Schumanplanen tok sikte på å minske viktigheten av nasjonal suverenitet gjennom integrasjon for å sikre fred og forsoning, så den mellomstatlige tilnærmingen fred som et anliggende for internasjonale allianser og meklings. Disse to modellene for europeisk fellesskap sameksisterer fortsatt i dagens institusjo-

Med angrepene den 11. september 2001 kom begrepene 'sikkerhet' og 'usikkerhet' på alles lepper i den vestlige verden. Etter dette har Europa gradvis omfavnet en ny global sikkerhetsdiskurs, skriver Burgess og Tønnesson. (Foto: U.S. Coastguard)

LESERBREV

nelle arkitektur, selv om truslene, og forståelsen av disse, har forandret seg radikalt.

DET ER GRUNN TIL Å spørre hvilken form for europeisk samarbeid som best tjener målet om å redusere truslene mot Europa. Hvis vi sammenligner de to modellene i historisk lys virker det klart at Schumans "kommunitaristiske" strategi for økonomisk integrasjon var mest levedyktig som middel for å dempe tidens mellomstatlige usikkerhet. Her er det imidlertid nødvendig igjen å understreke at sikkerhetsbegrepet da disse institusjonene ble bygget opp på 1950-tallet var fundamentalt forskjellig fra i dag. Sikkerhet var fortsatt primært forstått som "nasjonal sikkerhet", hvor den viktigste trusselen var et angrep fra en annen stat. Denne logikken gjorde NATO mer relevant fra et sikkerhetsperspektiv enn EU. EU var snarere, mye på samme måte som FN, et forsøk på å overvinne eller fjerne grunnlaget for "indre" trusler. Men EU var selvfølgelig langt mer radikal i sitt forsøk på regional integrasjon enn hva FN og familien av globale mellomstatlige institusjoner (GATT, WTO, World Bank, IMF) kunne være når det gjaldt å fremme integrasjon på globalt plan.

I dag er det andre trusselscenarier europeiske borgere og politikere forholder seg til. Selv om begrepet 'terrorisme' har en lang tradisjon i europeisk historie, har kombinasjonen av terrorisme og globalisering skapt former for transnasjonale og overnasjonale trusler som trosser de velprøvede statsbaserte institusjonene som skal sikre den moderne nasjonalstaten. Vi har gått inn i en tid da ikke bare lojalitet og identiteter, men også styringskapasiteter ikke lenger først og fremst sammenfaller med bestemte stater, ikke en gang med mellomstatlige organisasjoner.

På bakgrunn av dette trusselbildet kan EUs tiltagende befatning med sikkerhet i dagens betydning være på sin plass. Dette er *delvis* riktig. Gjennom unionens overnasjonale institusjonelle struktur har den potensial til å møte trusler som ikke lar seg håndtere på det nasjonale plan, slik den tidligere har overvunnet Europas indre splittelse. Et sterkt fokus på terrorisme kan lett spre en oppfatning om at trusselen mot Europa kommer utenfra. Det kan i sin tur gi opphav til middelalderlige forestillinger om Europa som kristendommens bastion, og at det kommer krav om klart definerte "historiske" grenser rundt Europa. Det gjelder å få frem bred og nyansert forskning om det nye trusselbildet – med vekt på i hvilken grad det faktisk er *nytt*, som utgangspunkt for politisk debatt om hvilke former for europeisk samarbeid som er best egnet til å redusere truslene. Som et utgangspunkt for denne forskningen er det nødvendig å se nærmere på de senere års utvikling av det europeiske sikkerhets- og forsvarsapparatet.

DEN KALDE KRIGEN FRØS det europeiske prosjektet fast i Vest- og Sør-Europa. men signeringen av Maastricht-traktaten i 1992 representerte begynnelsen på en ny tidsalder. Det viktigste for europeisk sikkerhet var den

institusjonelle *arkitekturen* som traktaten etablerte for EU. Ifølge Maastricht er det nye EU hovedsaklig organisert rundt tre søyler: Videoutvikling av fellesmarkedet; samordning av utenrikspolitikken; og samarbeid innen politi og rettsvesen. I 1997 ble Maastricht-traktaten revidert og oppdatert av Amsterdam-traktaten. Det ble etablert en høykommissærpost for den felles utenriks- og sikkerhetspolitikken, og innført kvalifisert flertallsvotering for implementering av detaljene i det som skulle bli Europas *de facto* utenrikspolitikk.

På St. Malo-møtet året etter erklærte EU seg beredt til å påta seg en militær rolle og opprette en styrke for rask utrykning ('rapid reaction force') på opp til 60.000 soldater med oppstart i 2003. Dette var et ledd i dannelsen av en ny europeisk sikkerhets og forsvarspolitikk (ESDP). Det var delvis et forsøk på å rette opp EUs relativt innadvendte og byråkratiske utvikling i 1990-årene, og dessuten kompensere for den dype skuffelsen over Europas maktesløshet i forhold til konflikten i Bosnia-Herzegovina.

Endelig, ved Europarådets Brussel-toppmøte i desember 2003, presenterte Eus høykommissær for utenriks- og sikkerhetspolitikk, Javier Solana, det reviderte dokumentet 'A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy'. For første gang foretok EU nå en trusselorientert analyse av global sikkerhet. Blant strategiens sentrale anliggender er å bekjempe global terrorisme, hindre spredning av masseødeleggelsesvapen, samt forebygge staters sammenbrudd. Om ikke som en global stat eller supermakt, begynte EU med dette å handle som en sikkerhetsorganisasjon med et globalt ansvar.

I DAG, PÅ BAKGRUNN AV denne lange og til tider noe tilfeldige utviklingen, må vi stille oss noen grunnleggende spørsmål: På den ene side – hva betyr denne sær-europeiske institusjonelle utviklingen for regionens sikkerhet? Er det særtrekk ved Europas historie og kultur som legger føringer for hvordan vi *tilnærmer* oss sikkerhetsspørsmål? På den andre side – hva er egentlig "europeisk sikkerhet"? Hva vil det si at "Europa" er *usikker*? Er det undergrunnsbanene, broene og jernbanene, kjernefraftverkene og andre bygninger som er truet? Er det skipene og havnene, sjøveiene fra det oljeeksporterende Midtøsten? Er det olje- og gassinstallasjonene i Nordsjøen? Er det Europas "grenser" eller de politiske lederne som er truet? Eller handler usikkerheten om noe annet, noe mer fundamentalt? Med "fundamentalt" menes ikke her det økonomiske systemet – ikke en gang internet.

Planleggingen av sikkerhetsforskningen under det syvende rammeprogrammet, ledet av det nyetablerte 'European Security Research Advisory Board', gir oss noen foreløpige svar på disse spørsmålene. Ifølge retningslinjene som er utviklet av styret i 'Preparatory Action on Security Research' vil det inngå fire hovedområder for sikkerhetsforskning i det kommende rammeprogrammet: (1) Beskyt-

«Er det særtrekk ved Europas historie og kultur som legger føringer for hvordan vi *tilnærmer* oss sikkerhetsspørsmål?»

telse mot terrorisme og kriminalitet, (2) sikkerhet for infrastruktur og samfunnstjenester, (3) overvåkning og grensesikkerhet, og (4) gjenopprettelse av sikkerhet og trygghet i krisesituasjoner. I tillegg kommer tre områder som går på tvers av de fire hovedtemaene: (1) interaksjon, sammenkobling og interoperabilitet av sikkerhetssystemer, (2) sikkerhet og samfunn, og (3) koordinering og strukturerings av sikkerhetsforskningen.

Tjener disse ambisjonene Europa? Ja. Til en viss grad. Men noe mangler.

ET AV FREDSFORSKNINGENS MÅL er å fremme studiet av sikkerhet i skjæringsfeltet mellom humaniora (slik som etikk, filosofi, historie og kulturfag) og samfunnsvitenskapene (som psykologi, antropologi, sosiologi, økonomi og statsvitenskap). Denne relasjonen er essensiell fordi sikkerhet ikke bare er et teknisk begrep. Det handler først og fremst om mennesker. I 2003 utnevnte Europakommisjonen en gruppe 'Personalities in the Field of Security Studies' (GOS) med det formål å fastsette prinsippene for 'the Preparatory Action on Security Research' som nå er i slutfasen. I sin rapport fra 2004 fastlo gruppen at "teknologi i seg selv ikke kan garantere for sikkerhet, men at sikkerhet uten støtte fra teknologi er umulig".²

Sikkerhet (og usikkerhet) er en *erfaring* av verden, en *erfaring* av livet, verdier, håp og frykt, en *erfaring* av hva man kan miste, hva som er verdt å bevare, hva som er verdt å *kjempe* for eller *ofre friheten* for.

'The Group of Personalities' forstod at teknologi og teknologisk forskning ikke er tilstrekkelig for å sikre Europas mennesker. Men hvis teknologien ikke kan garantere for sikkerheten alene, hva er det da som mangler? Svaret kan finnes i gruppens oppdrag som ble bestemt av Europakommisjonen i oktober 2003, "... å foreslå prinsipper og prioriteter for et europeisk sikkerhetsforskningsprogram (ESRP) i tråd med den Europeiske Unions utenriks-, sikkerhets- og forsvarspolitiske målsetninger og dens ambisjoner om å skape et område med frihet, sikkerhet og rettferdighet".³ Prinsippene frihet, sikkerhet og rettferdighet er sentrale europeiske verdier som ofte hentes frem i diskusjoner og dokumenter knyttet til EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk. Slik den Europeiske Union vokste frem av behovet for fred mellom europeerne innbyrdes, er det i dag et behov for å hindre at de nye truslene splitter Europa opp i fiendtlige leire, at vi ikke hengir oss til fryktbasert overreagering, og at vi fortsetter å integrere vår del av verden på måter som gir plass for alle dens innbyggere.

Derfor bør vi sette pris på den bevissthet om sikkerhetens menneskelige dimensjon som Europakommisjonen har vist i planleggingen av den tredje utlysningen av 'the Preparatory Action'. Blant prioritene her er "studier som støtter opp om sikkerhetsløsninger med særlig vekt på menneskelig adferd; forståelser av sikkerhet og privatliv; samfunnets utholdenhet overfor terrorisme; og makro-økonomiske effekter av sikkerhet". At det legges vekt på humanistiske og samfunnsvitenskapelige spørsmål i sikkerhetsforskningen er essensiell og prisverdig.

Med denne rosen følger likevel også en *advarsel* og en *utfordring*.

ADVARSELEN ER BASERT PÅ den måten sikkerhetsbegrepet brukes i planleggingen av sikkerhetsforskningen. Når "det menneskelige" nevnes i dokumentet 'The Preparatory Action on Security Research' (PASR) er det oftest på en rent instrumentell måte. Menneskelig kunnskap og adferd ses som *verktøy* som skal brukes for å iverksette teknologiske løsninger på sikkerhetsproblemer. Det menneskelige ses som et middel snarere enn et mål. Da er det lett å glemme at teknologiske sikkerhetsløsninger som ikke tar utgangspunkt i grunnleggende menneskelige verdier risikerer å undergrave såvel seg selv som det europeiske prosjektets fundamentale prinsipper.

Sikkerhetens mål er menneskelivet. Uten et slikt verdigrunnlag vil teknologi anvendt i sikkerhetsforskning i ytterste konsekvens være verdiløs. Sikkerhetsforskning som er løsrevet fra den grunnleggende humaniteten i det europeiske prosjektet risikerer å bli en kilde til usikkerhet.

Ideen om å samle Europa bygger på forutsetningen om et antall grunnleggende felles verdier. Det er disse fundamentale verdiene, ikke noen enkelte staters nasjonale interesser, som har tillatt EU å etablere seg som en overnasjonal politisk enhet med tilstrekkelig legitimitet til å utøve finanspolitikk, vedta lover og nå også spille en viktig utenriks- og sikkerhetspolitisk rolle. Disse verdiene må derfor være alfa og omega for sikkerhetsforskningen i Europa. Hvis den Europeiske Union står overfor en sikkerhetsutfordring, vil denne alltid være knyttet til det knippet av verdier som alle materielle, teknologiske, industrielle og militære midler til syvende og sist handler om.

**Av seniorforsker J. Peter Burgess og
direktør Stein Tønnesson,
Institutt for fredsforskning (PRIO)**

Noter

- 1) Revidert budsjett for Det 7. rammeprogram. [ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/ec_fp7_amended_en.pdf](http://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/docs/ec_fp7_amended_en.pdf).
- 2) European Communities (2004): Research for a Secure Europe. Report of the Group of Personalities in Security Research. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Union: 12
- 3) European Communities (2004): 4.

■ NYE STILLINGER

Chr. Michelsens Institutt (CMI) er et frittstående og flerfaglig samfunnsvitenskaplig forskningsinstitutt med beliggenhet i Bergen. Med en stab på ca 40 forskere og en omsetning på NOK 55 mill er CMI ett av Nordens ledende miljøer innen utviklingsstudier og menneskerettigheter. CMIs virksomhet er i hovedsak rettet mot utviklingsland og består av forskning, utredning, rådgivning og institusjonssamarbeid. Instituttet har en bred kontaktflate mot samarbeidspartnere i Afrika, Asia og Midtøsten.

Vi har ledig en ny stilling som

ASSISTERENDE DIREKTØR

CMIs nye strategi "Forskning for utvikling og rettferdighet" setter ambisiøse mål for virksomheten og vi ønsker en styrking av vår administrasjon. Vil du være med og lede dette arbeidet?

For nærmere opplysninger og fullstendig utlysningstekst se www.cmi.no
Søknadsfrist **25. november 2006**.

Universitetet i Stavanger (UiS) har 8000 studenter og 1000 ansatte og et mangfold av undervisnings-, forsknings- og utviklingsaktiviteter. UiS ligger i landets mest attraktive region med gode botilbud, et dynamisk arbeidsmarked og spennende kultur- og fritidsaktiviteter. Stavangerregionen har fått status som Europeisk Kulturhovedstad i 2008. Bli med på å utfordre og utforske!

Universitetet
i Stavanger

Professor i spesialpedagogikk

Det humanistiske fakultet, Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning

Professor i barnehagepedagogikk/ småbarnspedagogikk

Det humanistiske fakultet, Institutt for førskolelærerutdanning

Førsteamanuensis/førstelektor i spesialpedagogikk

Det humanistiske fakultet, Nasjonalt senter for leseopplæring og leseforskning

Utforsk jobbmulighetene på www.uis.no.

NYE STILLINGER

Høgskolen i Østfold har ca. 4.000 studenter og 450 ansatte. Høgskolens avdelinger ligger i Halden, Sarpsborg og Fredrikstad. Skolens sentrale ledelse holder til i Halden.

LEDIGE STILLINGER ved Høgskolen i Østfold

Følgende faste stillinger er ledige ved Avdeling for helse- og sosialfag, Fredrikstad:

- Førsteamanuensis/førstelektor/høgskolelektor knyttet til videreutdanning innen eldreomsorg
- Førsteamanuensis/førstelektor/høgskolelektor knyttet til bachelorutdanning i bioingeniørfaget

Søknadsfrist: 20. november 2006

Søknader sendes fortrinnsvis elektronisk.

Se fullstendig utlysningstekst på høgskolens nettsider.

Høgskolen i Østfold

www.hiof.no

Høgskolen i Vestfold

6 Ph.D. students/(Stipendiat)

Microsystems technology - 6 positions for a period of 3-4 years

Potential research and work areas- Microsystems solutions for ultrasound picture- systems (CMUT technology)

- Electro-optical microsystems
- Biomedical microsystems
- Technology for inertial sensors
- Microsystems solutions for high frequencies (RF-MEMS)
- Microsystems solutions for energy harvesting from mechanical motion
- New methods for wafer level packaging and chip-scale packaging.
- Lecturing and development of new courses.

Complete announcement and application form is available at: www.hive.no and www.nav.no

Further information about the positions from Professor Henrik Jakobsen, phone: +47 3303 7711, Dean Duy-Tho Do, phone: +47 3303 1159.

Link to application form is available at the web address: www.hive.no under ledige stillinger

Other documentation must be marked ref 06/29 and sent by post in 3 copies to:

Høgskolen i Vestfold, Personalseksjonen, Postboks 2243, N-3103 Tønsberg, Norway

Applications Deadline: Nov 16th 2006.

Fakultetsdirektør ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Ved Universitetet i Tromsø er det ledig stilling som fakultetsdirektør ved Det samfunnsvitenskapelige fakultet.

Fakultetet er samansett av 10 institutt og har om lag 250 vitenskapelige stillinger og 80 teknisk/administrative stillinger. For nærare opplysningar vert det vist til fakultetet sine nettsider: <http://uit.no/svfak>

Fakultetet har ei todelt leiing. Dette inneber at ansvaret for den samla verksemda er delt med ein dekan som er valt av, og blant, det vitenskapelige personalet på fakultetet. Fakultetsdirektøren har den

daglege leiinga av fakultetet si administrative verksemd, medan dekan har ansvar for dagleg leiing av den faglege aktiviteten.

Vi søker etter ein synleg, samlande og resultatorientert leiar som klarar å sjå moglegheiter i komplekse kompetanseorganisasjonar der det faglege engasjementet og den faglege identiteten er sterk. Vedkomande må kunne leie krevjande omstillingsprosessar. Vi legg stor vekt på gode kommunikasjonsevner samt det å skape eit godt samarbeidsklima med kompetente og motiverte tilsette. Tryggleik i leiarrolla, gjen-

nomføringsevne, integritet, å vera synleg og engasjement er viktige kvalifikasjonar og eigenskapar for den leiaren som skal lykkast med å innfri både interne og eksterne forventningar og målsetjingar framover.

Vedkomande må ha høgare grads utdanning frå universitet/høgskule, samt relevant leiarerfaring frå offentleg og/eller privat verksemd.

Lønn i kode 1060 avdelingsdirektør.

Kontaktpersonar:

Universitetsdirektør Lasse Lønnum, tlf. 776 44990 (lasse.lonnum@adm.uit.no) eller

dekan Petter Nafstad, tlf. 776 44328 (pettern@sv.uit.no)

Søknadsfrist:

27. november 06

Søknader skal merkast:

Ref. 06/4981.

Send søknad elektronisk på søknadsskjema som ligg på www.jobbnorge.no

Utfyllande kunngjering på www.jobbnorge.no eller <http://uit.no/tavla/stillinger/>

Universitetet i Tromsø 9037 Tromsø.

Telefon 776 44975/-77 telefaks 776 45970.

Universitetet i Tromsø

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

<http://uit.no>

NTNU – Innovation and Creativity

The Norwegian University of Science and Technology (NTNU) in Trondheim represents academic eminence in technology and the natural sciences as well as in other academic disciplines ranging from the social sciences, the arts, medicine, architecture to fine arts. Cross-disciplinary cooperation results in innovative breakthroughs and creative solutions with far-reaching social and economic impact.

The Faculty of Natural Sciences
and Technology

Faculty positions

in Systems Biology

The positions are two of three positions in The Faculty of Natural Sciences and Technology's interdisciplinary priority area in Systems Biology. The third position will be at the Department of Biotechnology.

Associate Professor in Biology (Systems Biology) – ref.no NT-40/06

Enquiries about the position may be made to the Head of Department, Professor Eivin Røskaft, tlf. + 47 73 59 60 73, e-mail: roskaft@bio.ntnu.no or Deputy Head of Department, Berit Johansen, tel +47 73596107, e-mail: bejo@bio.ntnu.no. Further information on the position is available at: <http://www.bio.ntnu.no>

Professor/Associate Professor in Chemical Engineering (Systems Biology) – ref.no 42/06

Enquiries about the position may be made to the Head of Department, Professor Sigurd Skogestad, tlf. + 47 73 59 41 54, e-mail: sigurd.skogestad@chemeng.ntnu.no. Further information on the position is available at: <http://www.chemeng.ntnu.no>

Applications should be sent to the Norwegian University of Science and Technology, Faculty of Natural Sciences and Technology, N-7491 Trondheim, Please quote NT-40/06 (Biology) or NT 42/06 (Chemical Engineering) in all correspondence. Closing date 2006-12.01.

Complete announcement text on NTNU's website:
http://nettopp.ntnu.no/?kat=N_JOB

NTNU – Det skapende universitet

Ved NTNU i Trondheim er den teknologiske kunnskapen i Norge samlet. I tillegg til teknologi og naturvitenskap har vi et rikt fagtilbud i samfunnsvitenskap, humanistiske fag, realfag, medisin, arkitektur og kunsthøgskulen. Samarbeid på tvers av faggrensene gjør oss i stand til å tenke tanker ingen har tenkt før, og skape løsninger som forandrer hverdagen.

Det historisk-filosofiske fakultet

Institutt for moderne fremmedspråk

Førsteamanuensis

i britisk kulturkunnskap med faglig innretning
mot studiet Europakunnskap med fremmedspråk

Nærm. oppl. ved instituttleder Arne Halvorsen, tlf. 73 59 65 09, e-post: arne.halvorsen@hf.ntnu.no eller seksjonsleder Annjo Klungervik Greenall, tlf. 73 59 67 90, e-post: annkl@hf.ntnu.no

Søknad merkes med journalnr. HF-287 og sendes til NTNU, Det historisk-filosofiske fakultet, NO-7491 Trondheim. **Søknadsfrist 30.11.06.**

Se fullstendig utlysningstekst på www.nav.no og på
NTNUs hjemmesider <http://nettopp.ntnu.no/>

NTNU – Det skapende universitet

Ved NTNU i Trondheim er den teknologiske kunnskapen i Norge samlet. I tillegg til teknologi og naturvitenskap har vi et rikt fagtilbud i samfunnsvitenskap, humanistiske fag, realfag, medisin, arkitektur og kunsthøgskulen. Samarbeid på tvers av faggrensene gjør oss i stand til å tenke tanker ingen har tenkt før, og skape løsninger som forandrer hverdagen.

Det historisk-filosofiske fakultet

Institutt for moderne fremmedspråk

Førsteamanuensis

i tysk språkvitenskap

Nærm. oppl. ved instituttleder Arne Halvorsen, tlf. 73 59 65 09, e-post: arne.halvorsen@hf.ntnu.no eller seksjonsleder Sturla Høyem, tlf. 73 59 68 07, e-post: sturla.hoyem@hf.ntnu.no

Søknad merkes med journalnr. HF-286 og sendes til NTNU, Det historisk-filosofiske fakultet, NO-7491 Trondheim. **Søknadsfrist 20.11.06.**

Se fullstendig utlysningstekst på www.aetat.no og på
NTNUs hjemmesider <http://nettopp.ntnu.no/>

HØGSKULEN I VOLDA

Høgskulen i Volda har
om lag 3000 studenter
og 270 tilsette.

Høgskulen i Volda er
organisert i 4
avdelinger og eitt
forskningsinstitutt. I
tillegg er Nasjonalt
senter for nynorsk i
opplæringa lagt til
høgskulen.

Det vert gitt
undervisning innafør ei
rekke fagområde og
yrkesretta utdanningar.

Høgskulen driv forskning
og utviklingsarbeid og
satsar på
forskaropplæring og
kompetanseoppbygging
for tilsette i samarbeid
med universitet i inn-
og utland.

Sjå fullstendig
kunngjering på
www.hivolda.no og
www.nav.no.

LEDIGE STILLINGAR

Ved Høgskulen i Volda er det ledig
følgjande stillingar:

DEKAN (ST.NR. 36/06)

Ledig 4 åremålsstillingar for
tidsrommet 1. august 2007 til 31. juli
2011.

Søknadsfrist: 7. desember 2006

PROFESSOR I PROFESJONSKUNNSKAP (ST.NR. 31/06)

Ny søknadsfrist. Fast stilling ved
Avdeling for samfunnsfag ledig frå 1.
januar 2007.

Søknadsfrist: 30. november 2006.

Kontaktpersonar, tlf. 70075000:
Høgskuledirektør Jacob Kjøde jr., eller
rektor Gunnar Stave v/st.nr. 36/06.
Rektor Gunnar Stave, dekan Hallgerd
Conradi eller professor Kåre Heggen
v/st.nr. 31/06.

Vi ber om at søknaden blir levert
elektronisk frå www.hivolda.no/stilling.

SYDDANSK UNIVERSITET

STILLINGER

WWW.JOBS.SDU.DK

► Dekan

Det Samfundsvidenskabelige Fakultet

Til tiltrædelse snarest søges en dekan for Det Samfundsvidenskabelige Fakultet ved Syddansk Universitet.

Syddansk Universitet er et 40-årigt dynamisk universitet, som på relativt få år har formået at slå sit navn fast såvel i national som i international sammenhæng. Udover respekt for sin høje faglighed, sin synlighed og sit engagement i det omgivende samfund er universitetet også kendetegnet ved at være særdeles udviklingsorienteret og ved samarbejde på tværs af fakulteter og fagligheder både hvad angår uddannelse og forskning.

Syddansk Universitet er det fagligt bredest dækkende universitet i Danmark med uddannelse og forskning på højt internationalt niveau organiseret på fem fakulteter og med campusser på Fyn, i Jylland og på Sjælland. Universitetet har med de seneste fusioner 18.000 studerende, en omsætning på 1,7 mia. kr. og beskæftiger ca. 2.000 medarbejdere.

Dekanen skal være den daglige leder af Det Samfundsvidenskabelige Fakultet med godt 250 ansatte og en studenterbestand på mere end 5.100. Fakultetet er organiseret med ni institutter.

Fakultetet uddanner efterspurgte bachelorer, kandidater og ph.d.'ere med rod i både de klassiske samfundsvidenskabelige discipliner og i Handelshøjskole-/Business School traditionen foruden en akademisk funderet journalistuddannelse. Som dekan vil du stå i spidsen for et fakultet, som er højt profileret på sin forskning inden for blandt andet ledelse, økonomi, politologi, jura, marketing og entreprenørskab.

Vi forventer, at du har lyst til at være leder i en sektor i udvikling. Over de nærmeste år vil forskningsbevillingerne stige med 30-40 %, og der vil være en enestående chance for den rette person til at sætte et betydeligt fingeraftryk på, hvorledes denne udvikling skal formes. Det er en særdeles udfordrende og spændende opgave for en person med lyst til at præge udvikling af den fremtidige danske uddannelses- og forskningsverden.

Yderligere oplysninger om stillingen kan fås ved henvendelse til rektor Jens Oddershede på 6550 1030 eller på hjemmesiden hvor det fulde stillingsopslag kan ses.

Ansøgning mærket stillingnr. og bilag, inkl. CV sendes til Syddansk Universitet, Campusvej 55, 5230 Odense M.

ANSØGNINGSFRIST:

17. november, kl. 12.00

Læs mere på www.jobs.sdu.dk

[STILLINGSNR.: 06923]

Vis verden at du tenker fremover – kjør Prius med Hybrid Synergy Drive

Kjøpt av over 500.000*

©2007 www.toyota.no

Toyota Prius. En idé som ikke kunne vente

Mens resten av bilverdenen forsøker å skape sine første hybridbiler, har Toyota allerede en bestselger. Prius med sine to motorer, bensin og elektrisk, har utslipp som en mikrobil og plass som en familiebil. Den er lettkjørt som enhver Toyota, men allikevel en fest for miljøbevisste, moderne mennesker og teknologiske feinschmeckere. Hybrid Synergy Drive senker forbruket dramatisk,

men tar allikevel denne store bilen fra 0-100 på 10,9 sek. Og alle komponentene i systemet har en eksklusiv 8 år/160.000 km garanti. I tillegg har Prius By-wire-teknologi og en silkemyk, trinnløs girkasse, samt at du kan få Prius utstyrt med verdens første serieproduserte system for intelligent parkeringshjelp (Intelligent Park Assist). Denne prøveturen kommer du til å huske.

TODAY TOMORROW **TOYOTA**

Prius fra kr. 290.700,-. Inkluderer frakt-, registrerings- og leveringskostnader kr. 7.100,-. Prius leveres med Toyota Eurocare inkludert i prisen. Vi har også gunstig tilbud på Toyota Forsikring og finansiering fra Toyota Financial Services. Importør: Toyota Norge AS, Drammen. Avbildet modell er med ekstrastyr. Prius: Forbruk blandet kjøring: 0,43 l/mil. Utslipp CO₂: 104 g/km. – *På verdensbasis

INFORMASJON FRA FORBUNDET

Informasjonsrådgiver **Unn Rognmo** kommer hver måned med aktuell informasjon fra Forskerforbundet. For kontinuerlig oppdatering, besøk våre hjemmesider **www.forskerforbundet.no**

Dårlig pensjonsmelding

20. oktober la Regjeringen fram sitt forslag til nytt pensjonssystem, St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden. Forslaget er en oppfølging av Stortingets pensjonsforlik i 2005. Det åpnes for uttak av alderspensjon i folketrygden fra 62 år, og der årlig pensjon blir høyere jo lenger man jobber. Studier vil ikke være pensjonsgivende.

– Jeg er svært kritisk til at forslaget ikke gir pensjonspoeng for studietid, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen. – Kombinasjonen av manglende pensjonspoeng for studietid, at alle år skal telle med i pensjonsgrunnlaget og at taket for opptjening settes så lavt som 440 000 kr (7G) gjør forslaget dårlig for alle som tar høyere utdanning, sier Hagen.

Alt om pensjonsreformen finner du på www.pensjonsreform.no.

– Historisk dårlig statsbudsjett

Etter regjeringens tiltredelse lovte kunnskapsminister Øystein Djupedal å følge opp de politiske løftene om økt forskningsinnsats. Men løftene følges ikke opp i regjeringens forslag til statsbudsjett for 2007.

– Dette er en svart dag for norsk forskning, sa leder i Forskerforbundet Kolbjørn Hagen da budsjettforslaget ble lagt fram 6. oktober. Det foreslås ingen nye stipendiatstillinger i 2007. Dette strider mot den vedtatte opptrappingsplanen, som forutsatte 350 nye stillinger i 2007, og vil få store konsekvenser for rekrutteringen til forskning og fremtidig kompetanseutvikling. Bud-

sjettet gir også en realnedgang i basisbevilgningene til universitetene og høyskolene. Dette er dramatisk og gjør det enda vanskeligere å realisere kvalitetsreformen og svekker forskningsinnsatsen ved institusjonene.

Forskerforbundet har deltatt på Kirke-, utdannings- og forskningskomiteens høring om budsjettet. I høringen la Forskerforbundet spesielt vekt på at det må bevilges midler til opprettelse av nye stipendiatstillinger, at Forskningsfondet må styrkes, bevilgningene til vitenskapelig utstyr økes vesentlig, og at kuttet i institusjonenes basisbevilgning må reverseres. Les Forskerforbundets budsjettcommentarer på www.forskerforbundet.no.

Avtale for bedre forskermobilitet

Forskningsrådet har fra norsk side undertegnet en avtale som har som mål å gjøre det lettere for europeiske land å rekruttere forskere fra hele kontinentet. Norge er første land i Norden som undertegner avtalen. Med undertegnelsen av The European Charter for Researchers/ Code of Conduct for the Recruitment of Researchers støtter Norge prinsipper som Europakommisjonen har bestemt for harmonisering av regelverk og betingelser som skal gjøre det enklere å arbeide som forsker på tvers av grenser i Europa.

– Vi er svært tilfreds med at Forskningsrådet nå har sluttet seg til anbefalingene fra EU-kommisjonen, sier Forskerforbundets generalsekretær Kari Kjenndalen. Dokumentene slår bl.a. fast viktige prinsipper om åpenhet og likebehandling i rekrutteringsprosessen, og rett til publisering.

Positiv endring av UH-loven

Et flertall i KUF-komiteen bestående av AP, SV og Senterpartiet har i Innst. O. nr. 1 (2006-2007) sluttet seg til forslaget fra Regjeringen om å oppheve UH-lovens § 6-4 e om adgang til midlertidig tilsetning på prosjekt i inntil 12 år. Lovendrin-

gen er i tråd med løfter gitt av statsråd Djupedal umiddelbart etter tiltredelsen. Opposisjonen går mot endringen og ønsker å opprettholde adgangen til å kunne tilsette midlertidig i 12 år (KrF foreslår 10 år).

Forskerforbundet er glad for at det er flertall for å oppheve paragrafen, noe som er i tråd med våre innspill. Vi mener lovendringen vil bidra til å stimulere til bedre rekruttering til sektoren, styrke likestillingen og bidra til økt likebehandling av ansatte ved universiteter og høyskoler med andre tilsatte.

Ny realfagsstrategi

Forskningsrådet har laget utkast til nasjonal strategi for å styrke grunnforskningen i matematikk, naturvitenskap og teknologi. Rekruttering, opprustning av utstyr og infrastruktur, fagutvikling og internasjonalisering er utpekt som strategiske prioriteringer. Strategiutkastet er utarbeidet i en bred prosess i nær dialog med Universitets- og høyskolerådet, fagmiljøene og departementet. Strategiutkastet ble overlevert Kunnskapsministeren 4. oktober, og Kunnskapsdepartementet vil behandle utkastet sammen med berørte departementer og i Regjeringens forskningsutvalg.

OECD-rapport om Norge

I en ny rapport fra OECD om høyere utdanning i Norge konkluderes det med at mye er bra i norsk høyere utdanning, men at det er flere områder hvor det bør utvikles en mer offensiv politikk. Blant annet påpeker OECD behovet for å styrke universitetenes og høyskolenes rolle i samfunnet. Rapporten "Thematic Review of Tertiary Education: Norway" inneholder konklusjoner og anbefalinger vedrørende norsk høyere utdanning. Forrige rapport kom i 1997, og den pekte blant annet på viktige utfordringer knyttet til kvalitet, studentgjennomstrømning og studentoppløp.

INNSPILL

Av generalsekretær i Forskerforbundet
Kari Kjenndalen

Norge først i Norden – støtte til bedre forskermobilitet

Vi er ikke bortskjemt med å få ros for tiltak som angår vår innsats på forskningssektoren her på berget. Så derfor er det grunn til å fremheve de ganger det skjer. Anledningen var et større nordisk-europeisk møte om forskning og innovasjon i København i midten av oktober. I tilknytning til et innlegg fra statsråd Djupedal undertegnet Forskningsrådets direktør Arvid Hallen *Researchers' charter* og *Code of conduct*, anbefalinger fra EU kommisjonen for å styrke forskermobiliteten.

Signeringen er en tilslutning til prinsipper for harmonisering av regelverk og betingelser som skal gjøre det enklere å arbeide som forsker på tvers av grenser i Europa.

Dokumentene slår også fast viktige prinsipper om åpenhet og likebehandling i rekrutteringsprosessen og rett til publisering. Prinsippene dreier seg om forpliktelser og rettigheter for både forskere og arbeidsgivere/finansieringskilder. Det overordnede målet er å gjøre en forskerkarriere mer attraktiv, bidra til mobilitet både over grensene og mellom akademia og næringslivet for på den måten å stimulere til utviklingen av et felles europeisk forskningsområde, European Research Area (ERA).

EUs kommissær for forskning Janez Potocnik benyttet anledningen til å gi ros og oppfordre andre land til å følge Norges eksempel.

Flere institusjoner i Europa har allerede sluttet seg til anbefalingen, men ingen fra Norden så langt. Like klar i sin oppfordring på Norges vegne var Djupedal da han i relativ klar tekst uttrykte sine forventninger til Universitets- og høyskolerådet om at de også ville gjøre som Forskningsrådet. Når EU-anbefalingen første gang ble presentert her hos oss, ble det fra universitetshold sagt at dette var ikke noe særlig annerledes enn den praksis de allerede fulgte, hvilket det er god grunn til å tro. En signering vil være en markering av vilje til å støtte prosessen og bidra til raskere tilslutning også fra andre land.

Avlønning av stipendiater

Twisten om stipendiatavlønningen etter justeringsoppgjøret 2006 er løst, og alle som er tilsatt etter 1. mai 2005 får minimum ltr. 41. I kjølvannet av justeringsoppgjøret 2006 oppsto det uklarheter med hensyn til virkningsdato for minimumsinnplassering i ltr. 41 for stipendiater i stillingskode 1017 og spesialistkandidater i stillingskode 1476. I protokollen fra oppgjøret er datoen satt til 1. mai 2005, mens det i den informasjonen som ble sendt ut fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) ble referert til 1. mai 2006. FAD og hovedsammenslutningene LO Stat, YS Stat og Unio er blitt enige om at den riktige datoen skal være 1. mai 2005. Finansieringen av ny lønn for stipendiatene foretas enten ved at virksomheten benytter de sentralt avsatte midler til de lokale 2.3.3-forhandlingene eller bruker egne midler.

Allmennlærerutdanningen

Forskerforbundet har i samarbeid med sin fagpolitiske forening for lærerutdanning, FFL, i oktober arrangert fire regionale seminarer om evalueringen av allmennlærerutdanningen, der man har drøftet den videre utvikling av allmennlærerutdanningen i lys av NOKUTs evaluering. Den 12. desember vil det bli arrangert en sentral konferanse om samme tema.

Hovedtariffavtalen i staten

Hovedtariffavtalen i staten for perioden 01.05.06 – 30.04.08 foreligger nå i trykt utgave, og kan

bestilles fra sekretariatet. Hovedtariffavtalen er også tilgjengelig som nedlastbar pdf-fil, se www.forskerforbundet.no/tariffavtaler.

Almanakk 2007

Sammen med dette nummeret av Forskerforum får alle medlemmer tilsendt første del av årssettet for 2007 til Forskerforbundets almanakk (A-plan). Informasjonssidene fra Forskerforbundet, som utgjør resten av årssettet, får du sammen med neste blad som kommer ut 4. desember.

Uvalg vil lovfeste akademisk frihet

Den akademiske friheten for forskere og lærere ved universiteter og høyskoler er utfordret fra flere hold og bør lovfestes. Dette er den enstemmige konklusjonen fra et utvalg som har utredet forholdet mellom de ansattes rettigheter og institusjonenes styringsbehov.

– Forslaget er positivt. Vi trenger en slik lovfestet frihet, sier Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen.

– Selv om den institusjonelle akademiske frihet er godt beskyttet i Universitets- og høyskoleloven, finnes det ingen rettslig beskyttelse av den enkelte forskers frihet til å forfølge egne problemstillinger og funn, publisere resultater og delta i samfunnsdebatten, sier Hagen.

Utredningen, NOU 2006:19 "Akademisk frihet. Individuelle rettigheter og institusjonelle styringsbehov", er nå ute på høring med svarfrist 5. februar 2007.

Les rapporten fra utvalget på www.forskerforbundet.no.

NORSK FORSKERFORBUND

Telefon: 21 02 34 00

Leder: professor Kolbjørn Hagen, NTNU

SEKRETARIATET

Generalsekretær: Kari Kjenndalen

Sekretær: Gerd Sandvik

Organisasjonssekretær: Turid Cordtsen

Sekretær: Kristine Brox

Ass. generalsekretær: Sigrid Lem

Rådgiver: Bjørn T. Berg

Informasjonsrådgiver: Unn Rognmo

Forhandlingssjef: Frank Anthun

Advokat: Ann Turid Opstad

Juridisk rådgiver: Lars Petter Eriksen

Juridisk rådgiver: Mariann H. Olsen

Juridisk rådgiver: Brita Alsos (perm)

Juridisk rådgiver: Eirik Utstumo (vikar)

Seksjonsleder: Eirik Rikardsen

Org. sjef: Joar Flynn Jensen

Rådgiver: Elisabeth Tindeland (perm)

Rådgiver: Arvid Ellingsen (vikar)

Kontorsjef: Aina Nilsen

Sekretær: Lisa Wilhelmsen

Sekretær: Lena Holum

Sekretær: Hans Askildsen

Kasserer: Marit Brendengen

Sekretær: Seija Hjelteig

Sekretær: Linda Pettersson

**FORSKER
FORBUNDET**

INNSPILL

Statsbudsjettet

Forslaget til neste års statsbudsjett ble presentert 6. oktober. Når det gjelder forskning og høyere utdanning, var budsjettet en stor skuffelse. Kvalitetsreformen har utvilsomt ført til mindre tid til forskning, og mange har pekt på behovet for økte bevilgninger for å gjøre noe med dette. Universitetene og høyskolene fikk imidlertid ikke den økningen i bevilgningene som vi har ment er helt nødvendig, tvert imot så inneholder budsjettforslaget utrolig nok et kutt på 275 millioner kroner i basisbevilgningen til disse institusjonene. Dette er meget alvorlig, og vil føre til at forskningsinnsatsen i UH-sektoren svekkes ytterligere. Regjeringen bryter også sine løfter - og den vedtatte opptrappingsplanen for rekruttering til forskning - når det faktisk ikke foreslås en eneste ny stipendiatstilling i budsjettet. Den vedtatte opptrappingsplanen er på 350 nye stipendiatstillinger hvert år. Budsjettet er også elendig når det gjelder et annet viktig område hvor regjeringen har

lovet å satse, det gjelder vitenskapelig utstyr. Forskningsrådet har anslått behovet for investeringer i vitenskapelig utstyr til minst 300 millioner kroner hvert år, budsjettet foreslår 22 millioner for 2007.

Regjeringen hevder at forslaget om å øke Forskningsfondet med 10 milliarder kroner er en stor satsing. For det første representerer dette fortsatt 15 milliarder mindre enn det Bondevik-regjeringen foreslo alt i 2005, og for det andre er dette noe som først vil gi avkastning for forskningen i 2008.

De totale bevilgningene i budsjettet til forskning øker nominelt med 877 millioner kroner. Korrigerer vi for pris og lønnsvekst blir realøkningen imidlertid bare på 291 millioner. Når vi da, som tidligere nevnt, får et kutt i bevilgningene til UH-sektoren på 275 millioner, blir det ikke mye igjen som kan bringe oss nærmere det målet som politikerne tviholder på; at norsk forskningsinnsats skal opp på 3 prosent av BNP innen 2010.

Av Forskerforbundets leder Kolbjørn Hagen

Med dette budsjettet kommer vi ikke nærmere, men lengre bort fra målet. Politikerne skylder på næringslivets svake satsing som en forklaring på hvorfor målet er så vanskelig å nå. Næringslivet burde, og kunne, brukt mer på forskning. Men heller ikke den offentlige innsatsen, som er politikernes eget ansvar, er på langt nær stor nok. Nå må det bevilges over to milliarder kroner fra det offentlige hvert år fram til 2010.

Kunnskapsministeren har sagt at bevilgningene til forskning og høyere utdanning denne gangen var et "hvileskjær". Hvileskjær trenger vi ikke og jeg håper Stortinget kan gjøre endringer som bedrer budsjettet. Deretter er det bare for ministeren å sørge for at framtidige budsjetter inneholder bevilgninger til forskning og høyere utdanning som er vesentlig høyere enn det dette budsjettet gjør.

Cresco Unique

Cresco®

Notabene AS Creative

Cresco Unique – konto for medlemmer i Forskerforbundet: 3% sparereente fra første krone!

Cresco Unique kan brukes både som sparekonto og kredittkonto, avhengig av behov.

Mange overfører et fast beløp fra lønnskontoen hver måned og bruker kontoen som budsjettkonto. Du får god avkastning på pengene dine, 3%*, fram til regningene kan betales gebyrfritt på nettet via NettKonto.

Det kan søkes om en kredittreserve på inntil kr 75 000. Med en slik reserve kan man leve "normalt" selv i måneder med ekstra store utgifter.

Å låne 10 000 kroner i en måned koster:

Rentekostnad	kr	83,-
Månedsgjebyr	kr	25,-
Sum	kr	108,-
- Skattefradrag 28%	kr	30,-
Netto kredittkostnad	kr	78,-

Fri årsavgift første år

Dersom du søker nå, slipper du å betale årsavgiften på kr 250,- første år.

For mer informasjon og søknadsskjema, se www.unique.cresco.no eller kontakt Cresco Kundeservice på telefon 815 00 073.

**FORSKER
FORBUNDET**

Alle varekjøp
med Cresco Unique
er gebyrfrie i Norge
og utlandet.

* Betingelser pr. oktober 2006. Renten følger renteutviklingen i Norges Bank.